

«Τίποτα και κανένας δεν είναι τέλειος. Το ίδιο ισχύει για τα μέσα ενημέρωσης της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Μέχρι στιγμής ο Οργανισμός έχει εκφράσει πολλές ανησυχίες για τον τρόπο με τον οποίο δημοσιογράφοι και μέσα ενημέρωσης αντιμετωπίζονται από το κοινό και μέσα στον πολιτικό στίβο, σχετικά με την ασφάλεια τους. Είναι κοινή ευθύνη εντός της Ευρώπης να εγγυηθούμε την ελευθερία της έκφρασης».

**Erhard Busek**, Πρόεδρος του Ινστιτούτου για την περιοχή του Δούναβη και της Κεντρικής Ευρώπης, Βιέννη, Αυστρία και Συντονιστής της Πρωτοβουλίας για Συνεργασία στην Νοτιοανατολική Ευρώπη (SECI)

«Με το παρόν, θα ήθελα να υποστηρίξω το έργο του διεθνούς μη κυβερνητικού οργανισμού μέσω ενημέρωσης στην νοτιοανατολική Ευρώπη, ο οποίος συγκεντρώνει για μια σειρά ετών συντάκτες και εκδότες μέσω ενημέρωσης, καθώς και κορυφαίους δημοσιογράφους από την Νότια και Ανατολική Ευρώπη. Δεδομένου ότι μια από τις προτεραιότητες την προεδρικής θητείας μου υπήρξε η συμφιλίωση των χωρών της περιοχής, η εγκαθίδρυση συνεργασίας μεταξύ τους σε διάφορους τομείς, και η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των εθνών μας, προσβλέπουμε στους ίδιους στόχους».

**Ivo Josipović**, πρώην Πρόεδρος της Κροατίας, Ζάγκρεμπ, Κροατία

«Οι κύριες δράσεις του SEEMO ήταν πάντοτε ο αγώνας για την ελευθερία του Τύπου και την καταπολέμηση της διαφθοράς, καθώς και η δημιουργία δικτύων εκπροσώπων των μέσων ενημέρωσης από την περιοχή με διεθνείς οργανισμούς. Σήμερα ο SEEMO χαίρει σεβασμού από εταιρείες μέσω μαζικής ενημέρωσης και των ιδιοκτητών τους, δημοσιογράφους, αλλά και από άλλους σημαντικούς παράγοντες της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων σημαντικών πολιτικών εκπροσώπων και διεθνών οργανισμών».

**Dr Michael Spindelegger**, πρώην αντιπρόεδρος και υπουργός Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αυστρίας, Βιέννη, Αυστρία

«Ο ρόλος του SEEMO είναι απαραίτητος για την προστασία, την υποστήριξη και την καθοδήγηση των δημοσιογράφων στη Νότια, Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη».

**Marina Constantinoiu**, Αρχισυντάτρια *Jurnalul National*, Βουκουρέστι, Ρουμανία

«Η αντίδραση του SEEMO και η υποστήριξη του ήταν πολύ σημαντική για μένα, όχι μόνο σε ηθικό επίπεδο, αλλά γιατί συνέβαλε επίσης στην ταχύτερη αντίδραση των κρατικών θεσμών. Αυτού του είδους η πίεση από διεθνείς οργανισμούς προς τις κροατικές αρχές είναι πολύ σημαντική γιατί δείχνει ότι η υπόθεση παρακολουθείται εκτός Κροατίας».

**Drago Hedl**, δημοσιογράφος, εφημερίδα *Jutarnji list*, Ζάγκρεμπ – Osijek και συγγραφέας, Κροατία

«Είχα την υποστήριξη του SEEMO από την αρχή, όταν απευθύνετε δημόσιες επιστολές προς τον *Vojislav Koštunica* και τον *Dragan Jočić*, τον Πρωθυπουργό και Υπουργό Εσωτερικών της Σερβίας, τότε. Ο SEEMO αποτελεί μια μεγάλη πηγή υποστήριξης, βοήθειας και παροχής συμβουλών που χρειαζόμουν την εποχή των επιθέσεων εναντίον μου. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στο SEEMO, και όλους τους συναδέλφους που είναι μέλη του Οργανισμού».

**Vladimir Mitrić**, ανταποκριτής, *Večernje novosti*, Λόζνικα, Σερβία

«Δεν μπορώ να υπερβάλω για την σημασία της υποστήριξης του SEEMO. Δημοσιότητα – τοπική και διεθνής – μιας περίπτωσης όπως της δικής μου είναι πραγματικά πολύ σημαντική».

**Anuška Delić**, διερευνητική δημοσιογράφος, *Delo*, Λιουμπλιάνα, Σλοβενία

«Για μένα ο SEEMO ήταν μια πολύ σημαντική οργάνωση που με βοήθησε στην περαιτέρω επαγγελματική βελτίωσή μου σε πολλά σημαντικά θέματα, μια πλατφόρμα που μου έδωσε τη δυνατότητα δικτύωσης με συναδέλφους σε ολόκληρη την περιοχή, την ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων με άλλους, βοήθεια που χρειάστηκε πολύ περισσότερο όταν αρρώστησα, αλλά και για τη διατήρηση του ζωτικού χώρου για την ολοκλήρωση του έργου, την εποχή που η απομόνωση και η πίεση στο δικό μου περιβάλλον ήταν πολύ εντατική και πλέον επικίνδυνη».

**Esad Hećimović**, συντάκτης, *OBN TV*, Σεράγεβο, Βοσνία και Ερζεγοβίνη

SEEMO Εγχειρίδιο Δικτύου Ασφαλείας Οδηγίες για δημοσιογράφους

# Οργανισμός Μέσων Ενημέρωσης Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SEEMO)

## Εγχειρίδιο Δικτύου Ασφαλείας

Οδηγίες για δημοσιογράφους  
σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης

Συγγραφείς: Σάσα Λέκοβιτς, Γιώργος Παπαδάκης  
και Σλάτζανα Ματέγεβιτς

Αρχισυνταξία: Ράντομιρ Λίτσινια

S · E · E · M · O

INTERNATIONAL ACADEMY  
International Media Center

Osservatorio  
balcani e caucaso

SECEPRO  
South East and Central Europe PR Organisation

Safety net for European Journalists  
A Transnational Support Network  
For Media Freedom in Italy and South-east Europe

Βιέννη 2015





# Οργανισμός Μέσων Ενημέρωσης Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SEEMO)

## Εγχειρίδιο Δικτύου Ασφαλείας

Οδηγίες για δημοσιογράφους  
σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης

Συγγραφείς: Σάσα Λέκοβιτς, Γιώργος Παπαδάκης  
και Σλάτζανα Ματέγεβιτς

Αρχισυνταξία: Ράντομιρ Λίτσινα

# S · E · E · M · O

INTERNATIONAL ACADEMY  
International Media Center

Osservatorio  
balcani<sup>e</sup>caucaso

SECEPRO  
South East and Central Europe PR Organisation

Safety Net Manual - South East Europe Media Organisation, SEEMO-SECEMO,  
SEEMO – IPI, International Academy – International Media Center and South East and  
Central Europe PR Organisation (SECEPRO)

Βιέννη 2015

         A Transnational Support Network  
Safety net for  European Journalists For Media Freedom in Italy and South-east Europe

## S E E M O

Εγχειρίδιο Δικτύου Ασφαλείας

Οδηγίες για δημοσιογράφους σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης

Συγγραφείς: Σάσα Λέκοβιτς, Γιώργος Παπαδάκης και Σλάτζανα Ματέγεβιτς

Εκδότης

Οργανισμός Ενημέρωσης Νοτιοανατολικής Ευρώπης, *SEEMO–IPI, SEEMO–SECEMO*,  
 Διεθνής Ακαδημία – Διεθνές Κέντρο Ενημέρωσης, *South East and Central Europe*  
 PR Organisation (SECEPRO), Vienna

Εκπρόσωπος Εκδότη

Όλιβερ Βούγιοβιτς

Αρχισυνταξία

Ράντομπ Λίτσινα

Επιμέλεια/μετάφραση/συντάκτες ανά γλώσσα/βοηθοί μεταφραστές

Μπόγιαν Κάβτσιτς, Μίτια Μερσόλ, Σάσα Λέκοβιτς, Ράντομπ Λίτσινα, Πάνος Λιβεράκος,  
 Κριστίνα Στεβάντσεβιτς, Σιόμπαν Χέιγκαν, Μαρίνα Κωνσταντινίου, Λιούντμιλα Χαντζίσκα,  
 Ίντα Τσέρνε, Ματέιεβιτς, Άννα Άντιτς, Οζγκούν Οζτσερ, Ιρένε Ντιόλι, Ντράγκαν Σεκούλοφσκι,  
 Ίστβαν Ντέακ, Βόισλαβ Σταμπόλια, Ζέλκο Μπιστρίτσκι

Επιμέλεια εκτύπωσης

Ράστκο Λίτσινα

Κυκλοφορία

6,000 αντίτυπα (σε όλες τις γλώσσες)

Εκτύπωση

*Digit prime*, Βελιγράδι, σε συνεργασία με *Standard 2*, Βελιγράδι

Το περιεχόμενο δημοσιεύεται με τη χρήση *Commons Creative* άδεια. Αν επιθυμείτε να επανεκδώσετε όλο ή μέρος της έκδοσης στον ιστότοπο σας, μπλογκ, κοινωνικά δίκτυα ή αλλού, έχετε την άδεια να το κάνετε χρησιμοποιώντας την παρακάτω διατύπωση: «το παρόν κείμενο εκδόθηκε αρχικά από τον Οργανισμό Ενημέρωσης Νοτιοανατολικής Ευρώπης σε συνεργασία με το Παρατηρητήριο *Balcani e Caucaso*, τη Διεθνή Ακαδημία, το Διεθνές Κέντρο και τον Οργανισμό Δημοσίων Σχέσεων Νοτιοανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης *International Academy (SECEPRO) 2015 / Oliver Vujovic*».



Το έργο «Δίκτυο Ασφαλείας για τους Ευρωπαίους Δημοσιογράφους, Δίκτυο Διακρατικής Υποστήριξης για την ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης στην Ιταλία και την Νοτιοανατολική Ευρώπη» χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση

## Περιεχόμενα:

|   |    |
|---|----|
| <b>Πρόλογος από τον Αρχισυντάκτη</b>  | 7  |
| <b>Εισαγωγή</b>   | 9  |
| <b>Μέρος 1<sup>ο</sup>: Ανταποκρίσεις σε έκτακτες και μη κανονικές συνθήκες</b>                 | 11 |
| Γενικοί κανόνες που ισχύουν   | 11 |
| <b>A. Ανταποκρίσεις από εμπόλεμες ζώνες</b>   | 11 |
| - Τι είναι  | 11 |
| - Πώς να κάνεις ρεπορτάζ  | 13 |
| - Παραδείγματα / πρότερη εμπειρία   | 21 |
| <b>B. Ανταποκρίσεις εν μέσω διαδηλώσεων, κοινωνικών αναταραχών και άλλες βίαιες καταστάσεις</b> | 36 |
| - Τι είναι  | 36 |
| - Πώς να κάνεις ρεπορτάζ  | 37 |
| - Παραδείγματα / πρότερη εμπειρία   | 38 |
| <b>C. Ανταποκρίσεις για φυσικές και άλλες καταστροφές</b>                                       | 41 |
| - Τι είναι  | 41 |
| - Πώς να κάνεις ρεπορτάζ  | 43 |
| - Παραδείγματα / πρότερη εμπειρία   | 45 |
| <b>Μέρος 2<sup>ο</sup>: Ανταποκρίσεις υπό πίεση</b>   | 47 |
| Γενικοί κανόνες που ισχύουν   | 47 |
| <b>A. Πίεση εκ των έσω (συνάδελφοι, προϊστάμενοι και εργοδότες):</b>                            | 47 |
| - Τι είναι  | 47 |
| - Πώς να κάνεις ρεπορτάζ  | 48 |
| - Παραδείγματα / πρότερη εμπειρία   | 49 |

|   |    |
|---|----|
| <b>B. Εξωτερική πίεση (πολιτικοί, εταιρείες, διαφημιστές):</b>  | 50 |
| - Τι είναι  | 50 |
| - Πώς να κάνεις ρεπορτάζ  | 51 |
| - Παραδείγματα / Πρότερη εμπειρία   | 51 |
| <b>C. Ανταποκρίσεις εντός πλαισίου άμεσων απειλών και μηνύσεων</b>  | 52 |
| - Τι είναι  | 52 |
| - Πώς να κάνεις ρεπορτάζ  | 53 |
| - Παραδείγματα / Πρότερη εμπειρία   | 54 |
| <b>Μέρος 3<sup>ο</sup>: Βασικές αρχές ηθικής και αντικειμενικής δημοσιογραφίας</b>  | 63 |
| <b>A. Διαφθορά</b>  | 64 |
| - Τι είναι  | 64 |
| - Πώς να κάνεις ρεπορτάζ  | 65 |
| - Παραδείγματα / Πρότερη εμπειρία   | 66 |
| <b>B: Πώς να αποφύγεις και πως να διορθώσεις λάθη</b>   | 67 |
| - Τι είναι  | 67 |
| - Πώς να κάνεις ρεπορτάζ  | 67 |
| - Παραδείγματα / Πρότερη εμπειρία   | 68 |
| <b>C: Ανταποκρίσεις υπό την επιρροή εθνοτικών, γλωσσικών, πολιτικών, πολιτισμικών και αθλητικών προτιμήσεων και σχέσεων</b> | 70 |
| - Τι είναι  | 70 |
| - Πώς να κάνεις ρεπορτάζ  | 70 |
| - Παραδείγματα / Πρότερη εμπειρία   | 72 |
| <b>Μέρος 4<sup>ο</sup>: Προκλήσεις νέων τεχνολογιών</b>   | 73 |
| <b>Μέρος 5<sup>ο</sup>: Γενικές Συμβουλές</b>   | 81 |
| <b>Μέρος 6<sup>ο</sup>: Έγγραφα</b>   | 87 |
| <b>Μέρος 7<sup>ο</sup>: Συμβουλές ανά χώρα και στοιχεία επικοινωνίας σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης</b>                      | 89 |
| <b>Σημειώσεις σχετικά με τους συγγραφείς</b>  | 93 |

## Πρόλογος από τον Αρχισυντάκτη

Αν και η Νότια, Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη – περιοχή που καλύπτεται από τον Οργανισμό Μέσων Ενημέρωσης Νοτιοανατολικής Ευρώπης (*SEEMO*) - έχει δέκα χώρες-μέλη της Ε.Ε., καθώς και αρκετές ακόμη στη διαδικασία διαπραγμάτευσης για την προσχώρησή τους στην Ένωση ή με την προσδοκία να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή οικογένεια, η κατάσταση των μέσων ενημέρωσης στην περιοχή είναι μακριά από το να είναι ικανοποιητική, τόσο γενικά, αλλά και ατομικά. Μέσα μαζικής ενημέρωσης, καθώς και μεμονωμένοι δημοσιογράφοι, αποτελούν συχνά στόχο διαφόρων απειλών, πιέσεων, περιορισμών και ακόμη άμεσων επιθέσεων από διάφορες ομάδες συμφερόντων, στοιχειών του υποκόσμου, ή πολιτικές οντότητες που τελούν υπό την ηγεσία «δημοκρατικά» εκλεγμένων ηγετών.

Αυτή είναι η θλιβερή πραγματικότητα, η οποία είναι εμφανής, ακόμη και σε, να το πούμε έτσι, «κανονικές και σταθερές» συνθήκες σε όλες σχεδόν τις κοινωνίες της περιοχής. Όμως, η πραγματικότητα είναι πολύ χειρότερη σε καταστάσεις αναταραχών και αστάθειας, οι οποίες δεν είναι τόσο σπάνιες σε κάποιες από τις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Πάρα πολλοί άνθρωποι των μέσων ενημέρωσης και δημοσιογράφοι ήταν και είναι εκτεθειμένοι σε μια τεράστια ποικιλία κινδύνων και επιθέσεων σε πολιτικό, οικονομικό ή φυσικό επίπεδο. Πάρα πολλοί συνάδελφοι εξακολουθούν να «ζουν» και να εργάζονται υπό συνεχή αστυνομική επιτήρηση και προστασία. Επιπλέον πάρα πολλά βάνουσα αδικήματα κατά δημοσιογράφων, ή ακόμη και δολοφονίες παραμένουν ανεξιχνίαστε ή δεν αγγίζονται, ενώ οι δράστες χαιρούν ασφαλούς ατιμωρησίας.

Από την ίδρυση του Οργανισμού Μέσων Ενημέρωσης της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, το 2000, και αρκετά χρόνια μετά, ο *SEEMO* ήταν σε θέση να παρέχει ένα είδος καταφυγίου για τους συναδέλφους στην περιοχή όταν αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα στην εκτέλεση της αποστολής τους. Δυστυχώς, αυτές οι μέρες έχουν περάσει προ πολλού και είμαστε πλέον αναγκασμένοι να στρέψουμε τις προσπάθειές μας για την προστασία των δημοσιογράφων σε μορφές λεκτικής διαμαρτυρίας, που αποστέλλονται στις Αρχές των εμπλεκόμενων χωρών. Πολλές από αυτές τις εκκλήσεις και αιτήματα είχαν ορισμένα θετικά αποτελέσματα, αλλά πολύ συχνά οι γενικότερες συνθήκες εργασίας των συναδέλφων σε συγκεκριμένες και εξαιρετικές περιπτώσεις δεν άλλαξαν προς το καλύτερο.

Ο Οργανισμός είναι πολύ δραστήριος στην υποστήριξη των δημοσιογράφων σε περιπτώσεις πίεσης και επιθέσεων κατ' αυτών. Η κύρια δραστηριότητα του είναι να προστατεύει την ελευθερία του Τύπου βοηθώντας τους δημοσιογράφους και τα μέσα ενημέρωσης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Περισσότερα από το 65% των δελτίων τύπου και επιστολών διαμαρτυρίας που εστάλησαν σε κυβερνητικούς και άλλους αξιωματούχους είχαν θετικό αποτέλεσμα στο παρελθόν. Κάθε ενέργεια διαμαρτυρίας του Οργανισμού διανέμεται στα κορυφαία περιφερειακά και διεθνή μέσα



ενημέρωσης, σε εθνικές και διεθνείς κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, σε πολιτικούς, καθώς επίσης και σε άλλα δημόσια πρόσωπα και θεσμούς. Επιπλέον, ο Οργανισμός διαθέτει ειδικές ιστοσελίδες που αναφέρονται στην ελευθερία του Τύπου. Μέρος της τακτικής δραστηριότητας τους σχετικά με την προώθηση της ελευθερίας του Τύπου είναι οι Αποστολές για την Ελευθερία του Τύπου, καθώς και οι επισκέψεις παρακολούθησης και καταγραφής. Στο παρελθόν, ο Οργανισμός παρείχε άμεση βοήθεια σε δημοσιογράφους στην περιοχή δίνοντας τους τεχνικό εξοπλισμό και άλλη βοήθεια. Ο Οργανισμός επίσης παρείχε την απαραίτητη βοήθεια σε δημοσιογράφους που ήταν αποδέκτες απειλών θανάτου.

Σε ένα φυλλάδιο του *BBC* σχετικά με τις αξίες και τα πρότυπα είναι γραμμένο ότι σε έναν τέλειο κόσμο, οι οδηγίες σύνταξης για δημοσιογράφους αποτελείται από μια μόνο φράση: χρησιμοποιήστε την καλύτερη δυνατή κρίση σας. Αλλά ο κόσμος που ζούμε είναι πολύ μακριά από την τελειότητα, ειδικά στην Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο Οργανισμός αποφάσισε να προσπαθήσει να βοηθήσει δημοσιογράφους στην περιοχή, παρέχοντας τους ένα πρακτικό, αν όχι ρεαλιστικό εγχειρίδιο με συγκεκριμένα παραδείγματα και συμβουλές για το πώς να συμπεριφέρονται και να αντιδρούν σε τέτοιες έκτακτες καταστάσεις, καθώς και ορισμένους βασικούς κανόνες για επαγγελματική και αμερόληπτη συμπεριφορά, η οποία είναι απαραίτητη για την δουλειά μας. Το εγχειρίδιο προσφέρει κάποιες αναφορές από συναδέλφους που είχαν την εμπειρία διαφορετικών απειλών, πέσεων και άλλων προκλήσεων. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το παρόν εγχειρίδιο δημοσιεύεται στα αγγλικά, αλλά έχει επίσης εκδόσεις σε τοπικές γλώσσες για την Βουλγαρία, Ελλάδα, Κροατία, Μαυροβούνιο, την ΠΓΔ της Μακεδονίας, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβενία, και Τουρκία.

Ελπίζουμε ότι μερικές από αυτές τις προτάσεις και οδηγίες να είναι χρήσιμες αν κάποιοι από εσάς αντιμετωπίσετε παρόμοιες καταστάσεις.

Το παρόν εγχειρίδιο δημοσιεύεται δια μέσου του προγράμματος «Δίκτυο Ασφαλείας για Ευρωπαίους Δημοσιογράφους» χρηματοδοτούμενο από την Ε.Ε.. αυτό το διακρατικό έργο συντονίζεται από το Ιταλικό think tank *Osservatorio Balcani e Caucaso (OBC)* που έχει αφιερώσει το έτος 2014 στην μελέτη της κατάστασης ελευθερίας του Τύπου στην Ιταλία, Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Τουρκία. Μεταξύ των πολλών δράσεων των εταίρων είναι η προώθηση ανταλλαγής γνώσεων εντός μια κατακερματισμένης κοινότητα ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης, η παρακολούθηση, τεκμηρίωση και ενημέρωση σχετικά με τις παραβιάσεις της ελευθερίας του Τύπου σε 11 Ευρωπαϊκές χώρες, η χαρτογράφηση στο διαδίκτυο εκατοντάδων παραβάσεων της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης σε ολόκληρη την Ευρώπη, και η παροχή συγκεκριμένης στήριξης για δημοσιογράφους και επαγγελματιών του χώρου που απειλούνταν, καθώς και η αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού σε ένα πρόβλημα που εμφανίζεται από την Ανατολή μέχρι τη Δύση.

*Radomir Ličina*, Αρχισυντάκτης

## Εισαγωγή

Αυτές οι κατευθυντήριες οδηγίες ασφαλείας συντάχθηκαν ως ένα μέρος μιας ευρύτερης πρωτοβουλίας, προκειμένου να βοηθήσουν τους ανθρώπους των μέσων ενημέρωσης στην περιοχή ώστε να είναι περισσότερο ασφαλείς και να προστατεύονται στην καθημερινή εργασία τους, ενώ ταυτόχρονα να παραμένουν επαγγελματίες και υπεύθυνοι στην διεκπεραίωση της. Σε πάρα πολλές περιπτώσεις, οι δημοσιογράφοι και τα μέσα ενημέρωσης σε πάρα πολλές χώρες της περιοχής ήταν και εξακολουθούν να είναι σκόπιμα ή κρυφά, θύματα επιθέσεων και να δέχονται απειλές από εκείνους που φοβούνται τα μάτια του κοινού, είτε πρόκειται για διεφθαρμένους πολιτικούς, μεγιστάνες μπερδεμένους από την δύναμη των χρημάτων τους ή για τις πλέον σκοτεινές σκιές του υποκόσμου. Τα πολιτικά, νομικά και οικονομικά περιβάλλοντα γίνονται όλο και πιο εχθρικά προς τα μέσα ενημέρωσης, ακόμη και σε κράτη-μέλη της Ε.Ε.!

Ο Οργανισμός Μέσων Ενημέρωσης της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ως εκ τούτου, μαζί με τους οργανισμούς *SEEMO-SECEMO*, την Διεθνή Ακαδημία – Διεθνές Κέντρο Τύπου, Οργανισμό Δημοσίων Σχέσεων Νότιας, Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης (*SECEPRO*) με έδρα τη Βιέννη και τη δεξαμενή σκέψης *Osservatorio Balcani e Caucaso* (OBC) από το *Rovereto* της Ιταλίας (που παρακολουθεί 26 χώρες στην νοτιοανατολική Ευρώπη, Τουρκία και τον Καύκασο, συμπεριλαμβανομένων και 6 κρατών-μελών της Ε.Ε.) αποφάσισαν από κοινού να προσφέρουν αυτό το σύντομο και πρακτικό οδηγό για τους δημοσιογράφους και τα μέσα ενημέρωσης, που θα μπορούσαν να βρεθούν σε δύσκολη θέση κατά την εκτέλεση των βασικών καθηκόντων τους.

Αυτό το εγχειρίδιο περιέχει ορισμούς, συμβουλές και πρακτικά παραδείγματα που συνδέονται με τις τακτικές δραστηριότητες των ανθρώπων που εργάζονται στα μέσα ενημέρωσης και των γραφείων τους σε έκτακτες καταστάσεις, όπως ανταποκρίσεις από εμπόλεμες περιοχές, διαδηλώσεις και κοινωνικές αναταραχές, για φυσικές και άλλες καταστροφές, ανταποκρίσεις υπό το καθεστώς εσωτερικών και εξωτερικών πιέσεων, απειλών και μηνύσεων, και φυσικά μερικές βασικές αρχές της ηθικής δημοσιογραφίας, συμπεριλαμβανομένης και της διαφθοράς, αλλά και για κάποιες νέες προκλήσεις που επιβάλλονται από τις νέες τεχνολογίες. Κάποια από αυτά τα θέματα, όπως ανταποκρίσεις από εμπόλεμες ζώνες καταλαμβάνουν περισσότερο χώρο από άλλα λόγω του γεγονότος ότι ένας από τους βασικούς χρηματοδότες του εγχειριδίου, ο Saša Lekonić, διαθέτει εντυπωσιακή εμπειρία σε αυτό το τομέα, αλλά και επειδή ορισμένες από τις παρεχόμενες συμβουλές και γνώση μπορούν να εφαρμοστούν και να χρησιμοποιηθούν σε σχετικά παρόμοιες καταστάσεις.

Οι εκδότες και οι συντάκτες του εγχειριδίου πιστεύουν ειλικρινά ότι το προϊόν τους, αν και δεν είναι άψογο, θα εξυπηρετήσει το σκοπό του και την καλή πρόθεση με την οποία συντάχθηκε, ελπίζοντας ότι με αυτό τον τρόπο θα βοηθήσει τους δημοσιογράφους να ανταπεξέλθουν καλύτερα σε περιπτώσεις που αντιμετωπίζουν βίαιες ή εχθρικές αντιδράσεις σε ανεπιθύμητες απόψεις των μέσων ενημέρωσης και του κοινού εν γένει και να υπερασπιστεί την ελευθερία του Τύπου και της ελεύθερης έκφρασης ως μια από τις βασικές αρχές της ελευθερίας.

## Μέρος 1<sup>ο</sup>:

### Ανταποκρίσεις σε έκτακτες και μη κανονικές συνθήκες

#### Α. Ανταποκρίσεις από εμπόλεμες ζώνες

Ρεπορτάζ από εμπόλεμες ζώνες περιλαμβάνει μια καλά εμπεριστατωμένη και λεπτομερή προετοιμασία καθώς και την τήρηση μιας σειράς κανόνων κατά τη διάρκεια παραμονής στο χώρο, ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο δυνητικός κίνδυνος για ένα δημοσιογράφο. Ένα μεγάλο μέρος των συμβουλών σχετικά με την προετοιμασία και την επιτόπια έρευνα των ανταποκριτών από εμπόλεμες περιοχές ισχύει επίσης και για ανταποκρίσεις από άλλες έκτακτες καταστάσεις όπως βίαιες διαδηλώσεις, πλημμύρες, πυρκαγιές ή παρόμοιες επικίνδυνες καταστάσεις. Αυτός είναι ο λόγος που ξεκινήσαμε το εγχειρίδιο με το μέρος που ασχολείται με ανταποκρίσεις από εμπόλεμες ζώνες. Επίσης, αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το 1<sup>ο</sup> μέρος είναι τόσο εκτενές και αναλυτικό.

Οι ενότητες που ακολουθούν δεν θα επαναλάβουν τις βασικές συμβουλές για ανταποκρίσεις από εμπόλεμες ζώνες, που ισχύουν και για άλλες έκτακτες περιστάσεις. Αντ' αυτού θα ασχοληθούν με θέματα ειδικά για συγκεκριμένα γεγονότα και φαινόμενα. Επιπλέον, στο βαθμό που κάτι τέτοιο ήταν δυνατό, οι συντάκτες χρησιμοποίησαν τις δικές τους εμπειρίες. Αν σε κάποια θέματα δεν διέθεταν τη σχετική εμπειρία, τότε χρησιμοποίησαν την εμπειρία άλλων δημοσιογράφων, ως επί το πλείστον από την Νοτιοανατολική Ευρώπη, αλλά και από άλλα μέρη του κόσμου. Θα ήταν καλύτερα, αν δεν έχετε ποτέ την ανάγκη να χρησιμοποιήσετε τις δεξιότητες και την εμπειρία, απαραίτητες σε εμπόλεμες ζώνες, αλλά είναι καλό να τις εμπεδώσετε. Αποδεικνύονται συχνά χρήσιμες ακόμη και σε περιόδους ειρήνης.

#### Τι είναι

Θα μπορούσε να είναι ανταπόκριση από την πρώτη γραμμή των μαχών, αλλά και από την ευρύτερη περιοχή, άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενη στον πόλεμο. Ρεπορτάζ από μια εμπόλεμη ζώνη είναι πιθανώς η πλέον επικίνδυνη κατάσταση στην οποία μπορεί να βρεθεί ένας δημοσιογράφος καθώς είναι ο συμβατικός και συνηθισμένος κώδικας συμπεριφοράς δεν ισχύει – η κατάσταση μπορεί να αλλάξει γρήγορα και συχνά ο

δημοσιογράφος δεν είναι σε θέση να αποφασίσει ανεξάρτητα για τη διάρκεια της παραμονής του σε ένα επικίνδυνο μέρος ή πότε πρέπει να φύγει με ασφάλεια. Ποιες είναι οι κύριες προκλήσεις;

Ενώ ένας δημοσιογράφος παραμένει σε μια εμπόλεμη ζώνη συλλέγοντας πληροφορίες βρίσκεται αντιμέτωπος με τον κίνδυνο να τραυματιστεί ή να σκοτωθεί, μη γνωρίζοντας ούτε πότε, ούτε από πορεί να προέλθει ο μεγαλύτερος κίνδυνος. Ένας πύραυλος, μια νάρκη, ή μια σφαίρα θα μπορούσαν να προξενήσουν βλάβη όταν ο ρεπόρτερ βρίσκεται στην πρώτη γραμμή ενός πεδίου μάχης ή στην πραγματικότητα σε οποιοδήποτε μέρος μιας εμπόλεμης ζώνης.

Αν υπάρχουν μαχητές της μιας πλευράς πολύ κοντά του (το οποίο είναι ένα συχνό φαινόμενο σε εμπόλεμες ζώνες, ειδικά στην πρώτη γραμμή), ο δημοσιογράφος κινδυνεύει να προσβληθεί από τους μαχητές της άλλης πλευράς, αναμειγμένης στη σύγκρουση. Ένας δημοσιογράφος δεν είναι οπλισμένος και δεν είναι εκπαιδευμένος για μάχη. Ούτως ή άλλως, η δουλειά του/της δεν είναι να πολεμήσει, αλλά να κάνει ρεπορτάζ.

Ένας δημοσιογράφος κινδυνεύει από τους μαχητές που βρίσκονται στο άμεσο περιβάλλον γύρω του, καθώς λόγω των ειδικών καταστάσεων που προκαλούν μεγάλο άγχος (για παράδειγμα ο θάνατος ενός μέλους διμοιρίας) – άλλοι μαχητές θα μπορούσαν να λάβουν την εκδίκηση τους κατηγορώντας τον δημοσιογράφο ως ένοχο με βάση απλά την παρουσία του εκεί, ή απλά και μόνο γιατί είναι δημοσιογράφος, και έτσι κατά κάποια έννοια είναι «ξένο σώμα», αφού δεν είναι μέλος της ομάδας τους.

Τα προβλήματα ασφαλείας δημοσιογράφων σε εμπόλεμες ζώνες δεν σταματούν στο επίπεδο συλλογής πληροφοριών, αλλά επεκτείνονται στην δημοσίευσή τους – ειδικά αν ένας δημοσιογράφος βρίσκεται μεγαλύτερες χρονικές περιόδους σε μια εμπόλεμη περιοχή ή επιστρέφει συχνά σε αυτήν. Μαχητές, καθώς και κάτοικοι των εμπόλεμων περιοχών συνήθως αντιδρούν συναισθηματικά σε αναφορές σχετικές με αυτούς και τα γεγονότα στην περιοχή τους. Αν δεν είναι ικανοποιημένοι με τις εν λόγω δημοσιεύσεις (ακόμη και σε περιπτώσεις που οι ίδιοι δεν έχουν δει ή έχουν ακούσει πρωτότυπες πληροφορίες, αλλά έλαβαν σχετικές πληροφορίες γύρω από αυτές με τη μορφή της φήμης από τρίτους), είναι γνωστό ότι συνήθως αντιδρούν σκληρά. Ένας δημοσιογράφος μπορεί να αντιμετωπίσει την περίπτωση όπου περιορίζεται η ικανότητα του να μετακινείται στην περιοχή. Επίσης θα μπορούσε να απαχθεί, να υποπέσει θύμα ξυλοδαρμού ή ακόμη και να σκοτωθεί.

Εκτός από τους δημοσιογράφους που αποστέλλονται σε εμπόλεμες ζώνες από τους συντάκτες τους και άλλων που αποφασίζουν να εισέλθουν σε αυτές τις περιοχές ανεξάρτητα, υπάρχει και μια άλλη κατηγορία πολεμικών ανταποκριτών. Δεν ταξιδεύουν στην εμπόλεμη περιοχή για να παρέχουν την ανταπόκριση τους, αλλά εγκαθίστανται εκεί.

Γνωρίζουν καλύτερα την περιοχή, καθώς και τους ανθρώπους που ζουν εκεί, συμπεριλαμβανομένων και των μαχητών που προέρχονται από την περιοχή. Ωστόσο, αυτό δεν αποτελεί πάντοτε πλεονέκτημα. Σε αντίθεση με τους δημοσιογράφους που ήρθαν στην εμπόλεμη ζώνη από κάποια άλλη πόλη, χώρα ή ακόμη και ήπειρο, οι τοπικοί δημοσιογράφοι είναι γνωστοί στην πλειοψηφία των κατοίκων της περιοχής και των μαχητών. Σε καταστάσεις πολέμου και αυξημένης έντασης, παλιές παρεξηγήσεις, προκαταλήψεις και διαφορές που προκύπτουν από την κοινή ιστορία τους δύνανται να αναζωπυρωθούν και να κλιμακωθούν σε επίθεση κατά του δημοσιογράφου. Τοπικοί δημοσιογράφοι βρίσκουν εαυτούς κάτω από μεγαλύτερη πίεση από άλλους συναδέλφους, αν οι ντόπιοι και οι μαχητές της περιοχής δεν συμφωνούν με τα ρεπορτάζ τους. Κατά τη διάρκεια ενός πολέμου, το περιβάλλον εντός του οποίου λειτουργούν τοπικοί δημοσιογράφοι συχνά αναμένει συχνά ότι δεν τα τηρούνται τα δημοσιογραφικά πρότυπα, γιατί θα πρέπει να επιλέξουν μεταξύ της μιας ή της άλλης πλευράς, π.χ., να διαδίδουν προπαγάνδα ή να παρουσιάζουν αντικειμενικές πληροφορίες. Η κατάσταση δε γίνεται χειρότερη σε περίπτωση που η οικογένεια του/της δημοσιογράφου ζει στην περιοχή που έχει πληγεί από τον πόλεμο.

Μερικές φορές ένας δημοσιογράφος πιέζεται να συνεργαστεί με το στρατό, την αστυνομία και τις μυστικές υπηρεσίες, ειδικά αν αυτός/ή ταξιδεύει σε περιοχές που δεν είναι επαρκώς ασφαλείς γι' αυτούς. Την ίδια στιγμή υπάρχει ο κίνδυνος χρήσης της πληροφορίας από άλλο δημοσιογράφο καταχρηστικά, που συνεργάζεται με τις υπηρεσίες ασφαλείας ή ακόμη και πράκτορες μυστικών υπηρεσιών που εμφανίζονται ως δημοσιογράφοι. Τέτοια περιστατικά είναι συνήθη σε εμπόλεμες ζώνες.

Τέλος, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, υπάρχει μεγάλος κίνδυνος ένας δημοσιογράφος να κατηγορηθεί ως κατάσκοπος, ειδικά σε περιπτώσεις που υπάρχουν πολλά θύματα μεταξύ των μαχητών και των κατοίκων της περιοχής.

### **Πως πρέπει να γίνεται το ρεπορτάζ**

Ρεπορτάζ από εμπόλεμες ζώνες, όπως και κάθε άλλη δημοσιογραφική δουλειά απαιτεί εξαιρετική προετοιμασία. Αυτή περιλαμβάνει όχι μόνο την άρτια γνώση των εργαλείων και των μεθόδων της δημοσιογραφίας, αλλά και γεωγραφικά και ιστορικά γεγονότα, καθώς και άλλες σχετικές πληροφορίες για την περιοχή για την οποία σκοπεύει να κάνει ρεπορτάζ. Μια τέτοια προετοιμασία είναι απαραίτητη για τους τοπικούς δημοσιογράφους, καθώς και αν ακόμη γνωρίζουν αρκετά για την περιοχή και τους ανθρώπους της συγκριτικά με δημοσιογράφους που προέρχονται από αλλού.

Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε όχι μόνο ποιους πολεμά ποιον και γιατί, αλλά και ποια είναι η πολιτική κατάσταση σε μια εμπόλεμη ζώνη, ποιοι είναι οι ηγέτες των μαχητών, και ποια τα μέλη των τοπικών αρχών. Οι συνήθεις θεσμοί της πολιτικής κυβέρνησης συχνά δεν λειτουργούν κατά τη διάρκεια πολέμου και ειδικά σε περιοχές όπου υπάρχουν

οι μεγαλύτερες συγκρούσεις. Αντικαθίστανται από διάφορα κέντρα διαχείρισης κρίσεων. Μερικές φορές δεν υπάρχει καμία μορφή οργανωμένης δράσης εκτός από το στρατό και την αστυνομία. Κάποιες φορές υπάρχουν μόνο παραστρατιωτικές ομάδες. Τέτοιες καταστάσεις είναι εξαιρετικά επικίνδυνες για τους δημοσιογράφους.

Πριν αναχωρήσετε για μια εμπόλεμη ζώνη, συλλέξτε πληροφορίες από άλλους δημοσιογράφους, που ήταν ήδη εκεί και να έρθετε σε επαφή με δημοσιογράφους που επίσης σκοπεύουν να ταξιδέψουν στο ίδιο μέρος που και εσείς πηγαίνετε. Αν δεν τους γνωρίζετε, ψάξτε τους δια μέσου δημοσιογραφικών δικτύων. Επίσης προετοιμάστε ένα κατάλογο με όλα τα ονόματα και στοιχεία επικοινωνίας των στρατιωτικών αξιωματούχων, της αστυνομίας και διάφορων δημόσιων υπηρεσιών (αν είναι ενεργές στην εμπόλεμη ζώνη) πριν από την αναχώρησή σας. Μάθετε ποιος τους γνωρίζει καλά και ετοιμάστε ένα κατάλογο ανθρώπων που μπορεί να είναι σε θέση να σας βοηθήσουν όταν είστε στην εμπόλεμη ζώνη. Επίσης, ετοιμάστε ένα κατάλογο αυτών που θα πρέπει να αποφύγετε.

Σίγουρα προσπαθήστε να μάθετε ποια είναι τα πρόσωπα που μπορείτε να εμπιστευτείτε και να ζητήσετε βοήθεια αν την χρειαστείτε. Αν δεν έχετε ποτέ επισκεφτεί την περιοχή στο παρελθόν, προσπαθήστε να δημιουργήσετε σχέσεις εμπιστοσύνης και διασυνδέσεις μέσω κάποιου ενδιάμεσου φορέα – κάποιου που γνωρίζει τόσο εσάς, αλλά και μια πιθανή επαφή στην περιοχή πολύ καλά. Φυσικά, είναι σημαντικό να γνωρίζετε τον ενδιάμεσο πολύ καλά για να έχετε πλήρη εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του/της.

Καθώς αναχωρείτε για μια εμπόλεμη ζώνη για να κάνετε ρεπορτάζ, να έχετε κατά νου ότι, ανεξάρτητα από το αρχικό σχέδιό σας, δεν μπορείτε ποτέ να είσατε σίγουροι για το πόσο καιρό θα μείνετε εκεί και σε τι συνθήκες διαβίωσης και εργασίας. Θα πρέπει πάντοτε να είσατε προετοιμασμένοι να παραμείνετε ένα σημαντικό μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και σε χειρότερες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας από αυτές που περιμένετε να βρείτε. Παρακάτω θα βρείτε μερικές συμβουλές σχετικά με ταξίδια και αντικείμενα που θα πρέπει να φέρετε μαζί σας, καθώς και τα αντικείμενα που συνιστάται να μην τα έχετε μαζί σας σε μια εμπόλεμη ζώνη.

### *Όχημα μεταφοράς*

Σε γενικές γραμμές, δεν συνιστάται να πάτε σε μια εμπόλεμη ζώνη με το δικό σας αυτοκίνητο. Δεν μπορείτε να είσατε σίγουροι ότι θα είσατε σε θέση να μετακινήσετε χωρίς εμπόδια και, όπου αυτό μπορεί να είναι δυνατό, η παρουσία σας θα είναι πολύ αισθητή. Αν είσατε αναγκασμένοι να αφήσετε το όχημά σας κάπου, ενώ κάνετε ρεπορτάζ από κάποιο άλλο μέρος, είναι πολύ πιθανό το όχημά σας να κλαπεί, να προξενήσουν ζημιές σε αυτό, ή να καταστραφεί ολοσχερώς. Είναι επίσης δυνατό αν επιστρατευτεί από την αστυνομία ή το στρατό αν θεωρηθεί κατάλληλο για τις ανάγκες τους. Ακόμη και αν καμία από τις δυο περιπτώσεις που αναφέρονται παραπάνω συμβεί, έχετε υπόψιν σας ότι ακόμη και μια μικρή

δυσλειτουργία στη λειτουργία του οχήματος σας σε μια εμπόλεμη ζώνη μπορεί να σημαίνει ότι θα πρέπει να εγκαταλείψετε το όχημα επί τόπου και να συνεχίσετε χωρίς αυτό.

Γι' αυτό το λόγο είναι καλύτερο να χρησιμοποιήσετε τη δημόσια συγκοινωνία (αν λειτουργεί και μέχρι όπου αυτό είναι δυνατόν), και μετά από τις συγκοινωνίες χρησιμοποιήστε τις υπηρεσίες ενός κατοίκου της περιοχής. Πράττοντας έτσι θα πρέπει κανείς να είναι εξαιρετικά προσεκτικός/ή, και αν είναι δυνατόν, να έχει γίνει αρκετή προετοιμασία εκ των προτέρων. Ως εκ τούτου, κατά την προετοιμασία του ταξιδιού, και πριν την αναχώρηση για την εμπόλεμη ζώνη, ελέγξτε αν υπάρχουν αξιόπιστα άτομα που θα μπορούσατε να χρησιμοποιήσετε τις υπηρεσίες τους ως οδηγό, μαζί με το όχημα τους. Θα υπάρξουν φορές που να χρειαστεί να χρησιμοποιήσετε διαφορετικό οδηγό και όχημα από την κάθε πλευρά, δεδομένου ότι μπορεί να ζουν σε διαφορετικές πλευρές της περιοχής των συγκρούσεων. Θα πρέπει να σκεφτείτε την ασφάλεια των ανθρώπων που συνεργάζονται μαζί σας και των οποίων χρησιμοποιείτε τις υπηρεσίες που σας προσφέρουν. Εφαρμόζοντας αυτή την πρακτική ακολουθείτε τους κανόνες δεοντολογίας των επαγγελματιών δημοσιογράφων και είναι επίσης καθοριστική για την δική σας ασφάλεια.

#### *Αντικείμενα (σακίδιο, ρούχα, παπούτσια, χρήματα, έγγραφα)*

Είναι καλύτερο να πάρετε μαζί σας όσο το δυνατόν λιγότερα πράγματα, προκειμένου να είσαστε σε θέση να κινηθείτε γρηγορότερα και με ευκολία, και να κάνετε τη δουλειά σας με λιγότερες δυσκολίες. Μερικά από τα υπάρχοντά σας θα μπορούσαν να παραμείνουν σε ένα ασφαλές μέρος που εσείς ή κάποιος που εμπιστεύεστε μπορούν να έχουν πρόσβαση γρήγορα σε περίπτωση που χρειαστεί να πάρει κάτι. Όσα λιγότερα πράγματα έχετε μαζί σας, τόσο το καλύτερο.

Αν είναι δυνατόν, έχετε μαζί σας ένα ή δύο αδιάβροχα και ανθεκτικά στη φωτιά ανά πάσα στιγμή. Μπορείτε να μεταφέρετε το ένα στην πλάτη και το άλλο στο στήθος, αφήνοντας έτσι ελεύθερα τα χέρια σας. Είναι καλύτερο το πίσω σακίδιο να διαθέτει ανατομικό μαξιλάρι. Επίσης και τα δυο σακίδια να διαθέτουν επιπλέον τσέπες και ρυθμιζόμενους ιμάντες ώστε να μπορείτε ανά πάσα στιγμή να το επεκτείνεται όπως απαιτείται. Με αυτό το τόπο η διαχείριση και μεταφορά των σακιδίων θα είναι ευκολότερη. Περαιτέρω αντικείμενα που μπορείτε να χρειαστείτε (για παράδειγμα: τηλέφωνο, φωτογραφική μηχανή, φακό, κάποια έγγραφα, ή συνδετική ταινία) θα είναι εύκολα προσβάσιμα χωρίς να απαιτείται να κατεβάσετε το σακίδιο από το σώμα μας, καθώς και θα μειώσει την πιθανότητα απώλειας ή ζημιάς σε κάποια από αυτά σε περίπτωση που θα χρειαστεί ξαφνικά να τρέξεις ή να αναλάβεις κάλυψη. Με αυτό τον τρόπο επίσης μειώνεις την πιθανότητα να αυτοτραυματιστείς.

Χρησιμοποιείτε ειδικά προστατευτικά καλύμματα (σακούλες, προστατευτικό φιλμ, κλπ.) για χρήματα και έγγραφα. Είναι καλύτερο να κρατάτε χρήματα και προσω



πικά έγγραφα εντός μιας προστατευτικής σακούλας κάτω από τα ρούχα σας, εκτός της δημοσιογραφικής ταυτότητας. Η δημοσιογραφική ταυτότητα θα πρέπει να είναι σε εμφανή θέση, αλλά με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορείτε να την κρύψετε γρήγορα αν αυτό είναι απαραίτητο. Μερικές φορές, μια εμφανής ταυτότητα σε μια εμπόλεμη ζώνη μπορεί να σώσει τη ζωή σας. Άλλες φορές, κρατώντας το κρυφό εξυπηρετεί τον ίδιο σκοπό. Αν δεν έχετε διεθνή δημοσιογραφική ταυτότητα (π.χ., από την Διεθνή Ομοσπονδία Δημοσιογράφων) σίγουρα πρέπει να την προμηθευτείτε. Ανάλογα με την περίπτωση, μερικές φορές είναι καλύτερο για την δική σας ασφάλεια να είναι ορατό διαρκώς το διεθνές αναγνωριστικό Τύπου, και η ταυτότητα του μέσου ενημέρωσης που εκπροσωπείται κρυμμένη. Άλλες φορές μπορεί να είναι καλύτερο το αντίστροφο.

Ανεξάρτητα από την εποχή του χρόνου και τις καιρικές συνθήκες να έχετε μαζί σου ανθεκτικά, άνετα και ζεστά παπούτσια. Ανθεκτικά παπούτσια θα αντιμετωπίσουν τις συνθήκες του εδάφους και θα σας παρέχουν προστασία. Αποφύγετε παπούτσια που δεν έχετε φορέσει στο παρελθόν. Αν δεν έχουν φορεθεί πριν, μπορούν να σας προκαλέσουν φουσκάλες που θα κάνει το βάδισμα σας δύσκολο, και έτσι θέτοντας την ασφάλεια σας σε κίνδυνο.

Να φοράτε πολλαπλά στρώματα ρούχων. Τα ρούχα σας επίσης θα πρέπει να διαθέτουν άφθονες τσέπες και να είναι κατασκευασμένα από ανθεκτικά υλικά και την εύκολη διατήρηση. Με αυτό τον τρόπο θα έχετε επιπλέον χώρο για πράγματα που πρέπει να είναι εύκολα προσβάσιμα, και θα είσαστε σε θέση να τα βγάξετε ή να τα φοράτε ανάλογα με τις απαιτήσεις. Επίσης, καλά επιλεγμένα ρούχα θα κάνουν το πλύσιμο και το στέγνωμα ευκολότερο και θα διατηρηθούν περισσότερο. Με αυτό τον τρόπο δεν χρειάζεται να φέρετε πολλά ρούχα μαζί σας, σημαντική λεπτομέρεια σε περίπτωση που θα παραμείνετε σε εμπόλεμη ζώνη για μεγαλύτερη διάρκεια. Μεταφέροντας λιγότερα πράγματα η κίνηση καθίσταται ευκολότερη και συνεπώς αυξάνοντας την ασφάλεια σας.

### *Τροφή*

Αν και δεν μπορείτε να φέρετε μαζί σας επαρκείς προμήθειες τροφίμων για όλη τη διάρκεια της παραμονής σας σε μια εμπόλεμη ζώνη, χρειάζεται να έχετε κάποια τρόφιμα μαζί σας ανά πάσα στιγμή, αφού δεν θα είσαστε σε θέση να γνωρίζετε πότε θα βρείτε τρόφιμα και σε τι ποσότητες. Είναι καλύτερο να έχετε μαζί σας κάποια μικρά δοχεία με τροφή μακράς διαρκείας. Με αυτό τον τρόπο μπορείτε να τα διατηρήσετε για μεγαλύτερες χρονικές περιόδους, αν μπορείτε να βρείτε άλλες πηγές τροφίμων, και δεν θα υπάρχει ο κίνδυνος να χαλάσουν κάποια τρόφιμα που απομένουν σε κάποιο δοχείο αφού η ποσότητα που περιέχεται είναι περισσότερη του ενός γεύματος.

Αν είναι δυνατόν, να φέρετε μαζί σας βιταμίνες και κάτι γλυκό. Η καλύτερη σοκολάτα είναι η μαγειρική. Εκτός του ότι είναι γλυκιά, είναι λιγότερο επιρρεπής να λιώνει από την

κανονική σοκολάτα. Φέρετε μαζί σας επίσης ένα δοχείο για νερό. Είναι καλύτερα να χρησιμοποιήσετε ένα ανθεκτικό μπουκάλι θερμός, και το καπάκι του μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως φλυτζάνι για καφέ, τσάι ή άλλα ποτά.

Για να ανοίγετε μεταλλικά δοχεία και να κόβετε την τροφή σας να έχετε μαζί σας ένα πολύ-σουγιά (*Swiss Army Knife*). Διαθέτει ανοιχτήρι μπουκαλιών, λίκμα, και ψαλίδι, εργαλεία που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε για μια ποικιλία εργασιών – για παράδειγμα, εκτός από το άνοιγμα μεταλλικών δοχείων, μπορείτε να διατηρείτε τα νύχια σας με αυτό. Μερικές φορές δεν είναι δυνατόν να κάνεις κάτι τόσο απλό με άλλο τρόπο ενώ βρίσκεσαι σε μια εμπόλεμη ζώνη. Ο πολύ-σουγιάς είναι πολύ ευπροσάρμοστος – μπορεί να ανοίξει κλειδαριές ή να κόψει σύρματα. Είναι τόσο πρακτικός όχι μόνο να κάνει το φαγητό σας πιο εύκολο, αλλά και να αυξήσει πάρα πολύ την ασφάλεια σας. Σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως όπλο για αυτοάμυνα.

### *Εξοπλισμός, ηλεκτρονικές συσκευές επικοινωνίας και προστασία επικοινωνιών*

Η κατάσταση σήμερα είναι εντελώς διαφορετική από ότι ήταν σε προηγούμενες δεκαετίες. Φορητοί υπολογιστές, ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές και ακόμη μικροσκοπικές, αλλά υψηλής ποιότητας κάμερες και έξυπνα τηλέφωνα, καθώς και υπερσύγχρονη τεχνολογία και ασύρματη σύνδεση στο *Internet* επιτρέπουν στους δημοσιογράφους να στείλουν κείμενα, φωτογραφίες και βίντεο σχεδόν από την πρώτη γραμμή των μαχών σε πραγματικό χρόνο. Το γεγονός αυτό είναι ένα τεράστιο πλεονέκτημα για τους πολεμικούς ανταποκριτές σήμερα, σε σύγκριση με μόνο είκοσι χρόνια πριν.

Ωστόσο, ακριβώς όπως και οποιαδήποτε τεχνολογική πρόοδο, και αυτή έχει τα μειονεκτήματά της. Είναι πολύ πιο εύκολο να παρακολουθείται η δραστηριότητα των δημοσιογράφων, συμπεριλαμβανομένων και των πολεμικών ανταποκριτών. Είναι πιο εύκολο να ελέγχουν διακριτικά που κινούνται, με ποιους επικοινωνούν, τι αρχεία με τι πληροφορίες έχουν αποθηκεύσει στους φορητούς υπολογιστές και τα κινητά τηλέφωνα τους. Το αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού είναι ότι οι υπηρεσίες ασφαλείας και πληροφοριών – και όλοι οι άλλοι που ενδιαφέρονται και έχουν στην κατοχή τους τον αναγκαίο εξοπλισμό (ο οποίος δεν είναι ιδιαίτερα ακριβώς ή πολύπλοκος στη χρήση του) – μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή ενός δημοσιογράφου ή να τον/την απειλήσουν.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίον ένας φορητός υπολογιστής ή ένα έξυπνο τηλέφωνο που θα φέρετε μαζί σας σε μια εμπόλεμη ζώνη θα πρέπει να έχει αποθηκευμένα ελάχιστα εμπιστευτικά δεδομένα κατά το δυνατόν. Τα δεδομένα αυτά θα μπορούσαν να βλάψουν εσάς, το έργο σας και άλλα άτομα, αν πέσουν στα χέρια κάποιου κακόβουλου τρίτου. Όλα τα ονόματα, οι αριθμοί τηλεφώνων και άλλες πληροφορίες που είναι απαραίτητες

για την εργασία σας στο πεδίο, θα πρέπει να είναι γραμμένα σε ένα κομμάτι χαρτί, αν δεν μπορείτε να τα απομνημονεύσετε (και αν είναι δυνατόν με τη χρήση κώδικα που θα δημιουργήσετε μόνοι σας), και να είναι αποθηκευμένα σε μια κρυφή τσέπη του σακιδίου σας, των ρούχων σας ή των παπουτσιών σας. Ο κώδικας μπορεί να είναι απλός, αλλά είναι σημαντικό ότι έχει δημιουργηθεί από εσάς προσωπικά.

Για παράδειγμα, μπορείτε να γράψετε αριθμούς με τον ακόλουθο τρόπο: το 0 μπορεί να είναι ένας κώδικας για το 1, 9 για 2 κλπ. Ονόματα μπορεί να είναι γραμμένα με υποκοριστικά, ή ακόμη καλύτερα ως έννοιες που θυμίζουν ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, αλλά οι άλλοι θεωρούν ως ασήμαντες. Για παράδειγμα, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη λέξη *Bingo* για κάποιον που του αρέσει να στοιχηματίζει ή να συμμετέχει σε διαγωνισμούς, τη λέξη «γωνία» για κάποιον που μένει σε γωνιακό σπίτι κλπ. Με αυτό τον τρόπο εσείς και οι εμπλεκόμενοι θα είσατε περισσότερο ασφαλείς. Παρόλο που αυτή η μέθοδος φαίνεται πρωτόγονη είναι αρκετά αποτελεσματική.

Σε κάθε περίπτωση, αποθηκεύετε όσο το δυνατόν λιγότερα δεδομένα σε συσκευές επικοινωνίας όταν βρίσκεστε σε εμπόλεμη ζώνη. Κάθε φορά που θα στείλετε κάποιες σημαντικές και εμπιστευτικές πληροφορίες ή την ανταπόκριση σας, ζητήστε επιβεβαίωση ότι έχουν ληφθεί, ώστε να μπορείτε μετά να διαγράψετε τις πληροφορίες από τη συσκευή σας. Ωστόσο είναι καλό να κρατήσετε κάποια σχετικά στοιχεία στις συσκευές σας – φωτογραφίες, βίντεο ή αρχεία που μπορείτε να δείξετε αν σας ζητηθεί, ώστε να μην θεωρηθείτε ύποπτος. Υπάρχει η δυνατότητα διάσπασης της μνήμης της συσκευής σας με τέτοιο τρόπο που μόνο μέρος του περιεχομένου της είναι ορατό σε όλους και το υπόλοιπο είναι προσβάσιμο μόνο με τη χρήση ειδικού κωδικού.

Η ασφάλεια επικοινωνίας και των πληροφοριών που αποθηκεύετε σε συσκευές επικοινωνίας θα βελτιωθεί σημαντικά αν χρησιμοποιείτε κρυπτογραφημένη επικοινωνία (είναι δυνατόν να κρυπτογραφείτε το περιεχόμενο των εισερχόμενων μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και των τηλεφωνικών κλήσεων), και μπορείτε να χρησιμοποιείτε εναλλακτικά κανάλια επικοινωνίας (π.χ., μια υπηρεσία ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που είναι διαθέσιμη στο διαδίκτυο, αλλά δεν αφήνει ίχνη στη συσκευή σας. Είναι επίσης δυνατόν να εγκαταστήσετε μια “περιπλανώμενη” διεύθυνση IP που καθιστά δύσκολο για τους άλλους να σας εντοπίσουν, καθώς θα φαίνεται ότι διαρκώς αλλάζετε συνεχώς φυσικές θέσεις: Καναδά, Ιρλανδία, Νιγηρία ... παρόλο που βρίσκεστε στο ίδιο μέρος – μια εμπόλεμη ζώνη στην άλλη άκρη του κόσμου. Μερικά συστήματα προστασίας είναι φιλικά προς το χρήστη και άλλα απαιτούν προηγμένα επίπεδα τεχνικών δεξιοτήτων και εξειλεγμένα εργαλεία. Πριν από την αναχώρησή σας για αποστολή σε εμπόλεμη ζώνη, επικοινωνήστε με ένα έμπειρο και αξιόπιστο εμπειρογνώμονα, προκειμένου να διασφαλίσετε ότι έχετε εγκαταστημένα όλα τα αναγκαία συστήματα ασφαλείας και έχετε εξοικειωθεί με τη χρήση και λειτουργία τους.

*Ενώ βρίσκεστε σε αποστολή, συλλέγετε πληροφορίες αντί να τις διαδίδετε γύρω σας*

Ποτέ μην ξεχνάτε ότι είσαστε σε αποστολή πεδίου για να συλλέξετε όσες το δυνατόν περισσότερες χρήσιμες πληροφορίες και όχι να μοιράζεστε πληροφορίες με άτομα που θα συναντάτε: γι' αυτό που κάνετε, τι έχετε ανακαλύψει, που και με ποιον σκοπεύετε να ταξιδέψετε, με ποιους θα συναντηθείτε, κλπ. Μιλάτε για τον εαυτό σας και ότι έχετε κάνει και τι πρόκειται να κάνετε μόνο μέχρι το σημείο που είναι απαραίτητο. Όταν μιλάτε γι' αυτά τα θέματα δώστε στους συνομιλητές σας άσχετες πληροφορίες, προσπαθήστε να αποφύγετε επικίνδυνες συζητήσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια (όπως αξιολογήσεις στρατιωτικών ενεργειών, πολιτικά φρονήματα, και αποφύγετε διαφωνίες με τους συνομιλητές σας. Αποφεύγετε να μιλάτε για ειδικά θέματα και καταστάσεις, αλλά ποτέ μην λέτε ψέματα. Αν γίνει αντιληπτό ότι ψεύδεστε, έστω και ένα μικρό, αθώο ψέμα, θα κάνει το συνομιλητή σας να χάσει την εμπιστοσύνη του σε σας και κάτι τέτοιο μερικές φορές μπορεί να σας κοστίσει τη ζωή σας.

Πριν αναχωρήσετε για μια εμπόλεμη ζώνη, είναι υψίστης σημασίας να βεβαιωθείτε ότι κάποιος από τους συντάκτες του μέσου ενημέρωσης για το οποίο εργάζεστε είναι διαθέσιμος ανά πάσα στιγμή να επιβεβαιώσουν την ταυτότητα σας και ότι είσαστε δημοσιογράφος σε αποστολή πεδίου. Επίσης βεβαιωθείτε ότι θα σας «καλύψει», αν κάποιος κάνει ερωτήσεις σχετικά με σας και την διαμονή σε μια εμπόλεμη ζώνη. Αφήστε σε εμφανή σημεία των συσκευών επικοινωνίας σας τα ονόματα και τα στοιχεία επαφής των συντακτών σας, και μιλάτε γι' αυτά τα στοιχεία ελεύθερα με τους συνομιλητές σας και όσο το δυνατόν περισσότερο, λέγοντας τους ότι είσαστε σε διαρκή επικοινωνία μαζί τους ώστε να γνωρίζουν ότι είσαστε εντάξει. Αυτό θα μπορούσε να σώσει τη ζωή σας. Παράλληλα με τα στοιχεία επικοινωνίας των συντακτών σας, κρατάτε πάντοτε τα στοιχεία επικοινωνίας υπαλλήλων των διεθνών οργανισμών, ώστε να μπορείτε να επικοινωνήσετε σε περίπτωση που θα εμφανιστεί η ανάγκη. Σιγουρευτείτε ότι τα άτομα γύρω σας το γνωρίζουν. Είναι σημαντικό, γιατί οι άνθρωποι στις εμπόλεμες ζώνες συχνά αντιλαμβάνονται ότι οι υπάλληλοι των διεθνών οργανισμών έχουν μεγαλύτερο κύρος από τους συντάκτες σας, πολύ σχετικό αν αυτοί οι άνθρωποι μπορούν να βλάψουν ή να φυλακίσουν εσάς ή άλλους δημοσιογράφους.

Από την εποχή που εισήχθη η τηλεόραση στις εμπόλεμες ζώνες, εισήχθησαν και οι ομάδες ανταποκριτών (τουλάχιστον ένας δημοσιογράφος, και ένας κάμεραμαν με οδηγό). Οι εφημερίδες απέστειλαν ένα δημοσιογράφο και ένα φωτογράφο μαζί οπότε αυτό ήταν δυνατόν, μεμονωμένοι ανταποκριτές ήταν σπανιότεροι. Κυρίως ήταν ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι. Σήμερα ένα άτομο μπορεί να είναι ταυτόχρονα δημοσιογράφος και κάμεραμαν, φωτορεπόρτερ και οδηγός. Ωστόσο, αν είναι εφικτό να ταξιδέψετε σε μια εμπόλεμη ζώνη με κάποιον άλλο, που μπορεί να βοηθήσει, τόσο με την εργασία, αλλά και να συνδράμει σε επικίνδυνες καταστάσεις. Πολλοί πολεμικοί ανταποκριτές θέλουν να κάνουν επιτόπιες έρευνες και να ανταλλάσσουν πληροφορίες με άλλους δημοσιογράφους.

Είναι περισσότερο σημαντικό να κάνετε αποτελεσματική δουλειά και να παραμείνετε ζωντανοί παρά να βρείτε την πλέον απίθανη ανταπόκριση και να πεθάνετε.

Αποφύγετε να δημιουργείτε εντυπώσεις ότι συνδέεστε με στρατιωτικές ή παραστρατιωτικές μονάδες. Αυτές μπορούν να σας δώσουν τη δυνατότητα να φθάσετε σε κάποιο μέρος ευκολότερα, αλλά με αυτό τον τρόπο χάνετε την αυτονομία σας. Σε γενικές γραμμές θα σας βλέπουν ως κάποιον που είναι εκεί να δικαιολογήσει την «δική μας» πλευρά και να επικρίνει την «δική τους», κάποιον που προάγει δηλαδή τα «δικά μας» και όχι ένα δημοσιογράφο του οποίου η αποστολή είναι να κάνει αντικειμενικό ρεπορτάζ. Αν δεχθείτε το ρόλο του προαγωγού θα χάσετε σε ακεραιότητα. Αν κάνετε ρεπορτάζ με ακρίβεια, αν και θα προστατεύεστε από τη μια πλευρά, ταυτόχρονα θα ελέγχεστε και έτσι μπορείτε εύκολα να χάσετε τη ζωή σας.

Σε κάθε περίπτωση, μην πηγαίνετε στην πρώτη γραμμή της μάχης, αν μπορείτε να το αποφύγετε. Κανένας δεν μπορεί να εγγυηθεί την ασφάλεια σας, ανεξάρτητα από το πόσο καλά είσαστε προετοιμασμένοι εκ των προτέρων.

*Επιζήσατε την αποστολή μιας εμπόλεμης ζώνης. Πώς να υποβάλετε την ανταπόκριση σας σχετικά με αυτά που είδατε και βρήκατε?*

Αν είχατε προετοιμαστεί επαρκώς για την επίσκεψη σας σε εμπόλεμη ζώνη, συγκεντρώσατε πληροφορίες και αποφύγατε όλες τις παγίδες ασφαλείας, το υπόλοιπο μέρος της εργασίας μπορεί να φαίνεται το ευκολότερο – να προετοιμάσετε και να δημοσιεύσετε την ανταπόκριση σας. Όπως με κάθε δημοσίευση, η ανταπόκριση σας πρέπει να είναι ακριβής, σαφής και ενδιαφέρουσα. Ποτέ μην εκθέτετε άλλα άτομα σε επιπλέον κίνδυνο δια μέσου των αναφορών σας, ανεξάρτητα από το αν είναι στρατιώτες ή άμαχοι, από τη μια πλευρά της γραμμής του μετώπου ή από την άλλη. Προσέξτε ιδιαίτερα στην προετοιμασία του κειμένου σας με τέτοιο τρόπο που να μην βλάπτει ανθρώπους που μπορεί να μην είναι σε εμπόλεμη ζώνη, αλλά έχουν συγγενείς που βρίσκονται εκεί.

Φυσικά, δεν μπορείτε να γνωρίζετε όλες τις πιθανές σχέσεις μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων ανθρώπων, όμως είναι σημαντικό το ρεπορτάζ σας να μην περιέχει κάτι επουσιώδες που μπορεί να βλάψει κάποιον. Μην δημοσιεύετε ονόματα ή τοπωνύμια, ή οποιαδήποτε άλλη μη ιδιαίτερα σημαντική πληροφορία. Η πρακτική αυτή είναι ο κανόνας στη δημοσιογραφία, ιδιαίτερα σημαντικός σε καταστάσεις πολέμου.

Μπορεί να φαίνεται πολύ μεγάλο ρίσκο και πάρα πολλή δουλειά να τηρείτε όλους τους κανόνες που αναφέρονται παραπάνω και στη συνέχεια να είσατε σε θέση να γράψετε ότι είδατε και ακούσατε. Αν είστε πραγματικό και φιλότιμο επαγγελματία δημοσιογράφο, θα τηρήσετε αυτούς τους κανόνες. Βεβαίως, υπάρχει και μια δεύτερη επιλογή. Κάποιος θα πρέπει να

συστήσε σε όλους τους ενδιαφερόμενους που δεν είναι έτοιμοι για να βρεθούν σε εμπόλεμη ζώνη, τους κινδύνους που θα αντιμετωπίσουν για να κάνουν ρεπορτάζ τηρώντας τα υψηλότερα δυνατά επαγγελματικά πρότυπα, να μην επιλέξουν καριέρα ως πολεμικοί ανταποκριτές.

### Παραδείγματα/Πρότερη εμπειρία

Στην αρχή του πολέμου στην Κροατία, όταν η τότε Γιουγκοσλαβία διαλυόταν και ακολούθησε αιματοχυσία, ο *Saša Leković* είχε ήδη δώδεκα χρόνια εμπειρίας στη δημοσιογραφία. Ποτέ πριν δεν είχε ευχηθεί ή είχε νοιώσει την ανάγκη να γίνει πολεμικός ανταποκριτής, ούτε ήξερε προσωπικά κάποιο δημοσιογράφο που θα μπορούσε να του παρέχει κάποιες συμβουλές. Όταν κατάλαβε ότι ο πόλεμος ήταν αναπόφευκτος, αποφάσισε, κατ' αρχήν να παραμείνει στη πόλη και να συνεχίσει στη δημοσιογραφία χωρίς να διαδίδει προπαγάνδα, ανεξάρτητα του κόστους. Ωστόσο, όταν μαίνεται ένας πόλεμος, συμβαίνουν απρόσμενες καταστάσεις. Κάποιες από τις εμπειρίες του ως πολεμικού ανταποκριτή ακολουθούν παρακάτω. Παρουσιάζονται μια σειρά από παραδείγματα που προέρχονται από την προσωπική του εμπειρία ως ανταποκριτής, και προσπαθεί να εξηγήσει τους λόγους που βρήκες χρήσιμες τις συμβουλές που αναφέρονται πρωτότερα στο παρόν εγχειρίδιο.

*Όταν οι συντάκτες σας, σας απογοητεύσουν - πώς να μετατρέψετε το μειονέκτημα σε πλεονέκτημα*

«Πριν ξεκινήσει ο πόλεμος στην Κροατία, εργαζόμουν ήδη για δώδεκα χρόνια σε τοπικό ραδιοφωνικό σταθμό στο *Darugar*, μια μικρή πόλη στα βορειοδυτικά της Κροατίας, καθώς και ως τοπικός ανταποκριτής σε μια εθνική καθημερινή εφημερίδα, την *Vjesnik*, και ταυτόχρονα γράφοντας σε μια ακόμη εθνική καθημερινή εφημερίδα, την *Večernji*, για επτά χρόνια. Οι συντάκτες και των δυο εφημερίδων μου είχαν απόλυτη εμπιστοσύνη. Δεν έστελναν δημοσιογράφους από το Ζάγκρεμπ για να με αντικαταστήσουν, ούτε καν όταν αναμενόταν ο Πρόεδρος. Αλλά, ένα γεγονός που συνέβη ένα Σαββατοκύριακο, την άνοιξη του 1991 στο *Pakrac*, μια μικρή πόλη 20 χιλιόμετρα ανατολικά από το *Darugar*, που στην πραγματικότητα σηματοδότησε την αρχή του πολέμου. Αστυνομικοί της Σερβικής κοινότητας αφόπλισαν συναδέλφους τους από την Κροατική κοινότητα και τους κράτησαν ομήρους, ξεκινώντας, με αυτό τον τρόπο, μια ένοπλη εξέγερση εναντίον της Κυβέρνησης. Η Κυβέρνηση αντέδρασε με άρνηση της πρόσβασης στην περιοχή του *Pakrac* σε οποιοδήποτε εκτός εκείνων με που διέθεταν ειδική άδεια του Υπουργείου Εσωτερικών. Ο μακροχρόνια φωτορεπόρτερ συνεργάτης μου, *Toni Hnojčik* και εγώ δεν πήραμε αυτή την άδεια. Η σύνταξη της εφημερίδας μας, μας αποκλήρυξε. Ο Αναπληρωτής Υπουργός Εσωτερικών ανέλαβε τον έλεγχο του περιεχομένου της *Vjesnik*, που ήταν μια εφημερίδα στην υπηρεσία της Κυβέρνησης. Χωρίς να μας ενημερώσει για το τι ακριβώς συνέβαινε, η *Vjesnik* έστειλε ένα δημοσιογράφο και ένα φωτορεπόρτερ στο πεδίο, η οποία ουσιαστικά ήταν μια εκκολλητόμενη εμπόλεμη ζώνη, καθώς το Υπουργείο Εσωτερικών τους έδωσε άδειες να εισέλθουν στο *Pakrac*. Υποτίθεται ότι θα έπρεπε να κάνουν επορτάζ με τέτοιο τρόπο που θα ήταν βολικός με την Κυβέρνηση».

«Καθώς ο τοπικός ραδιοφωνικός σταθμός στο *Daruvar* ήταν ο τελευταίος σταθμός από τα κεντρικά γραφεία της εφημερίδας στο *Záγκρεμπ*, εντός της απαγορευμένης περιοχής γύρω από το *Pakrac*, συνάδελφοι από την *Vjesnik* ήρθαν για να ζητήσουν βοήθεια. Ο οδηγός τους έπρεπε να επιστρέψει στο *Záγκρεμπ* έτσι άρχισαν να ψάχνουν για να βρουν ένα οδηγό που ήξερε καλά την περιοχή για να τους οδηγήσει στην περιοχή του *Pakrac* και στην πόλη. Καθώς είχα εργαστεί με τον συνάδελφο *Hnojčik* για περισσότερο από δέκα χρόνια, αντιδράσαμε και οι δυο με τον ίδιο τρόπο. Προτείναμε ο οδηγός μας να είναι ο *Toni*. Όλοι ήξεραν αυτόν και το αυτοκίνητο του στη περιοχή. Οι δημοσιογράφοι από την εφημερίδα αποδέχθηκαν την πρόταση μας.

«Ο *Toni* είχε πάντοτε μια φωτογραφική μηχανή στο σακίδιο του. Κανένας ποτέ δεν τον έλεγξε ή τον ρώτησε τίποτα. Όταν οδήγησε τους δημοσιογράφους από το *Vjesnik* στο *Pakrac* και κανόνισε μαζί τους που θα τους περιμένει, αυτοί κατευθύνθηκαν να λάβουν τις δηλώσεις της τοπικής αστυνομίας και των εκπροσώπων των πολιτών, ενώ έβγαζαν φωτογραφίες ελεύθερα. Ο οδηγός τους συνάντησε στο προκαθορισμένο τόπο και χρόνο και τους οδήγησε πίσω στο *Daruvar*. Και πάλι κανένας δεν τον έλεγξε ή τον ρώτησε τίποτα.

«Ενώ οι δημοσιογράφοι της *Vjesnik* περίμεναν τον οδηγό τους από το *Záγκρεμπ*, ένας οδηγός από την *Večernji* έφθασε στο *Daruvar* να παραλάβει τις φωτογραφίες του *Toni*, που είχε ήδη κανονίσει με τον συντάκτη της *Večernji* στη διαδρομή προς το *Pakrac*. Εκείνη την εποχή, ήταν ο μόνος τρόπος να μεταφέρεis φωτογραφίες. Όταν οι δημοσιογράφοι της *Vjesnik* έφθασαν στην έδρα τους, το *Záγκρεμπ*, είχε ήδη εκτυπωθεί η έντυπη έκδοση της εφημερίδας. Πήγαν λοιπόν στα σπίτια τους πιστεύοντας ότι ήταν οι μόνοι που είχαν ανταπόκριση από την εμπόλεμη ζώνη. Ποτέ δεν έμαθα πως αισθάνθηκαν οι ίδιοι και οι συντάκτες της εφημερίδας το επόμενο πρωί όταν άνοιξαν την *Večernji* και είδαν, εκτός από την κύρια ανακοίνωση στην πρώτη σελίδα, περιείχε ένα εκτενές άρθρο συνοδευόμενο από φωτογραφικό υλικό στις δυο κεντρικές σελίδες της έκδοσης.

«Για τον *Toni* και μένα το επεισόδιο έληξε καλά, αλλά εγώ σίγουρα δεν θα συνιστούσα τέτοια κατορθώματα, ακόμη και αν είσατε σε φιλικό έδαφος και περιβάλλον. Αν σας συλλάβει ο στρατός ή η αστυνομία χωρίς άδεια στην περιοχή για την οποία η άδεια είναι υποχρεωτική, και αυτό συμβεί ειδικά ενώ έχετε τραβήξει φωτογραφίες, ή έχετε μαγνητοσκοπήσει σκηνές ή έχετε μιλήσει σε στρατιώτες, αστυνομικούς ή ντόπιους, διακινδυνεύετε να συλληφθείτε, να δαρθείτε, να κατηγορηθείτε για κατασκοπεία ή και ακόμη να σκοτωθείτε».

*Ο δημοσιογράφος είναι κυρίως άνθρωπος, και στη συνέχεια δημοσιογράφος: εκκένωση του νοσοκομείου και ένας φοβισμένοι συνάδελφος*

«Μετά το πρώτο επεισόδιο απόκτησης εμπειρίας σε συνθήκες πολέμου, πολλοί άλλοι κατά τη διάρκεια του πολέμου στην Κροατία, σχετίζονται με την περιοχή του *Pakrac* και του

γειτονικού *Lipik*, που ήταν μεταξύ των περιοχών που επλήγησαν περισσότερο σε αυτό το πόλεμο. Όλες αυτές οι εμπειρίες εμπειρείχαν κινδύνους στο πλαίσιο της ασφάλειας αφού έλαβαν χώρα στη πρώτη γραμμή των μαχών. Μια ημέρα ένας συνάδελφος από την *Vjesnik* (όχι αυτός που οδήγησε ο *Toni* στο *Pakrac*) ήρθε στο *Daruvar* και μου ζήτησε να τον βοηθήσω να φθάσει στο *Pakrac* το οποίο εκείνη την εποχή ήταν σχεδόν περικυκλωμένο από τις Σερβικές ανταρτικές δυνάμεις. Ήξερα το μοναδικό τρόπο που ήταν προσπελάσιμος, αλλά όταν ξεκινήσαμε, κατάλαβα ότι η κατάσταση στο πεδίο της μάχης είχε αλλάξει. Αλλά, σε εκείνο το σημείο, δεν μπορούσαμε πλέον να επιστρέψουμε. Ήρθαμε τότε σε επαφή με τις τοπικές κροατικές δυνάμεις, και συμφωνήσαμε να συνεχίσουμε το ταξίδι μας με ένα μικρό λεωφορείο που μετέφερε τρόφιμα μέσα από δασικά μονοπάτια.

«Τότε συνειδητοποίησα ότι έπρεπε να λάβω αποφάσεις και για τους δυο μας. Ο συνάδελφος μου ήταν φοβισμένος και άπειρος σε παρόμοιες καταστάσεις, αλλά ακόμη και αν δεν ήταν, σε καταστάσεις κρίσης δεν υπάρχει πολύς χρόνος για αναστοχασμό και συντονισμό. Κάποιος πρέπει να αναλάβει την ευθύνη – τόσο για τον εαυτό του, όσο και για τους άλλους. Όταν φθάσαμε στον προορισμό μας, ένα λόφο με θέα του *Pakrac*, παρατήρησα ότι κάτι περίεργο συνέβαινε. Επικρατούσε απόλυτη ησυχία. Μας είπαν ότι δεν μπορούμε να επιστρέψουμε, επειδή μια στρατιωτική άσκηση ήταν στο στάδιο της προετοιμασίας. Όταν κάποιος σου λέγει στη μέση μιας εμπόλεμης ζώνης ότι δεν μπορείς να αναχωρήσεις – δεν κάνεις περιττές ερωτήσεις.

«Αυτό που μας είπαν ήταν: περιμένετε εκεί που είσαστε και μην κάνετε ερωτήσεις. Μετά από αρκετές ώρες αναμονής, εντόπισα ένα ντόπιο που ήξερα μεταξύ των στρατιωτών. Μου εξήγησε ότι προετοιμαζόταν μια εκκένωση ψυχικά πασχόντων από το νοσοκομείο του *Pakrac*, γιατί αυτό το Τμήμα με αρκετές δεκάδες ασθενείς και μερικούς γιατρούς και νοσοκόμες είχαν κοπεί. Είχε συμφωνηθεί ανακωχή με την άλλη πλευρά μέχρι να ολοκληρωθεί η εκκένωση του νοσοκομείου. Περίμεναν όμως για να πέσει το σκοτάδι, γιατί το νοσοκομείο ήταν πλήρως ορατό από τους γύρω λόφους και κανένας δεν μπορούσε να εγγυηθεί, παρά την συμφωνία κατάπαυσης πυρός, ότι κάποιος δεν θα πυροβολήσει κατά τη διάρκεια της ημέρας αν δει μπροστά του στρατιώτες του εχθρού.

«Όταν νύχτωσε, ο γνώριμος σε μένα με ρώτησε αν ο συνάδελφος μου και εγώ θέλαμε να συμμετέχουμε στην εκκένωση των ασθενών. Η συνάδελφος ήδη έτρεμε από τον φόβο, αλλά αποδέχτηκα εξ ονόματος και των δυο μας. Αν έχετε δίπλα σας, σε μια εμπόλεμη ζώνη, ένα άτομο που είναι φοβισμένο και δεν μπορείτε να προβλέψετε τις αντιδράσεις του, παραμείνετε κοντά του διαρκώς λεωφορεία κατέβαιναν το δρόμο στην απέναντι πλευρά του νοσοκομείου με τα φώτα τους σβησμένα. Βοηθούσαμε τους ασθενείς και το προσωπικό του νοσοκομείου να περάσει το δρόμο (μάλιστα μεταφέραμε μερικούς από τους ασθενείς γιατί δεν μπορούσαν να περπατήσουν), τους τοποθετήσαμε στα λεωφορεία και τους οδήγησαμε σε περισσότερο ασφαλές μέρος. Ο συνάδελφος μου και εγώ δημοσιεύσαμε μερικά άρθρα σχετικά με αυτό το γεγονός.



Ήταν η μοναδική φορά κατά τη διάρκεια αυτού του πολέμου που δεν συμμετείχα ως δημοσιογράφος / παρατηρητής. Και αυτό γιατί ήταν μια ανθρωπιστική και όχι στρατιωτική δράση. Πριν απ' όλα οι δημοσιογράφοι είναι άνθρωποι, και νομίζω ότι ένας πόλεμος δεν θα πρέπει να δικαιολογεί την εξαίρεση.

«Είναι σημαντικό να έχουμε κατά νου αυτή την ιδέα, όταν κάνουμε ρεπορτάζ στο πεδίο. Καμία δημοσιογραφική ανταπόκριση δεν αξίζει να καταστρέψει τη ζωή κάποιου. Ακόμη και στις πλέον δύσκολες συνθήκες, ένας δημοσιογράφος πρέπει να επιδιώκει τα υψηλότερα επαγγελματικά πρότυπα».

*Είναι πολύ πιθανόν ότι κανένας δεν θα ψάξει τα άπλυτα σας: αυτός είναι ένας εξαιρετικός κρυψώνας*

«Μετά την περίπτωση που ο δημοσιογράφος μπήκε σε απαγορευμένη περιοχή, χρησιμοποιώντας την σπιρτάδα του (περίπτωση οδηγού *Toni*), βρήκαμε τους εαυτούς μας σε μια νέα περίπτωση όπου ο *Toni* και εγώ είμασταν ήδη σε εμπόλεμη ζώνη πριν αυτή καταστεί απαγορευμένη λόγω της έναρξης στρατιωτικών επιχειρήσεων. Αμέσως μετά, όποιος ήθελε να αποχωρήσει ελεγχόταν ενδελεχώς με αποτέλεσμα να αφαιρεθούν όλα τα πλάνα και οι σημειώσεις από όλους τους δημοσιογράφους που ήθελαν να αποχωρήσουν, πριν φύγουν. Το συμβάν αυτό έλαβε χώρα την άνοιξη του 1995, όταν ήδη είχαμε αποκτήσει τέσσερα χρόνια εμπειρίας σε εμπόλεμη ζώνη, έτσι ήμασταν άριστα προετοιμασμένοι για παρόμοιες καταστάσεις.

«Δεδομένου ότι ήταν αδύνατον να φθάσει κάποιος στην περιοχή, πριν απαγορευτεί η πρόσβαση σε αυτήν, με αυτοκίνητο χωρίς μεγάλο ρίσκο, κάναμε ακριβώς αυτό. Όταν απαγορεύτηκε η αναχώρηση από την εμπόλεμη ζώνη, αποφασίσαμε να χωρίσουμε. Ο *Toni* παρέμεινε για να συνεχίσει να μαγνητοσκοπεί πλάνα, ενώ εγώ έκρυψα το ήδη έτοιμο υλικό στη τσάντα μου με τα άπλυτα, που είχα μαζί μου ακριβώς γι' αυτό το λόγο.

Όταν στρατιώτες ή αστυνομικοί θα με έψαχναν κατά την αναχώρηση μου, δεν θα έβρισκαν στην κατοχή μου εξοπλισμό μαγνητοσκόπησης, και ακόμη αν κοιτούσαν μέσα στη τσάντα με τα άπλυτα, υπήρχε μόνο μια μικρή πιθανότητα να ψάξουν για το υλικό μέσα στις τσέπες των βρώμικων και δύσοσμων παντελονιών και πουκαμίσων στο κάτω μέρος της τσάντας. Σήμερα, γενικά δεν χρειάζεται να μεταφέρετε το υλικό σας με παρόμοιο τρόπο, αλλά αυτό το τέχνασμα μπορεί να είναι χρήσιμο (για παράδειγμα, αν μεταφέρετε ένα έγγραφο που είναι σημαντικό για το ρεπορτάζ σας)».

*Μερικές φορές χρειάζεται να πεις ψέματα και να εξαπατήσεις – για να επιβιώσεις, αλλά μην το κάνεις αν δεν είναι αναγκαίο*

«Ως τοπικός πολεμικός ανταποκριτής, έκανα ρεπορτάζ μερικές φορές για τα πρακτορεία ειδήσεων που δεν διέθεταν δημοσιογράφους τους στην εμπόλεμη ζώνη. Ένα από

αυτά ήταν ένας δημοφιλής ραδιοφωνικός σταθμός στο Ζάγκρεμπ, το Ράδιο 101. Κάποια στιγμή μου είπαν ότι ένας συνάδελφος θα ερχόταν από το Ζάγκρεμπ, και με ρώτησαν αν θα μπορούσα να την πάω σε ένα χωριό σχεδόν εντός του πεδίου των μαχών. Το ενδιαφέρον με αυτό το χωριό ήταν ότι χρησιμοποιούνταν ως βάση από μια αμφιλεγόμενη μονάδα εθελοντών. Η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού που ήταν πιστή στην Κυβέρνηση θεωρούσε ότι οι μαχητές του ήταν ήρωες. Παράλληλα, υπήρχαν υποψίες ότι διέπραξαν εγκλήματα πολέμου κατά των πολιτών.

«Εκείνη την ημέρα ο φωτορεπόρτερ μου ήταν σε μια άλλη αποστολή, έτσι πήγα στο χωριό με τη συνάδελφο του. Πολύ σύντομα της ανέφερα τα μέτρα ασφαλείας, χωρίς να θέλω να τα τονίσω πολύ. Για αρχή ήθελα να επισκεφτούμε τη μονάδα, και μετά να έχουμε μια εκτεταμένη συζήτηση. Όταν μπήκαμε στο αυτοκίνητο, της ζήτησα να καταγράψει αυτά που θα της έλεγα, προς μεγάλη της έκπληξη. Δεν μίλησα για πολύ. Το μόνο που είπα ήταν ότι η μονάδα που πηγαίναμε να επισκεφτούμε ήταν μια ομάδα ηρώων και αξιοθαύμαστων ανθρώπων που υπερασπίζονταν την πατρίδα τους και ότι ήταν ψέμα ότι είχαν διαπράξει εγκλήματα, ιδιαίτερα κατά του άμαχου πληθυσμού.

«Έκανα αυτή την παράσταση, για οποιοδήποτε ενδεχόμενο, σε αυτή την περίπτωση. Αλλά όταν φθάσαμε στο χωριό συνειδητοποίησα ότι τα πλάνα θα μπορούσαν πράγματι να σώσουν τη ζωή μου. Μας έφεραν στο Αρχηγείο τους, όπου υπήρχε ένας άνδρας υπεύθυνος που δεν τον είχα ξαναδεί. Ήταν προφανώς υπό την επήρεια ναρκωτικών και μεθυσμένος, αλλά όλοι υπάκουαν σε αυτόν. Φαινόταν επίσης ότι όλοι μάλλον τον φοβόντουσαν. Άρχισε να μας ανακρίνει. Όταν του είπαμε ότι είμαστε δημοσιογράφοι, απαίτησε τα ονόματα των συντακτών μας και τους τηλεφωνικούς αριθμούς τους. Του δώσαμε τις πληροφορίες αλλά δεν φάνηκε ικανοποιημένος. Πίστευε ότι ήμουν κατάσκοπος και αποφάσισε ότι θα πρέπει να με σκοτώσει. Διέταξε δυο από τους στρατιώτες του να με πάρουν έξω και να με προσέχουν οπλισμένοι, ενώ μίλησε ιδιαίτερα με τη συνάδελφο μου.

«Δεν θα μάθω ποτέ τι τον έκανε να αλλάξει γνώμη: ήταν επειδή η συνάδελφος ήταν γυναίκα, επειδή ήρθε από την πρωτεύουσα ή γιατί ήταν εκεί για πρώτη φορά ή, εν τω μεταξύ, η οργή του μειώθηκε για κάποιο λόγο; Σε κάθε περίπτωση, η συνάδελφος έπαιξε την κασέτα ήχου με τις ευλογίες μου προς την μονάδα του, κάτι που κατέληξε να είναι αυτό που τον έκανε να με αφήσει ζωντανό. Σε αυτή την περίπτωση, η σκόπιμη εξαπάτηση και το ψέμα, έσωσε τη ζωή μου, αλλά ποτέ δεν πρέπει να ψεύδεστε και να εξαπατάτε, αν δεν είναι απαραίτητο. Ιδιαίτερα όταν συλλέγετε πληροφορίες και ακόμη λιγότερο όταν ετοιμάζετε το ρεπορτάζ σας».

*Οι στρατιώτες πρώτα πυροβολούν και μετά κάνουν ερωτήσεις: πώς να τους προλάβετε να μην πυροβολούν δημοσιογράφους*

«Σε μια άλλη περίπτωση, στην εμπόλεμη ζώνη, όπου με προόριζαν για εκτέλεση αλλά σώθηκα λόγω καλής προετοιμασίας. Και τύχη. Στον πόλεμο, δυστυχώς, και η καλύτερη

προετοιμασία δεν είναι αρκετή χωρίς κάποια τύχη. Αλλά χωρίς την καλύτερη δυνατή προετοιμασία, είσαστε καταδικασμένοι ακόμη πριν μπειτε στην εμπόλεμη ζώνη. Μια ημέρα, πήρα δυο συναδέλφους από κάποια άλλα μέσα ενημέρωσης σε ένα μέρος που είχε σχεδόν καταστραφεί και ήταν άδειο. Δεδομένου ότι υπήρχε πιθανότητα επίθεσης, εκτός από τους αστυνομικούς και τους στρατιώτες, υπήρχαν μόνο λίγοι κάτοικοι, και η εκκένωση τους ήταν σε εξέλιξη.

«Όταν φθάσαμε εκεί, επικοινωνήσαμε με τον Αρχηγό της Αστυνομίας με την παράκληση να μας παρέχει συνοδεία κατά τη διάρκεια της παραμονής μας αφού σκοπεύαμε να καλύψουμε την εκκένωση. Υπέδειξε σε δυο αστυνομικούς να έρθουν μαζί μας. Οι συνάδελφοι μου, μαζί με τον ένα αστυνομικό, μπήκαν σε ένα κοντινό σπίτι από το οποίο θα έπρεπε να μεταφερθεί μια ηλικιωμένη γυναίκα. Καθώς αντιστάθηκε στην μεταφορά της, οι αστυνομικοί που είχαν πριν μπει στο σπίτι επέστρεψαν για να ζητήσουν βοήθεια από το συνάδελφο τους που μέχρι τότε στεκόταν έξω μαζί μου. Δεν είχα μείνει μόνος περισσότερο από 30 δευτερόλεπτα, όταν ξαφνικά μια ομάδα ενόπλων με περικύκλωσε υποστηρίζοντας ότι ήμουν κατάσκοπος και ότι θα με πυροβολούσαν.

«Οι ισχυρισμοί μου ότι ήμουν δημοσιογράφος ήταν μάταιοι, έτσι άρχισα, όσο πιο δυνατά μπορούσα να καλώ τους αστυνομικούς που είχαν μπει στο σπίτι με τα ονόματα τους. Μου είχαν πει τα ονόματα τους όταν συναντηθήκαμε. Αυτό έφερε σύγχυση στους στρατιώτες, και μετά από μερικές φωνές, εμφανίστηκαν οι αστυνομικοί. Επιβεβαίωσαν ότι ήμουν δημοσιογράφος και είπαν ότι είχαν διαταγές να πυροβολούν οποιοδήποτε που έθετε σε κίνδυνο τη ζωή μου. Οι στρατιώτες άλλαξαν την πρόθεση τους να με σκοτώσουν και εξήγησαν ότι το πρόσωπο μου ήταν παρόμοιο με την περιγραφή που είχαν κάποιου, που θεωρούσαν ότι ήταν κατάσκοπος του εχθρού».

*Μην είσαστε αφελείς: ποτέ στον πόλεμο ελέγχουν την κατάσταση οι δημοσιογράφοι*

«Είχα την ευκαιρία να κάνω ρεπορτάζ από τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη έχοντας ήδη αποκτήσει ενός έτους εμπειρία πολεμικού ανταποκριτή από την Κροατία. Η πρώτη μου επιχείρηση ήταν εντελώς τρελή. Ο φωτορεπόρτερ *Goran Suljić* – δυστυχώς νεκρός σήμερα – και εγώ αποφασίσαμε να περάσουμε κρυφά στην περιοχή της Δυτικής Βοσνίας, που ελεγχόταν από Βοσνιακές μουσουλμανικές δυνάμεις, που δεν υπάκουαν στις εντολές των αρχών στο Σεράγεβο, αλλά συνεργαζόντουσαν με τις Σερβικές δυνάμεις στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη και Κροατικές δυνάμεις στην Κροατία, ως εκ τούτου με δυνάμεις που ήταν σε πόλεμο μεταξύ τους. Εκείνο τον καιρό εργαζόμασταν για την εβδομαδιαία εφημερίδα *Arena*.

«Στην πραγματικότητα αυτό ήταν ένα θετικό στοιχείο αφού η *Arena* ήταν μια οικογενειακή εβδομαδιαία εφημερίδα που ήταν δημοφιλής πριν από τον πόλεμο σε όλες τις περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας και δεν είχε ισχυρή πολιτική χροιά που θα μπορούσε να ενοχλήσει πολύ καμία από τις αντιμαχόμενες πλευρές. Αλλά σε μια σχιζοφρενική κατάσταση που ποτέ δεν ξέρεις ποιος πολεμά ποιον δεν είναι ακριβώς ιδανική για το σχεδιασμό μιας

κρυφής δημοσιογραφικής αποστολής εντός της εμπόλεμης ζώνης, όπου κάποιος θα πρέπει να περάσει από περιοχές που ελέγχονται από την μια πλευρά σε περιοχές που ελέγχονται από τους εχθρούς τους και να φθάσει σε μια περιοχή που ελέγχεται από μια πλευρά που οι σχέσεις τους διαφέρουν με τους άλλους από τη μια μέρα στην άλλη.

«Καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι ήταν αδύνατο αποστολή να φθάσουμε στον προορισμό μας μόνοι μας. Αποφασίσαμε να ενταχθούμε σε μια ομάδα ανθρώπων από τη Δυτική Βοσνία που εργάστηκαν στο εξωτερικό σε διάφορες χώρες και ήθελαν να εκμεταλλευτούν την κατάπαυση του πυρός και να επισκεφτούν τις οικογένειές τους. Όμως δεν υπήρχε τρόπος να επιβιβαστούμε στα λεωφορεία, που υποτίθεται ότι θα τους μετέφεραν στο *Velika Kladaša*, στο κέντρο της Δυτικής Βοσνίας, και θα τους μετέφερε στην Κροατία μετά από μερικές ημέρες, χωρίς να χρειάζονται εκτεταμένοι έλεγχοι. Ο μόνος τρόπος για τον *Goran* και μένα να επιβιβαστούμε ήταν να ζητήσουμε χάρη από το διοργανωτή της αποστολής.

«Ο διοργανωτής ήταν ο αδελφός του *Fikret Abdić*, του ανδρός που κυβερνούσε την Δυτική Βοσνία, ο οποίος μετά τον πόλεμο είχε κτίσει ποινή φυλάκισης για εγκλήματα πολέμου. Ο *Goran* και εγώ μπήκαμε στο ίδιο λεωφορείο με τη σύζυγο του *Fikret Abdić*. Προφανώς αυτό το λεωφορείο έτυχε ειδικής μεταχείρισης. Κανένας δεν μας ζήτησε τίποτα στα σημεία ελέγχου. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και αρκετές ημέρες παραμονής στη Δυτική Βοσνία, είδαμε σε πολλές περιπτώσεις ότι ο καθένας έκανε εμπόριο με πετρέλαιο, τρόφιμα και όπλα με όλους τους άλλους, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων των οποίων τα στρατεύματα ήταν εμπλεκόμενα στις συγκρούσεις.

«Μετά την επιστροφή μας, δημοσιεύσαμε ότι μπορούσαμε να τεκμηριώσουμε με αποδεικτικά στοιχεία, ανεξάρτητα με ποιους συνδεόταν. Δεν αποσιωπήσαμε τις ασυνήθιστες ενέργειες της Διοίκησης και του στρατού του *Abdić* προκειμένου να τους ανταποδώσουμε τη χάρη. Ούτε κανένας ζήτησε από εμάς, ούτε θα είχαμε συμμορφωθεί αν μας το ζητούσαν. Έχω μια έντονη ανάμνηση ενός προσώπου, από το ταξίδι της επιστροφής μου, 20 χρόνια μετά, παρόλο που τον είδα τότε μόνο για μια στιγμή. Σε ένα Σερβικό σημείο ελέγχου, ένας νεαρός στρατιώτης επιβίβαστηκε στο λεωφορείο. Περπάτησε πάνω κάτω και στην έξοδο έσκυψε προς εμένα και ψιθύρισε: «είσαι τρελός, εγώ δεν θα τολμούσα». Δεν ξέρω με τι ο *Abdić* μαλάκωσε ή εκβίασε τους αρχηγούς των στρατιωτικών ομάδων να αφήσουν τον *Goran* και μένα ήσυχο, αλλά εκείνη τη στιγμή κατάλαβα ότι όλοι ήξεραν ποιοι είμασταν και το μόνο που χρειάστηκε ήταν ένα δευτερόλεπτο μπροστά στην κάννη του όπλου ενός ανήσυχου στρατιώτη που πυροβολεί χωρίς να κάνει ερωτήσεις, και θα είχαμε καταλήξει σε ένα φέρετρο. Μην προσπαθήσετε να επαναλάβετε το εγχείρημα με οποιοδήποτε κόστος».

*Εμπειροί αξιωματικοί κατασκοπείας + άπειροι δημοσιογράφοι + ένας σάπιος*

«Κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, είχα την ευκαιρία μαζί με ένα συνάδελφο, τον *Suljić*, να βρεθώ σε μια μεγαλύτερη ομάδα δημοσιογράφων που τους

επετράπη να συμμετέχουν στην αποστολή *Bijeli* (λευκός δρόμος), που μετέφερε ανθρωπιστική βοήθεια στη Βοσνία από την Κροατία. Οι Κροάτες στην κεντρική Βοσνία περίμεναν βοήθεια για μήνες, περικυκλωμένοι από Βόσνιους μουσουλμάνους. Στη μέση αυτού του δακτυλίου, στο παλιό κέντρο μιας μικρής πόλης ονομαζόμενη *Vitez*, οι Βόσνιοι μουσουλμάνοι ήταν περικυκλωμένοι από τους Κροάτες. Το ταξίδι προς την κεντρική Βοσνία και πίσω έπαιρνε συνήθως δυο με τρεις ημέρες. Στο μέσο του χειμώνα και του πολέμου πήρε δεκαπέντε ημέρες.

«Οργανώθηκε μια εκχειρία προκειμένου να περάσει η φάλαγγα. Σε κάθε φορηγό που μετέφερε ανθρωπιστική βοήθεια υπήρχε και ένας αναπληρωματικός οδηγός μαζί με τον κύριο οδηγό, καθώς και μερικοί άλλοι που συμμετείχαν όπως γιατροί και ιατρικό προσωπικό εκτός από τους δημοσιογράφους. Ακόμη και η επιλογή των φορηγών έδειχνε ότι πολλοί δημοσιογράφοι ήταν τελείως απροετοίμαστοι. Αυτό ήταν λογικό, δεδομένου ότι οι συντάκτες τους (ως επί το πλείστον οι περισσότεροι εξ αυτών να μην διαθέτουν συγκριτική εμπειρία οι ίδιοι) τους έστειλαν σαν να επρόκειτο για σχολική εκδρομή. Κάποιοι από τους δημοσιογράφους είχαν ασχοληθεί με κοινωνικό ρεπορτάζ μέχρι τότε.

«Σε κάθε περίπτωση, αυτοί που διάλεξαν με ποιο φορηγό θα μεταφερθούν ανάλογα με τα κέφια του οδηγού, την μουσική επιλογή, η όποια άλλη ανόητη λογική ακολούθησαν το μετάνιωσαν οικτρά. Αν όχι πριν, το έκαναν στο σημείο που μας σταμάτησαν Βόσνιοι μουσουλμάνοι στην κορυφή ενός βουνού μεταξύ των συνόρων Κροατίας-Βοσνίας και Ερζεγοβίνης και μας κράτησαν εκεί για μερικές νύχτες σε θερμοκρασίες τόσο χαμηλές που πάγωσαν τα καύσιμα σε κάποια από τα φορηγά. Ο *Goran* και εγώ διαλέξαμε ένα νέο φορηγό με διέθετε ευρύχωρη καμπίνα και σύστημα εναλλακτικής θέρμανσης. Δεν μας ανησύχησε ότι ο οδηγός και η παρέα του ήταν ενοχλημένοι αφού έπρεπε να πάρουν μαζί τους δημοσιογράφους. Μπορεί να μην είμασταν σε ένα από τα ασφαλέστερα μέρη του κόσμου, αλλά είμασταν σε ένα από τα ασφαλέστερα μέρη της φάλαγγας των φορηγών. Προς το τέλος της αποστολής, ακόμη και εμείς, δημοσιογράφοι με εμπειρία σε εμπόλεμες καταστάσεις, έπρεπε να φορέσουμε τα ρούχα μας ανάποδα γιατί ήταν τόσο βρώμικα. Υπό αυτές τις συνθήκες δεν ήταν απλά ζήτημα υγιεινής, αλλά μια θεμιτή ανησυχία για την υγεία μας. Ένα πρόβλημα ασφάλειας.

«Κατά τη διάρκεια των λίγων ημερών στην κορυφή του βουνού οι Βόσνιοι μουσουλμάνοι στρατιώτες έμαζαν τα φορηγά για κρυμμένα όπλα ή κάτι άλλο που δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ανθρωπιστική βοήθεια. Δεν βρέθηκε κάτι άξιο αναφοράς, αλλά θα μπορούσαμε να έχουμε την κακή τύχη αφού συνάδελφος δημοσιογράφος αναθεμάτιζε του Βόσνιους μουσουλμάνους στα ρεπορτάζ που έγραφε μακριά από την πρώτη γραμμή των μαχών. Οι αναφορές του περιλάμβαναν κατασκευασμένα νέα όπου Βόσνιοι μουσουλμάνοι στρατιώτες παρενοχλούσαν μέλη της φάλαγγας που μετέφερε ανθρωπιστική βοήθεια. Αυτοί ήμασταν εμείς. Ναι, περάσαμε μερικές ημέρες στη κορυφή του βουνού. Ναι, τελούσαμε υπό κράτηση από

τους Βόσνιους μουσουλμάνους στρατιώτες, αλλά δεν μας παρενόχλησαν. Ωστόσο άκουσαν τα ρεπορτάζ όπως τα ακούσαμε και κανένας δεν μπορούσε να εγγυηθεί ότι κανένας από τους στρατιώτες δεν θα έχανε την ψυχραιμία του. Οι συνάδελφοι και οι συντάκτες τους έκαναν κάτι που οι δημοσιογράφοι δεν πρέπει να κάνουν ποτέ.

«Πιο έμπειροι δημοσιογράφοι στη συνοδεία είχαν επίγνωση του γεγονότος ότι οι περισσότεροι αναπληρωματικοί οδηγοί ήταν αξιωματικοί των υπηρεσιών πληροφοριών. Αυτό το γεγονός θα μπορούσε να συναχθεί από την συμπεριφορά τους κατά τη διάρκεια του ταξιδιού – ήταν ως επί το πλείστον λιγομίλητοι ή μιλούσαν μεταξύ τους μακριά από τους υπολοίπους και μετακόμιζαν από το ένα φορτηγό στο άλλο. Κατά την διάρκεια που το κομβόι τελούσε υπό κράτηση περπατούσαν πάνω κάτω και παρατηρούσαν το τι συνέβαινε. Συνέβη σε μένα. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, αξιωματικοί των υπηρεσιών πληροφοριών με πλησίαζαν ανοιχτά και ζητούσαν πληροφορίες. Ποτέ δεν μοιράστηκα κάτι μαζί τους που δεν είχα ήδη δημοσιεύσει. Οι παρόντες δεν έκαναν το ίδιο. Η αποστολή τους ήταν να παρατηρούν τα πάντα που ακούν και βλέπουν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού δεδομένου ότι θα πρέπει να έχουν λεπτομερές σχέδιο δράσης στην άφιξη τους. Οι δημοσιογράφοι θα μπορούσαν να είναι δυνητικά ενδιαφέρουσες πηγές για τους εν λόγω αξιωματικούς μόνο στη διαδρομή της επιστροφής, κατά τη διάρκεια συνομιλιών για το τι είχαν ακούσει ή δει στην κεντρική Βοσνία. Σε αυτή την πρώτη φάση του ταξιδιού οι αξιωματικοί τους θεωρούσαν ως πιθανή απειλή για την ασφάλεια (αν που ή κάνουν κάτι που θα έδινε το λόγο στους Βόσνιους μουσουλμάνους στρατιώτες να επαναλάβουν τον έλεγχο των φορτηγών ή να χρησιμοποιήσουν βία. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να ξέρετε ότι πάντοτε υπάρχουν μέλη των μυστικών υπηρεσιών παρόντα σε οργανωμένες ομάδες που διασχίζουν τις γραμμές των μαχών κατά τη διάρκεια ενός πολέμου. Και αυτοί, όπως οι δημοσιογράφοι, αναζητούν πληροφορίες. Ωστόσο δεν είναι συνάδελφοι με τους οποίους θα πρέπει να μοιραζόμαστε πληροφορίες.

«Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού της επιστροφής το κομβόι είχε δεχτεί επίθεση και σκοτώθηκε ένας οδηγός, και κάποιοι άλλοι τραυματίστηκαν, και μια ομάδα της Κροατικής τηλεόρασης παρενοχλήθη. Είναι δύσκολο να αναγνωριστεί ο πραγματικός λόγος, αλλά η ομάδα ήταν αναγνωρίσιμη από την μεγάλη βιντεοκάμερα που μετέφεραν και το πρόσωπο του δημοσιογράφου της *HRT* (Κροατική Ραδιοτηλεόραση) ήταν γνωστό από τις οθόνες της τηλεόρασης. Είναι πιθανόν ότι δέχτηκαν επίθεση ως μέλη της τηλεόρασης που θεωρείτο τηλεόραση του εχθρού. Σε παρόμοιες περιπτώσεις είναι καλύτερο να αποστέλλονται δημοσιογράφοι που δεν είναι ευρέως αναγνωρίσιμοι. Σε κάθε περίπτωση, οι δημοσιογράφοι δεν θα πρέπει να ξεχωρίζουν σε μια ομάδα – ούτε από την εμφάνιση τους, αλλά ούτε και από την συμπεριφορά τους. Αν ένας συνάδελφος δεχτεί επίθεση παρ' όλα τα προληπτικά μέτρα, παρέχετε του κάθε δυνατή προστασία. Μην διαπληκτίζεστε με τον επιτιθέμενο. Ζητήστε να μιλήσετε με τον διοικητή του. Πείτε στον επιτιθέμενο ότι ξέρετε το όνομα του και ότι ήδη έχετε στείλει μήνυμα με πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα του και της επίθεσης κατά του δημοσιογράφου. Αν είναι απαραίτητο,

μπλοφάρετε. Πείτε ψέματα. Είναι σημαντικό να κλιμακώσετε την αίσθηση της ασφάλειας. Φυσικά, οτιδήποτε κάνετε μπορεί να μην είναι τελικά χρήσιμο. Ωστόσο, αν παραδοθείτε, τότε τόσο εσείς και ο συνάδελφος σας έχετε λιγότερες πιθανότητες να γλυτώσετε. Υποχωρήστε από οποιαδήποτε σύγκρουση αν είναι δυνατόν, αυτή είναι η καλύτερη λύση».

### *Κάνοντας ρεπορτάζ σε συνθήκες πολέμου έξω από την εμπόλεμη ζώνη*

«Ακόμη και αν ο πόλεμος μεταξύ Κροατίας και Σερβίας δεν κηρύχθηκε ποτέ επίσημα, η Σερβική Κυβέρνηση και ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού της εκείνο τον καιρό υποστήριζε τους Σέρβους αντάρτες στην Κροατία, που υποβοηθούνταν επίσης από εθελοντές στρατιώτες από τη Σερβία. Δεν υπήρχε καμία κίνηση ή ακόμη και τηλεφωνική σύνδεση μεταξύ της Κροατίας και της Σερβίας για μεγάλο χρονικό διάστημα, και η ατμόσφαιρα ήταν τέτοια ώστε οι Κροάτες δημοσιογράφοι στην Σερβία, καθώς και οι Σέρβοι στην Κροατία θεωρούνταν επί το πλείστον ως εχθροί. Όταν αποφάσισα να πάω στη Σερβία την άνοιξη του 1993 ώστε να κάνω ρεπορτάζ για την κροατική εβδομαδιαία εφημερίδα *Globus* ήταν σαν να πήγαινα σε εμπόλεμη ζώνη.

«Έπρεπε να έχω μια καλή αιτία για να μπορώ να εισέλθω στην Σερβία ως Κροάτης δημοσιογράφος, αλλά επίσης είχα να κάνω ότι ήταν δυνατόν να προστατευτώ τον εαυτό μου όταν θα έφτανα εκεί. Πρώτα πήγα στον πλησιέστερο οικισμό στην Ουγγαρία, έβαξα για τηλεφωνικό θάλαμο και κάλεσα κάποιους εξέχοντες πολιτικούς στην Σερβία, οργανώνοντας συνεντεύξεις με κάποιους από αυτούς, ενώ κατέγραφα τις συζητήσεις μας. Στη συνέχεια, έστειλα ένα φαξ από το γραφείο του *Associated Press (AP)* στο Ζάγκρεμπ, με το οποίο συνεργαζόμουν περιστασιακά, στο αντίστοιχο γραφείο στη Βουδαπέστη, το οποίο περιείχε πληροφορίες σχετικά με την άφιξη μου στο Βελιγράδι και με ποιους θα είχα συνέντευξη, το οποίο μετά προωθήθηκε στο γραφείο του *AP* στο Βελιγράδι. Αυτό ήταν το πρώτο μέρος προφύλαξης.

«Για να εισέλθω στη Σερβία, έφυγα από την Κροατία σε ένα λεωφορείο που κατευθυνόταν για την Ουγγαρία και στα σύνορα Ουγγαρίας-Σερβίας πήρα ένα άλλο λεωφορείο που πήγαινε στο Βελιγράδι. Από την Σερβική πλευρά των συνόρων, ένας Σέρβος αξιωματικός των μυστικών υπηρεσιών με ανέκρινε για περίπου δυο ώρες. Του έδειξα το φαξ και του είπα ότι, εκτός από τους συναδέλφους μου στα κεντρικά της *Globus*, τρία γραφεία του *AP* γνώριζαν για το ταξίδι μου. Επίσης του είπα ότι είχα μια συμφωνία με ραδιοερασιτέχνες από την Κροατία, οι οποίοι ακόμη και κατά τη διάρκεια του πολέμου, επικοινωνούσαν με τους ραδιοερασιτέχνες στην Σερβία, ότι θα επικοινωνούσα τακτικά με έναν από τους ραδιοερασιτέχνες του δικτύου και ότι θα έπρεπε να κρούσουν τον κώδωνα του κινδύνου αν αποτύγχανα να έρθω σε επαφή μαζί τους εντός ενός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος. Αυτό ήταν πραγματικά αλήθεια. Στο τέλος, ο αξιωματικός μου επέτρεψε να συνεχίσω με το ταξίδι μου αφού αρνήθηκα την προσφορά του να ανταλλάξουμε τα μηχανήματα εγγραφής ήχου. Μάλιστα έκανε την πρόταση του γελώντας αφού ήταν

ζεκάθαρο σε αυτόν ποια θα ήταν η απάντησή μου. Ποτέ μην παίρνετε κάτι από κάποιον που δεν γνωρίζετε καλά. Θα μπορούσε να συνοδεύεται από υψηλό τίμημα αφού δεν γνωρίζετε τι μπορεί να κρύβεται μέσα στο αντικείμενο που πήρατε. Μια πιθανότητα είναι ότι θα μπορούσε να περιέχει ναρκωτικά. Και αυτός είναι ένας αξιόπιστος τρόπος για να συλληφθείτε, να ανακριθείτε, να εκβιαστείτε, και αν δεν συνεργαστείτε να συλληφθείτε.

«Τελικά σχεδόν όλοι οι πολιτικοί με τους οποίους είχα κανονίσει συνεντεύξεις τις ακύρωσαν. Πιστεύω ότι όταν αρχικά συμφώνησαν, δεν περίμεναν ότι πραγματικά θα ερχόμουν για να τους πάρω συνέντευξη. Οπότε όταν εμφανίστηκα, πολλοί από αυτούς αποφάσισαν να ακυρώσουν την συμφωνία. Έτσι και αλλιώς, οι συνεντεύξεις ήταν μια δικαιολογία για μένα να εισέλθω στη Σερβία και να παραμείνω εκεί χωρίς προβλήματα. Αυτό που με ενδιέφερε ήταν ιστορίες για τη ζωή απλών και κανονικών ανθρώπων. Αυτό ήταν ένα θέμα με το οποίο μόνο ένα μικρό ποσοστό Κροατών ήταν εξοικειωμένο αφού όλοι επικεντρώνονταν στα πολιτικά.

«Μου δόθηκε η ευκαιρία, μέσω συναδέλφων στο *AP* να πάρω συνέντευξη από τον *Vojslav Šešelj* (ύποπτο για εγκλήματα πολέμου στο Δικαστήριο της Χάγης, αλλά προσωρινά απελευθερώθηκε λόγω σοβαρής ασθένειας), τον επικεφαλής του υπερ-εθνικιστικού Σερβικού Ριζοσπαστικού Κόμματος. Εκείνο τον καιρό ζητούσε να πληρωθεί για να δώσει συνεντεύξεις, οπότε οι περισσότεροι δημοσιογράφοι τον μπουκόταραν. Ούτε και εγώ ήθελα να τον πληρώσω, αλλά λόγω του μπουκόταζ συμφώνησε να παρέχει συνέντευξη σε κάποιον, ιδιαίτερα σε δημοσιογράφο από την Κροατία. Ήξερε ότι η συνέντευξη θα τραβούσε την προσοχή. Αυτός είναι ο λόγος που δέχτηκε να παραχωρήσει συνέντευξη δωρεάν, αλλά έθεσε έναν όρο. Μου ζήτησε να φέρω την πρωτότερη συνέντευξη του που είχε δημοσιευτεί στην *Globus*. Ισχυρίστηκε ότι δεν την είχε διαβάσει, αλλά ήξερα ότι έλεγε ψέματα.

«Στο τίτλο και υπότιτλο της εν λόγω συνέντευξης χαρακτηριζόταν ως φασίστας και εγκληματίας πολέμου. Προφανώς, αποφάσισε να παίζει μαζί μου, να εκβιάσει και να με φοβίσει. Η σύνδεση - “*AP connection*” – Βελιγράδι, Βουδαπέστη, Ζάγκρεμπ λειτούργησε ξανά. Συναδέλφοι από την *Globus* μου έστειλαν την συνέντευξη με αλλαγμένη διάταξη, που σε αυτή την μοναδική «ειδική έκδοση», την καθιστούσε ουδέτερη. Με τέτοια παραποιημένη έκδοση της συνέντευξης έφυγα για την συνάντηση και συνομιλία μου μαζί του. Χρειάστηκαν πέντε απορρίψεις από οδηγούς ταξί και μόνο ο έκτος να συμφωνεί να με μεταφέρει στα κεντρικά γραφεία του *SRS*. Συστήθηκα σε όλους, τους είπα που ήμουν έτοιμος να πάω και τους έδωσα την κάρτα μου. Ήταν σημαντικό να γνωρίζουν όσο το δυνατόν περισσότεροι άνθρωποι να με θυμούνται, να θυμούνται την φυσιογνωμία μου, και που πήγα αφού δεν ήξερα πως ο *Šešelj* θα αντιδρούσε όταν έβλεπε τη παραποιημένη έκδοσης της δημοσίευσής του άρθρου γι’ αυτόν.

«Πρώτα μου προσέφερε καφέ και χαμογελώντας κυνικά παρατήρησε ότι δεν ήταν δηλητηριασμένος. Είναι ένας κακοποιός, ενδεχομένως τρελός, αλλά σίγουρα όχι ηλίθιος.



Και κανένας έξυπνος άνθρωπος δεν θα δηλητηρίαζε ένα δημοσιογράφο στο σπίτι του αν αυτός φρόντισε να γνωρίζουν όλοι που πήγε και γιατί, κάτι για το οποίο τον ενημέρωσα. Έριξε μια γρήγορη ματιά στο κείμενο της συνέντευξης. Ήξερε ότι παρέλαβε παραποιημένη έκδοση, και ήξερα ότι το ήξερε αυτό. Δεν έκανα κανένα σχόλιο. Όταν η συνέντευξη ολοκληρώθηκε, η παράσταση τελείωσε με τους κομματικούς συναδέλφους του να μου επιτίθενται ισχυριζόμενοι ότι βασάνισα και βίασα σε κάποια κροατική φυλακή. Παρ' όλο που ήξερα ότι ήταν μια προσπάθεια να με εκφοβίσουν, δεν αισθανόμουν άνετα με τη κατάσταση, ειδικά γιατί μερικοί θυμωμένοι άνδρες άρχισαν να με πλησιάζουν. Απλά επαναλάμβανα ευγενικά ότι δεν είχα πάει ποτέ σε στρατόπεδο συγκέντρωσης ή κράτησης και δεν βασάνισα ή βίασα κανένα και καμία. Αυτό τους ηρέμησε αφού δεν ένοιωσαν ότι φοβήθηκα. Σε κάθε περίπτωση αν είσατε αρκετά τρελοί για να πάτε στο «στόμα του λύκου», τουλάχιστον βεβαιωθείτε ότι το ξέρουν όλοι. Καθώς και ότι ο «λύκος» το ξέρει ότι το ξέρουν όλοι».

*Άλλα ειδικά παραδείγματα από εμπόλεμες ζώνες*

### **Αφγανιστάν: το προσωπικό κόστος επιβίωσης για ένα ρεπορτάζ**

Ο *Aasif* εργαζόταν για ένα διακεκριμένο μέσο ενημέρωσης στο *Kandahar*. Νέος και αφοσιωμένος δημοσιογράφος, έκανε ρεπορτάζ κάνοντας κριτική στους Ταλιμπάν και στην κυβέρνηση του Αφγανιστάν. Γνώριζε ότι τα ρεπορτάζ του θα μπορούσαν να βάλουν σε κίνδυνο αυτόν και την οικογένειά του, αλλά αισθάνθηκε υποχρεωμένος να συνεχίσει αφιερωμένος στη δουλειά του.

Μετά από μήνες συνεχών απειλών από τους Ταλιμπάν και τις αφγανικές υπηρεσίες πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων και προειδοποιήσεων ότι θα λιθοβοληθεί μέχρι θανάτου αν δεν πάψει να κάνει ρεπορτάζ. Η Υπηρεσία πληροφοριών επισκέφτηκε το χώρο εργασίας του ενώ αυτός ήταν μακριά για επαγγελματικούς λόγους. Επίσης επισκέφτηκαν το σπίτι το και απείλησαν και κακομεταχειρίστηκαν τη σύζυγο του. Με την κλιμάκωση των απειλών, ο εργοδότης του *Aasif* επικοινωνήσε με τον Συντονιστή της Επιτροπής για την Ασφάλεια των *IMS*, μια Επιτροπή που ιδρύθηκε στη Καμπούλ από Αφγανούς δημοσιογράφους.

Μετά την διερεύνηση της υπόθεσης και την εξακρίβωση των απειλών κατά του *Aasif* χρησιμοποιώντας το δίκτυο των επαρχιακών εκπροσώπων, τις κυβερνητικές αρχές, τα συμβούλια πρεσβυτέρων των φυλών, και άλλες πηγές, η Επιτροπή Ασφάλειας καθόρισε το επίπεδο απειλής στο 5, το υψηλότερο επίπεδο σε μια κλίμακα από το 1. Η περίπτωση έρχριζε άμεσης προστασία και μεταφορά του *Aasif* και της οικογένειάς του.

Ενώ αναζήτησαν καταφύγιο σε ένα ασφαλές σπίτι σε μυστική τοποθεσία, η Επιτροπή για την Ασφάλεια και *IMS* οργάνωσε τις πρακτικές λεπτομέρειες για την μεταφορά τους εκτός της χώρας. Ο *Aasif* και η σύζυγος του παρέλαβαν νέα διαβατήρια, αλλά φοβούμενοι

ότι τα μέλη των οικογενειών τους θα υποστούν εκδικητικές επιθέσεις, ένοιωθαν διχασμένοι αν θα έπρεπε να φύγουν ή να παραμείνουν.

Μετά από μέρες σκέψης του αδυσώπητου διλήμματος αποφάσισαν να φύγουν. Το ζευγάρι ζει τώρα στην Ευρώπη, αλλά παραμένουν ψυχολογικά τραυματισμένοι από την εμπειρία τους. Μέλη της οικογένειας έχουν σκοτωθεί ως πράξη εκδίκησης από τους Ταλιμπάν.

### *Ο IMS Μηχανισμός Ασφαλείας στο Αφγανιστάν*

Η Επιτροπή Ασφαλείας Αφγανών δημοσιογράφων διαχειρίζεται και διοικεί ένα δίκτυο ασφαλείας που καλύπτει όλη τη χώρα, η οποία περιλαμβάνει μια ομάδα παρακολούθησης της Ελευθερίας του Λόγου που τεκμηριώνει παραβιάσεις εναντίον δημοσιογράφων. Περιλαμβάνει επίσης επαρχιακές ομάδες ασφαλείας, μια τηλεφωνική γραμμή βοήθειας που λειτουργεί επί εικοσιτετράωρης βάσης, παροχή ασφαλών καταλυμάτων, ταμείο ασφαλείας για έκτακτη υποστήριξη και πρακτική εκπαίδευση σε θέματα ασφάλειας για δημοσιογράφους που περιλαμβάνει ψυχολογική στήριξη για τραυματικές εμπειρίες και εκπαιδευτικά προγράμματα για την ευαισθησία των βίαιων συγκρούσεων.

(Πηγή: *International media support (IMS), Taking action to protect journalists*)

### **Τρεις εβδομάδες όμηρος στο Slovyansk**

*Serhiy Lefter, Ουκρανός δημοσιογράφος εργαζόμενος για ένα Πολωνικό μη κυβερνητικό οργανισμό, ο οποίος παρέμεινε κρατούμενος για σχεδόν τρεις εβδομάδες Ρωσόφιλων ανταρτών στην πόλη του Slovyansk στην αυτό-ανακηρυγμένη Λαϊκή Δημοκρατία του Donetsk. Σύντομα μετά την απελευθέρωση του, στις 6 Μαΐου, ο Lefter μίλησε με τον ανταποκριτή Dmitry Volchek του RFE/RL Russian Service correspondent για την περιπέτεια του.*

«Στην αρχή μας υποπεύθησαν πραγματικά. Μας υποπεύθησαν όλους. Ότι κάποιος από εμάς ήταν από την εθνικιστική πολιτική κίνηση *Right Sector* ή ότι είμασταν “*Banderovtsy*”, ειδικά αν κάποιος προερχόταν από τη δεξιά όχθη του ποταμού Dnper. Υποπευόντουσαν τους πάντες, ειδικά αν δεν ήταν ντόπιοι. Και μετά άρχισαν να σε ελέγχουν. Σε ανέκριναν. Έλεγχαν πιστοποιητικά πολύ προσεκτικά. Στην περίπτωση μου υποπεύθησαν ότι ήμουν κατάσκοπος επειδή με υπέβαλαν σε κράτηση. Έκανα ρεπορτάζ στον συντονιστή στο Open Dialogue Foundation σχετικά με το τι συνέβαινε στο Donetsk. Αργότερα, κατά τη διάρκεια της ανάκρισης, καταλάβαινες από τις ερωτήσεις τους ότι ήξεραν ότι είμαι δημοσιογράφος, αλλά προσπαθούσαν να μάθουν κάποια πληροφορία αν είχα επαφές με την Κίνηση *Right Sector*. Παρ’ όλο που ήξεραν ότι είμαι δημοσιογράφος, άρχισαν να με ψάχνουν στα κοινωνικά δίκτυα και είδαν ότι είχα επισκεφτεί το Maidan, που ήταν ήδη κάτι κακό από την πλευρά τους. Κάπως έτσι ήταν η κατάσταση».

### **Αμερικανός φωτογράφος εξιστορεί πως συνελήφθη, μαστιγώθηκε και ξυλοκοπήθηκε από Σύριους αντάρτες που τον κατηγορήσαν ότι εργάζεται για την CIA και τον φυλάκισαν σε ένα σκοτεινό κελί για 7 μήνες**

Ο Matthew Schrier, 35 ετών, από το *Syosset*, New York, συνελήφθη από την *Jabhat al-Nusra*, μια εξτρεμιστική ομάδα μέλος της *al-Qaeda*, καθώς ταξίδευε τον περασμένο Δεκέμβριο στην Συρία κατά τη διάρκεια του πρώτου του ταξιδιού σε εμπόλεμη ζώνη. Μεταφέρθηκε σε ένα στρατόπεδο κοντά στο Χαλέπι και τον κλείδωσαν μαζί με ένα άλλο Αμερικανό – ο οποίος είναι μάλλον ακόμη κρατούμενος – πριν αποδράσει από ένα άνοιγμα στο παράθυρο του υπογείου στις 29 Ιουλίου, όπως μας είπε.

Πριν αποδράσει, είπε ο Schrier ότι τον χτύπησαν με ένα μεταλλικό καλώδιο στα πόδια και του έκαναν ηλεκτροσόκ. Επίσης είπε ότι οι αντάρτες άδειασαν τους τραπεζικούς του λογαριασμούς και έστειλαν μηνύματα στην οικογένεια του προσποιούμενοι ότι ήταν αυτός και καθησυχάζοντας τους ότι ήταν καλά.

Η εφημερίδα επέλεξε να μην κατονομάσει τον άλλο Αμερικανό κρατούμενο μετά από παράκληση της οικογένειάς του.

Ενώ η απαγωγή του Schrier δεν είχε δημοσιοποιηθεί πριν, ήταν ένας από μερικούς Δυτικούς σε περιοχές κατειλημμένες από αντάρτες από τότε που ξεκίνησε ο εμφύλιος πόλεμος. Είπε ότι ταξίδευε χωρίς συμβόλαιο από κάποιο δημοσιογραφικό οργανισμό και είχε προσπαθήσει να φύγει από το Χαλέπι με ταξί στις 31 Δεκεμβρίου. Αλλά οι αντάρτες σταμάτησαν το όχημα και τον απήγαγαν.

(Πηγή: *The New York Times*)

### **Γερμανός δημοσιογράφος που επέζησε του ISIL**

Ο Γερμανός δημοσιογράφος Jurgen Todenhof, ετών 74, διαπιστευμένος με την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράκ και του Λεβάντε βρέθηκε στη Μουσούλη για 10 ημέρες στο βόρειο Ιράκ με τους μαχητές της. Ο Todenhof είναι ο πρώτος Δυτικός δημοσιογράφος να πράξει αυτό και να επιζήσει για να μας μιλήσει γι' αυτό.

«Όλα ήταν άβολα. Μερικές φορές δεν υπήρχε τροφή ή νερό, όπως την τελευταία μέρα δεν είχαμε τίποτα να φάμε. Ήταν πολύ απλό αφού επέλεξαν σπίτια όπου κανένας δεν πίστευε ότι είναι ή δεν είναι. Πρέπει να κρύβονται γιατί υπάρχουν αμερικανικές βόμβες κάπου εκεί έξω. Μια από τις πλέον δύσκολες καταστάσεις ήταν στη Μουσούλη όταν ένα μη επανδρωμένο αεροσκάφος ταυτοποίησε κάποιους που ήταν μαζί μας, και η βόμβα έπεσε, καθλώνοντας το στρατό και την διεθνή ανθρωπιστική βοήθεια που είχαν σταλεί. Ήταν επίσης πολύ

δυσάρεστο όταν επιστρέψαμε στο *Raqqa* μετά από μερικές ημέρες στη Μουσούλη. Ήμασταν τρεις ημέρες καθυστερημένοι και πριν από δυο ημέρες, όταν ήταν προγραμματισμένο να επιστρέψουμε, το διαμέρισμα στο οποίο μέναμε καταστράφηκε από Συριακά βομβαρδιστικά. Δεν υπήρχαν παράθυρα ή πόρτες. Υπήρχαν καταλιά παντού. Ξέραμε τότε ότι αν είχαμε επιστρέψει στην ώρα μας, θα είμασταν νεκροί.

Τελικά, διασχίζοντας τα σύνορα ήταν εξαιρετικά τρομακτικό. Μερικές ημέρες πριν περάσουμε, υπήρχαν κάποιες ανταλλαγές πυροβολισμών, και στο τέλος, πολύ κοντά στα σύνορα, πρέπει να τρέξεις περίπου χίλια μέτρα για να διασχίσεις τα σύνορα με όλα τα ρούχα και τον εξοπλισμό σου για να φθάσεις σε ασφαλές μέρος. Τρέχοντας 1,000 μέτρα είναι πολύ μακριά όταν τρέχεις για να σώσεις τη ζωή σου και υπάρχουν πολυβολεία – είτε ο Todenhofer.

(Πηγή: *Al Jazeera*)

## **Η Συρία είναι το πλέον επικίνδυνο μέρος στο κόσμο για δημοσιογράφους**

Η δολοφονία του James Foley (το 2014) από Ισλαμιστές εξτρεμιστές μετά τη απαγωγή του από την Συρία το 2012 έχει επικεντρώσει την προσοχή στους κινδύνους που υπάρχουν στο να κάνει κάποιος ρεπορτάζ από τη χώρα.

Είναι το πλέον επικίνδυνο μέρος στον κόσμο για δημοσιογράφους για περισσότερο από τα δυο τελευταία χρόνια, με βάση την Επιτροπή Προστασίας Δημοσιογράφων - Committee to Protect Journalists (CPJ) - μια οργάνωση με βάση τη Νέα Υόρκη για την ελευθερία του τύπου.

Τουλάχιστον 69 δημοσιογράφοι έχουν σκοτωθεί ως άμεσο αποτέλεσμα κάλυψης της Συριακής σύγκρουσης από τότε που ξεκίνησε το 2011, όπως λέγει το *CPJ*. Οι περισσότεροι σκοτώθηκαν σε διασταυρούμενα πυρά ή ως αποτέλεσμα εκρήξεων, αλλά έχει επιβεβαιωθεί ότι τουλάχιστον έξι είχαν δολοφονηθεί εσκεμμένα.

Σχεδόν οι μισοί δημοσιογράφοι που σκοτώθηκαν στην Συρία ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες – δηλαδή εργάζονται για περισσότερο από ένα οργανισμό και πληρώνονται κατ' αποκοπή για κάθε ανταπόκριση που παραδίδουν, αντί μισθού. Μερικοί ήταν εθελοντές ή «πολίτες δημοσιογράφοι» ακτιβιστές.

Δημοσιογράφοι που εργάζονται για μεγάλους διεθνείς οργανισμούς έχουν μερικά πλεονεκτήματα σε σύγκριση με τους ελεύθερους επαγγελματίες συναδέλφους τους. Συνήθως οι εργοδότες τους, τους παρέχουν, για παράδειγμα, προστατευτικό ρουχισμό, και κάποιος λαμβάνουν εκπαίδευση για να επιβιώνουν σε «εχθρικά περιβάλλοντα» συμπεριλαμβανομένων και των πρώτων βοηθειών.

Εν κατακλείδι, δημοσιογράφοι και ανταποκριτές που είναι μισθωτοί μπορεί να νοιώθουν λιγότερη πίεση να «παραδώσουν» κάτι από εν δυνάμει επικίνδυνες καταστάσεις και έτσι μάλλον παίρνουν λιγότερα ρίσκα.

Πράγματι, στη Συρία, οι μεγάλοι και καθιερωμένοι οργανισμοί μέσω ενημέρωσης βασίζονται όλο και περισσότερο σε ελεύθερους επαγγελματίες, διότι θεωρούν ότι η χώρα είναι πάρα πολύ επικίνδυνη για τους «δικούς» τους ανθρώπους.

(Πηγή: *BBC NEWS Middle East*)

## **Β. Ανταποκρίσεις εν μέσω διαδηλώσεων, κοινωνικών αναταραχών και άλλες βίαιες καταστάσεις**

### **Τι είναι**

Αν είσαι ικανός να προετοιμαστείς για ανταποκρίσεις από εμπόλεμες ζώνες, θα γνωρίζεις πώς να προστατεύσεις τον εαυτό σου καλύτερα σε συνθήκες άλλων έκτακτων καταστάσεων. Αυτός είναι ο λόγος που στο υπόλοιπο μέρος θα αναφερθούμε μόνο στις κύριες προκλήσεις και προβλήματα ασφαλείας ειδικά για διάφορες έκτακτες καταστάσεις. Για παράδειγμα, το ρεπορτάζ από διαδηλώσεις (ιδιαίτερα βίαιες) και άλλα είδη κοινωνικής αναταραχής. Αν οι διαδηλώσεις είναι ειρηνικές, σε γενικές γραμμές δεν υπάρχουν κίνδυνοι για τη σωματική ασφάλεια των δημοσιογράφων. Σε τέτοιες περιπτώσεις ο δημοσιογράφος μπορεί να επικεντρώσει όλη την προσοχή του/της να κάνει τη δουλειά του/της με τον πλέον επαγγελματικό τρόπο – να είναι παρόντες στην εκδήλωση, να λάβει δηλώσεις και να συλλέξει έγγραφα (αν υπάρχουν), να συγκεντρώσει ουσιαστικά γεγονότα και να περιγράψει την ατμόσφαιρα. Είναι σημαντικό για ένα δημοσιογράφο να ξέρει τι μπορεί να συμβεί αν μια διαδήλωση είναι βίαιη. Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζει πώς να προστατεύσει τον εαυτό του από δακρυγόνα. Επιτρέπεται στην αστυνομία και σε άλλες δυνάμεις ασφαλείας να χρησιμοποιούν δακρυγόνα, αλλά πρέπει να σέβονται διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές γύρω από τη χρήση τους και για τον τρόπο που χρησιμοποιούνται κατά των πολιτών. Μπορείτε να διαβάσετε κάποιες καλές συμβουλές στις σελίδες του *INSI (International News Safety Institute)*, και συγκεκριμένα στην διεύθυνση: <http://www.newssafety.org/safety/advice/protecting-yourself-from-tear-gas/>

Σημαντικές λεπτομέρειες:

Υπάρχουν παράγοντες που καθορίζουν πόσοι δημοσιογράφοι θα καλύψουν μια εκδήλωση – η κλίμακα των διαδηλώσεων, η απαραίτητη ταχύτητα αντίδρασης και η ικανότητα της συντακτικής επιτροπής. Ωστόσο, δεν υπάρχουν κίνδυνοι για την ασφάλεια. Αλλά λάβε υπ' όψη σου – ειρηνικές διαδηλώσεις μπορούν να μετατραπούν σε βίαιες σε δευτερόλεπτα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο θα πρέπει να προετοιμαστείτε για ειρηνικές διαδηλώσεις με τον ίδιο τρόπο που θα κάνατε για τις βίαιες. Τέτοιες διαδηλώσεις, μερικές φορές, προσομοιάζουν με καταστάσεις σε εμπόλεμη ζώνη.

Ένας δημοσιογράφος μπορεί να βρεθεί αντιμέτωπος με πολλαπλά προβλήματα ασφαλείας όταν κάνει ρεπορτάζ από βίαιες διαδηλώσεις. Ουσιαστικά μπορούμε να ομαδοποιήσουμε αυτά τα προβλήματα σε τρεις βασικούς τύπους:

1. Ένας δημοσιογράφος μπορεί να βρίσκεται αρκετά μακριά από το εστιακό σημείο των γεγονότων και να χρειαστεί να πλησιάσει, αλλά τον εμποδίζουν οι διαδηλωτές. Αυτή η κατάσταση εμπεριέχει ρίσκο για την ασφάλεια του δημοσιογράφου.
2. Ένας δημοσιογράφος μπορεί να βρίσκεται πολύ κοντά στο επίκεντρο της διαταραχής, περιβαλλόμενος από μια βίαια μάζα που τον/την εμποδίζουν να κάνει τη δουλειά του/της και θέτοντας την ασφάλεια του/της σε κίνδυνο.
3. Ένας δημοσιογράφος μπορεί να εκφοβιστεί και να είναι θύμα επίθεσης άμεσα.

### Πώς να κάνεις ρεπορτάζ

Όπως και σε άλλες έκτακτες καταστάσεις, αν η συντακτική επιτροπή δεν στείλει περισσότερους δημοσιογράφους να κάνουν ρεπορτάζ από διαδηλώσεις, θα πρέπει να υπάρχουν εφεδρικοί δημοσιογράφοι να συμμετέχουν στο ρεπορτάζ, ιδιαίτερα στην περίπτωση που η διαδήλωση γίνεται βίαια. Ανεξάρτητα από τη σχέση τους με το μέσο ενημέρωσης (απεσταλμένος από το συντάκτη του ή ελεύθερος επαγγελματίας), οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να επικοινωνούν και να ανταλλάσσουν αριθμούς των κινητών τους τηλεφώνων. Αν είναι δυνατόν, θα πρέπει να χωρίζουν την περιοχή κάλυψης σε τομείς και να μοιράσουν τους τομείς μεταξύ τους, ώστε να μειωθεί η ανάγκη να κινούνται σε όλη την περιοχή, και έτσι να μειώσουν τον κίνδυνο ασφαλείας.

Σε περίπτωση που ένας δημοσιογράφος βρεθεί πολύ μακριά από το κέντρο των γεγονότων και είναι επικίνδυνο να προσπαθήσει να φθάσει μέχρι εκεί, θα πρέπει να παραμείνει στη θέση του/της, και να έρθει σε επαφή με άλλους δημοσιογράφους που καλύπτουν τη διαδήλωση και να ανταλλάξει πληροφορίες μαζί τους. Μερικές φορές, όταν κάποιος βρίσκεται λίγο πιο μακριά από το κέντρο των εκδηλώσεων, μπορεί να δει και να ακούσει καθαρότερα, κάτι πιο δύσκολο αν βρίσκεται στο επίκεντρο. Για παράδειγμα, καταστάσεις που επιβεβαιώνουν φαινομενικά αυθόρμητη βία, είναι πραγματικά καλά οργανωμένες εκ των προτέρων. Μην προσπαθείτε να φθάσετε στο κέντρο των βίαιων επεισοδίων σε μια διαδήλωση με κάθε κόστος.

Αν ήδη βρίσκεστε στο κέντρο των βίαιων εκδηλώσεων, το καλύτερο είναι να προσπαθήσετε να φύγετε ειρηνικά όσο πιο μακριά γίνεται. Αν παραμείνετε, η πιθανότητα να τραυματιστείτε είναι μεγαλύτερη από την πιθανότητα να συλλέξετε κάποια σημαντική πληροφορία για το ρεπορτάζ σας. Αν αποφασίσετε να παραμείνετε, μην δείχνετε ότι είσαστε δημοσιογράφος. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το να είσαστε δημοσιογράφος είναι αρνητικό και είναι σχεδόν βέβαιο ότι δεν θα επιφέρει κανένα επαγγελματικό όφελος.

Κατά τη διάρκεια βίαιων διαδηλώσεων ένας δημοσιογράφος μπορεί να εκφοβιστεί ή να είναι θύμα επίθεσης από συμμετέχοντες στη διαδήλωση, ιδιαίτερα αν η βία δεν είναι αυθόρμητη αλλά οργανωμένη. Αυθόρμητη βία συχνά κατευθύνεται εναντίον εκείνων που προκάλεσαν τη διαδήλωση, ή είναι αποτέλεσμα ενός γεγονότος που συμβαίνει κατά τη διάρκεια της διαδήλωσης (για παράδειγμα, αντίποινα λόγω αστυνομικής βαρβαρότητας). Οργανωμένη βία συχνά έχει ως στόχο δημοσιογράφους (π.χ., κατά τη διάρκεια συνελεύσεων ριζοσπαστικών πολιτικών κομμάτων ή άλλων οργανώσεων που συμπεριλαμβάνουν επαγγελματίες ταραχοποιούς, συνήθως μεταμφιεσμένους σε οπαδούς ποδοσφαιρικών ομάδων). Τέτοιες διαδηλώσεις απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή. Είναι καλύτερα να μην δείχνετε ότι είσατε δημοσιογράφος, μην κάνετε πολλές ερωτήσεις και παραμείνετε όσο το δυνατόν μακρύτερα από το επίκεντρο της διαμάχης.

Κατά τη διάρκεια βίαιων διαδηλώσεων η αστυνομία και οι δυνάμεις ασφαλείας επίσης συνιστούν απειλή για τους δημοσιογράφους. Ανάλογα με την ταυτότητα των διοργανωτών και τις απόψεις των συνεργατών τους για κάποιο μέσο μαζικής ενημέρωσης ή για σας προσωπικά, μπορεί να αποτελέσετε στόχο των φρουρών ασφαλείας των οργανωτών που εργάζονται για το συμφέρον των εργοδοτών τους, και όχι για το δημόσιο συμφέρον. Η αστυνομία μπορεί να σας κάνει στόχο αν κάνετε ρεπορτάζ από μια διαδήλωση σε ένα αυταρχικό ή ολοκληρωτικό κράτος, που οι υπεύθυνοι της κρατικής τάξης αντιλαμβάνονται τους δημοσιογράφους, ιδιαίτερα αυτούς που κάνουν αντικαθεστωτικό ρεπορτάζ, ως εχθρούς. Μερικές φορές ακόμη και επειδή είναι οι ίδιοι θυμωμένοι με την κατάσταση και παρασύρονται. Σε κάθε περίπτωση, αν κάποιος σας απειλεί ή σας επιτίθεται, ενημερώστε άλλους δημοσιογράφους αμέσως και προσπαθήστε να φύγετε από το σημείο.

Αν η αστυνομία προσπαθεί να σας συλλάβει στο χάος των βίαιων διαδηλώσεων και δεν μπορείτε να διαφύγετε, να τους πείτε ότι είσατε δημοσιογράφος και να τους δείξετε την επαγγελματική ταυτότητα σας. Αν αυτό δεν είναι αποτελεσματικό, είναι καλύτερα να μην αντισταθείτε. Προσπαθήστε ξανά με ένα πιο ειρηνικό τρόπο, μακριά από τη διαδήλωση, ακόμη και αν αυτό είναι σε αστυνομικό τμήμα. Εκεί θα ακουστείτε από κάποιον με λιγότερο άγχος και με περισσότερη εξουσία. Σε κάθε περίπτωση, είναι καλύτερα (αν υπάρχει ο χρόνος) να λάβετε καταθέσεις από τους οργανωτές και να μαζέψετε τις πλέον σημαντικές πληροφορίες πριν ξεκινήσει η διαδήλωση. Μέρος της δουλειάς μπορεί να γίνει από άλλο δημοσιογράφο στο χώρο των ειδήσεων μακριά από τη σκηνή των γεγονότων (τηλεφωνήματα, έλεγχος γεγονότων, έλεγχος άλλων ρεπορτάζ). Είναι σημαντικό για ένα δημοσιογράφο που κάνει ρεπορτάζ βίαιων διαδηλώσεων να είναι δυσδιάκριτος στο άμεσο περιβάλλον του/ της, προκειμένου να μπορέσει ανεμπόδιστα να παρατηρήσει τα γεγονότα που συμβαίνουν γύρω του.

### **Παραδείγματα/Πρότερη εμπειρία**

*Όταν ο δημοσιογράφος είναι πολύ μακριά από την σκηνή των γεγονότων*

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών η παρέλαση των ομοφυλοφίλων στο Βελιγράδι της Σερβίας, διακόπηκε με δυο τρόπους - λόγω επιθέσεων από ακραίες συντηρητικές

οργανώσεις και οπαδούς ποδοσφαιρικών ομάδων, και ακυρώθηκαν λόγω υψηλού κινδύνου για την ασφάλεια. Η πρώτη δημόσια εκδήλωση των ομοφυλοφίλων πραγματοποιήθηκε το 2010. Αυτό ήταν εφικτό, επειδή η διαδρομή της παρέλασης ήταν εξαιρετικά σύντομη, η αστυνομία έκλεισε ολόκληρη την περιοχή που έγινε η παρέλαση και όποιος εισερχόταν ήταν ελεγχόμενος. Ως εκ τούτου, δεν υπήρχε δυνατότητα να τους επιτεθούν σκληροί αντίπαλοι, και έτσι οι δημοσιογράφοι που κάλυπταν την παρέλαση ήταν επίσης ασφαλείς.

Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι αποφεύχθηκαν οι ταραχές. Εκτός του αστυνομικού δακτυλίου, συντηρητικοί και οπαδοί ποδοσφαιρικών ομάδων κατέστρεψαν αυτοκίνητα, πέταξαν πέτρες και μολότοφ στους αστυνομικούς, και έκαψαν κάδους απορριμμάτων. Οι δημοσιογράφοι βρήκαν τις ταραχές ενδιαφέρουσες, αντί να καλύψουν το γεγονός για το οποίο ήταν εκεί – τη παρέλαση των ομοφυλοφίλων. Ένας Κροάτης δημοσιογράφος αποφάσισε να περάσει στην απέναντι πλευρά των οδοφραγμάτων που είχε τοποθετήσει η αστυνομία μαζί με ένα συνάδελφο του από ένα εβδομαδιαίο έντυπο του Βελιγραδίου, το *NIN*, προκειμένου να βεβαιώσει αυτά που δεν μπορούσε να δει από την αποκλεισμένη περιοχή της παρέλασης. Ως εκ τούτου, αυτή τη φορά, για να μπορεί να είναι στο κέντρο των γεγονότων, χρειαζόταν να περάσει έξω από το επίσημο κέντρο, στα άκρα που ήταν περισσότερο ενδιαφέροντα.

Λαμβάνοντας υπ' όψη το γεγονός ότι ένας Κροάτης δημοσιογράφος θα μπορούσε να εκληφθεί ως «κόκκινο πανί» από τους Σέρβους συντηρητικούς και από τα μέλη της ομάδας των ομοφυλοφίλων, ακολούθησε το συνάδελφο του σιωπηλά, που παρουσίαζε και τους δυο ως ανταποκριτές του *NIN*. Το τέχνασμα λειτούργησε. Μπορούσαν να παρακολουθήσουν τους βανδαλισμούς από πολύ κοντά, πήραν τις δηλώσεις τους και άκουσαν ακόμη τις συζητήσεις μεταξύ τους, κάτι που κατέστησε πολύ σαφές το γεγονός ότι οι ταραχές δεν ήταν αυθόρμητες, και ότι η παρέλαση των ομοφυλοφίλων ήταν μια καλή αφορμή να τα σπάσουν και να στείλουν ένα πολιτικό μήνυμα για λογαριασμό των οργανωτών των ταραχών.

Μια ομάδα περίπου 20 χούλιγκαν επιτέθηκαν στο κτίριο της εταιρείας μέσων ενημέρωσης *RTV B92*, στο Βελιγράδι της Σερβίας κατά τη διάρκεια της παρέλασης των ομοφυλοφίλων το 2014 (29 Σεπτεμβρίου 2014). Οι δημοσιογράφοι του *B92* είναι ένα κοινός στόχος εθνικιστών χούλιγκαν, αλλά αυτή τη φορά η προστασία της αστυνομίας ήταν πολύ ισχυρή. Ένας αστυνομικός τραυματίστηκε, αλλά κανένας δημοσιογράφος. *Όταν ένας δημοσιογράφος είναι στο επίκεντρο των γεγονότων*

Ένας Κροάτης δημοσιογράφος έκανε ρεπορτάζ από ένα συνέδριο της *Interpol* στη Ρώμη. Είχε λίγο ελεύθερο χρόνο και αποφάσισε να κατευθυνθεί προς το κέντρο της πόλης με ένα άλλο συνάδελφο που έκανε επίσης ρεπορτάζ στο συνέδριο. Εκεί έπεσαν επάνω σε διαδηλώσεις που ήταν θορυβώδεις αλλά μη βίαιες. Ήταν μια διαμαρτυρία κατά του *Silvio Berlusconi*, τότε



πρωθυπουργού. Η δημοσιογραφική περιέργεια τους οδήγησε στο κέντρο του χάους, όπου είχαν συγκεντρωθεί οι πλέον φωνασκούντες και εμφανώς πιο οργισμένοι διαδηλωτές. Το πλήθος στην πλατεία περιβαλλόταν από αστυνομικούς με πλήρη προστατευτική εξάρτηση και υπήρχαν μερικοί ελεύθεροι σκοπευτές στις ταράτσες γύρω από την πλατεία.

Τόσοι πολλοί αστυνομικοί παρόντες έκαναν τους διαδηλωτές να είναι ακόμη περισσότερο εξοργισμένοι και φάνηκε ότι η μάζα θα μπορούσε να δράσει βίαια. Οι αστυνομικοί έγιναν στόχοι λεκτικών επιθέσεων πρώτα και μετά διάφορα αντικείμενα άρχισαν να εκσφενδονίζονται κατ' αυτών. Κάποια στιγμή, άνθρωποι κοντά στους δυο Κροάτες δημοσιογράφους γύρισαν προς το μέρος τους και άρχισαν να ουρλιάζουν. Στην αρχή δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι συνέβαινε. Οι διαδηλωτές δεν είχαν τη δυνατότητα να γνωρίζουν ποιοι ήταν, και ακόμη αν ήξεραν, δεν θα έπρεπε να ενοχλούνται με την παρουσία Κροατών δημοσιογράφων, που με την συμπεριφορά τους δεν έδιναν λόγο για την οργή. Και τότε ένας από τους δυο δημοσιογράφους παρατήρησε ότι ο συνάδελφος είχε γραμμένο στο μανίκι του πουκαμίσου του την λέξη *POLICIJA* (αστυνομία). Όλοι οι συμμετέχοντες του συνεδρίου είχαν λάβει το πουκάμισο ως αναμνηστικό, που ένας εξ αυτών το φορούσε χωρίς να σκεφτεί ότι θα διασταυρωθεί με θυμωμένους διαδηλωτές. Δεν είχε καν σκεφτεί το πουκάμισο του μέχρι που οι διαδηλωτές άρχισαν να τους σπρώχνουν και να του τραβούν το πουκάμισο.

Ενώ ένας από τους Κροάτες δημοσιογράφους φώναξε ότι δεν ήταν αστυνομικοί και προσπάθησε να πάρει το συνάδελφο του μακριά από το πλήθος, ο άλλος δημοσιογράφος έκανε ακόμη ένα λάθος – έβγαλε το διαβατήριό του και το προσέφερε στους διαδηλωτές για να δουν ότι δεν ήταν καν Ιταλός πολίτης. Μάταια. Κανένας δεν τον άκουγε. Όχι μόνο έχασε σχεδόν το διαβατήριό του, αλλά έκανε τους επιτιθέμενους ακόμη πιο έξαλλους. Ξαφνικά, ολόκληρο το πλήθος άρχισε να κινείται προς το μέρος του και οι πρώτες γροθιές προσγειώθηκαν ήδη. Στη συνέχεια, μια ομάδα ειδικών αστυνομικών έφθασε εκεί και τους πήρε σε ένα από τα σημεία συγκέντρωσης στα κτίρια πλησίον. Από μια ασφαλή απόσταση και υπό την προστασία της αστυνομίας παρακολούθησαν τις διαδηλώσεις από ένα μπαλκόνι για τις επόμενες δυο ώρες, ώσπου οι αστυνομικοί αποφάσισαν ότι ήταν ασφαλές για να τους αφήσουν να φύγουν.

Να μεριμνάτε πάντοτε ώστε να μην τραβάτε την προσοχή με κάποια δευτερεύουσα λεπτομέρεια. Ποτέ δεν μπορείς να ξέρεις που θα σε οδηγήσει το δημοσιογραφικό σου ένστικτο και πόσα προβλήματα μπορεί να δημιουργηθούν για κάτι που δεν σκέφτηκες. *Όταν ένας δημοσιογράφος εκφοβίζεται άμεσα και είναι θύμα επίθεσης*

Στο κέντρο του Βελιγραδίου το 2008 ριζοσπάστες υπερ-εθνικιστές οργάνωσαν μια διαμαρτυρία για τη σύλληψη του Radovan Karadžić – κατηγορούμενοι για εγκλήματα πολέμου στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη – και την έκδοση του στη Χάγη. Ήταν αναμενόμενο ότι μια τέτοια συγκέντρωση θα εξελιχθεί βίαια, και ήταν αναμενόμενο επίσης ότι δημοσιογράφοι που την κάλυπταν θα αποτελούσαν στόχοι για τους χούλιγκαν,

ειδικά αν προέρχονταν από δημοσιογραφικούς οργανισμούς που δεν υποστήριζαν τον εθνικισμό και τα εγκλήματα πολέμου. Και έτσι εξελίχθηκε. Επιτέθηκαν σε ένα δημοσιογράφο του πρακτορείου *Fonet* και του έσπασαν τη φωτογραφική μηχανή. Η επίθεση μαγνητοσκοπήθηκε από ένα συνάδελφο τον Boško Branković, ένα κάμεραμαν του *TV B92*. Οι δημοσιογράφοι του *TV B92* είχαν δεχθεί επιθέσεις πολλές φορές λόγω των ενεργειών τους μαχόμενοι για την ειρήνη και για την αποκατάσταση των εγκλημάτων πολέμου. Ο θυμός του πλήθους στράφηκε κατά του κάμεραμαν. Έσπασαν τη μηχανή του καθώς και το πόδι του δημοσιογράφου. Δεν μπορούσε να εργαστεί για αρκετούς μήνες. Πλήρωσε για την αλληλεγγύη προς τον συνάδελφο του ακριβά, αλλά αυτό που έκανε ήταν η μόνη δυνατή κίνηση για ένα επαγγελματία δημοσιογράφο.

## **C: Ανταποκρίσεις για φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές**

Όντως κοντά σε καταστάσεις όπου η φύση ή ο άνθρωπος δημιουργούν μεγάλα προβλήματα που θα μπορούσαν απειλήσουν ανθρώπινες ζωές, φυσικά μνημεία, ακίνητα, και μεγάλα κτίρια, είναι μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος. Τέτοιες καταστάσεις μπορούν να τον/την εκτοξεύσουν στη δόξα ή να θέσουν σε κίνδυνο την ύπαρξη του/της. Εκτός από το να γνωρίζεις κάποιες από τις βασικές προκλήσεις, υπάρχει ένας βασικός κανόνας που ισχύει εδώ:

**Μείνε σε απόσταση ασφαλείας!**

Καμία δημοσιογραφική επιτυχία δεν θα μπορούσε να αντικαταστήσει ένα βαρύ τραυματισμό, αναπηρία ή θάνατο. Επιπλέον είναι απολύτως απαραίτητο να ακολουθήσετε τις οδηγίες που παρέχονται από τους υπευθύνους για να αποφύγετε ακόμη πιο περίπλοκες καταστάσεις. Η ενημέρωση για μια καταστροφή είναι εξαιρετικά σημαντική, αλλά η αντιμετώπιση των συνεπειών της είναι ακόμη περισσότερο ουσιαστική. Ένας δημοσιογράφος θα πρέπει πάντοτε να προσπαθεί και να βοηθά ως μέρος της λύσης αντί να δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα.

### **Τι είναι**

Μια φυσική καταστροφή είναι ένα μείζον ανεπιθύμητο συμβάν που προκύπτει από φυσικές διεργασίες της Γης και μπορεί να προκαλέσει απώλεια ζωής ή ζημιές σε περιουσίες, και συνήθως αφήνει κάποια ή σοβαρή καταστροφή στο πέρασμα της, η σοβαρότητα της οποίας εξαρτάται από την ανθεκτικότητα του επηρεαζόμενου πληθυσμού, ή την ικανότητα του να ανακάμψει. Σημαντικά παραδείγματα φυσικών καταστροφών είναι:

Σεισμοί, πλημμύρες, πυρκαγιές, χιονοστιβάδες, ηφαιστειακές εκρήξεις, παλιρροιακά κύματα, τυφώνες, κυκλώνες, χιονοθύελλες, ξηρασίες, μεγάλες επιδημίες (όπως ο ιός Έμπολα σε μέρη της Αφρικής το 2014, αλλά και πολλές φορές νωρίτερα ξεκινώντας από το 1996) ή νόσοι όπως ανθρώπινη ανοσοανεπάρκεια και το σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας (*HIV/AIDS*).

Ανθρωπογενείς καταστροφές είναι:

Βιομηχανικοί κίνδυνοι, ραδιενεργή μόλυνση, μείζονα ατυχήματα μέσω μεταφοράς, δομική κατάρρευση (για παράδειγμα, οδικά δίκτυα)

Όλες οι φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές μπορεί να συμβούν ανά πάσα στιγμή με ελάχιστη ή καμία προειδοποίηση. Σίγουρα αποτελούν μια μεγάλη ευκαιρία για ένα επαγγελματία δημοσιογράφο, ανεξάρτητα αν είναι μέρος ενός μέσου ενημέρωσης ή ελεύθερος επαγγελματίας. Παρ' όλα αυτά, οι προκλήσεις είναι επίσης σοβαρές και περιλαμβάνουν, αλλά δεν περιορίζονται, σε:

- Διακοπή επικοινωνίας
- Δυσκολίες λειτουργίας μέσω μαζικής μεταφοράς ή πλήρη ακινησία τους
- Μερική ή πλήρη διακοπή παροχής ηλεκτρικού ρεύματος
- Κίνδυνος αρρώστιας ή μόλυνσης

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα παραπάνω και να υπάρχει ανταπόκριση με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο, οι δημοσιογράφοι και τα μέσα ενημέρωσης πρέπει να ακολουθήσουν ειδικούς κανόνες που θα τους επιτρέψουν να ασκήσουν τα καθήκοντα τους με ασφαλή, γρήγορο και αποτελεσματικό τρόπο, χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο τον εαυτό τους και χωρίς να εμποδίζουν το έργο του προσωπικού των υπηρεσιών έκτακτων αναγκών (ομάδες διάσωσης, στρατός, αστυνομία, μονάδες πολιτικής προστασίας, κλπ.).

Η εγκατάσταση επιπλέον συστημάτων επικοινωνίας για τη απρόσκοπτη επικοινωνία με συναδέλφους είναι απαραίτητη. Ασύρματοι αμφίδρομης επικοινωνίας είναι αναγκαίοι, για παράδειγμα, αν έχουν πέσει οι κεραίες της κινητής τηλεφωνίας. Οι αίθουσες σύνταξης θα πρέπει να είναι προετοιμασμένες εκ των προτέρων για την πιθανότητα καταστροφών στην περιοχή τους με τη δημιουργία και διαρκή ενημέρωση ενός λεπτομερούς σχεδίου έκτακτης κατάστασης, ενώ οι δημοσιογράφοι που προορίζονται για την κάλυψη καταστροφών σε απομακρυσμένες περιοχές ή είναι μακριά από τις αίθουσες σύνταξης θα πρέπει να επανεξετάσουν τα πρωτόκολλα ασφαλείας πριν την αναχώρησή τους.

Η επάρκεια του εξοπλισμού παίζει επίσης ένα πολύ σημαντικό ρόλο. Γεννήτριες, φωτισμός για έκτακτες ανάγκες, μπαταρίες, ασύρματοι αμφίδρομης επικοινωνίας με επιπλέον μπαταρίες, συσκευές εύρεσης γεωγραφικού στίγματος (*GPS*), κιβώτια πρώτων βοηθειών, και επιπρόσθετο υλικό πρώτων βοηθειών θα πρέπει να είναι μέρος του σακιδίου ενός δη-

μοσιογράφου. Συσκευασμένα τρόφιμα σε κονσέρβες, εμφιαλωμένο πόσιμο νερό, ράντζα, και κουβέρτες μπορεί επίσης να χρειαστούν σε περιοχές επιρρεπείς σε καταστροφές.

Δημοσιογραφικά οχήματα θα πρέπει να είναι εξοπλισμένα με εργαλεία έκτακτης ανάγκης, συμπεριλαμβανομένων κιβωτίου πρώτων βοηθειών, φωτοβολιδών, και κουβερτών. Μεγάλοι χάρτες σε έντυπη μορφή θα πρέπει να φυλάσσονται στην αίθουσα σύνταξης, με σήμανση των νοσοκομείων και κλινικών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιατρικών κλινικών, καταφυγίων, κέντρα μεταφορών, σχολεία και άλλα κτίρια που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη στέγαση οικογενειών ή προσφύγων κατά τη διάρκεια μιας κρίσης. Φυσικοί τοπογραφικοί χάρτες θα πρέπει να είναι πρόχειροι για να βοηθήσουν στον εντοπισμό των κινδύνων όπως περιοχές χαμηλού υψομέτρου όπου είναι πιθανόν να πλημμυρίσουν.

Άλλοι κίνδυνοι όπως ραδιενέργεια, ή ιοί θα πρέπει επίσης να ληφθούν σοβαρά υπ' όψη, ακριβώς λόγω της φύσης τους. Σύμφωνα με το εγχειρίδιο πρόληψης των *The New York Times*, που εισήχθη το 2011, «απόσταση, χρόνος, και θωράκιση είναι οι μόνες προστατευτικές συσκευές που διαθέτει ένας δημοσιογράφος».

### **Πώς να κάνετε ρεπορτάζ**

Σε περιπτώσεις φυσικών ή ανθρωπογενών καταστροφών, ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος πρέπει να παραμείνει ήρεμος/η, να βεβαιωθεί ότι η δική του/της ασφάλεια δεν είναι σε κίνδυνο και μετά να αρχίσει να εργάζεται. Θα πρέπει να αποφύγει να είναι ακτιβιστής παρά ένας δημοσιογράφος, αλλά δεν πρέπει να αρνηθεί να παρέχει βοήθεια σε άλλους αν βρεθεί σε μια εξαιρετικά κρίσιμη κατάσταση. Το πλέον σημαντικό είναι ότι θα πρέπει πάντοτε να έχει στο μυαλό του/της ότι καταστάσεις έκτακτης ανάγκης δεν σημαίνει έκτακτη δημοσιογραφία αλλά το αντίθετο ακριβώς. Πρέπει να προσπαθήσει να ξεπεράσει τις δυσκολίες και να παράξει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα και να ενημερώνει το κοινό με τον πλέον ακριβή και αποτελεσματικό τρόπο.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι δημοσιογράφοι θα πρέπει πάση θυσία να αποφύγουν να θέσουν εαυτούς σε κίνδυνο και ενδεχομένως να γίνουν βάρος στα πληρώματα των υπηρεσιών έκτακτων αναγκών και στους συναδέλφους τους. Θα πρέπει να εργάζονται σε ομάδες τουλάχιστον δυο ατόμων και κατά προτίμηση τριών κατά τη διάρκεια κάλυψης καταστροφών ώστε ένα μέλος της ομάδας να μεταφέρει ένα μικρό κιβώτιο πρώτων βοηθειών. Κάρτες που περιέχουν πληροφορίες για την ομάδα αίματος και τυχόν αλλεργίες πρέπει να είναι μαζί τους καθώς και σφυρίχτρες.

Μόνον αφού έχουν καταστήσει τους εαυτούς τους ασφαλείς θα μπορέσουν να αρχίσουν να εργάζονται. Είναι ένα ιδιαίτερα απαιτητικό έργο, δεδομένων των περιστάσεων, και θα πρέπει να έχουν πάντοτε κατά νου όλους τους βασικούς κανόνες της ηθικής και αντικειμενικής δημοσιογραφίας (που αναλύεται σε χωριστό κεφάλαιο) που είναι εξίσου ή ακόμη πιο σημαντικοί σε αυτή την περίπτωση.

Καθώς χιλιάδες άνθρωποι στις περιοχές που έχουν επηρεαστεί και εκατομμύρια στον υπόλοιπο κόσμο αναμένουν μια ακριβή εικόνα του τι ακριβώς συμβαίνει, ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος, πρέπει πάντοτε να: είναι ακριβής και να κυριολεκτεί, χωρίς να υπερβάλλει ή να υποβαθμίζει την κατάσταση, να στέλνει ρεπορτάζ που περιλαμβάνουν τουλάχιστον δυο δηλώσεις από κυβερνητικούς αξιωματούχους ή/και ομάδες διάσωσης. Αυτόπτες μάρτυρες παίζουν σημαντικό ρόλο επίσης. Να σέβεστε γλωσσικές και πολιτιστικές διαφορές. Μια καταστροφή δεν έχει σύνορα και μπορεί γρήγορα να μεταδοθεί σε άλλες περιοχές ή/και χώρες.

Όμως ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος θα πρέπει πάντοτε να κάνει ρεπορτάζ με σεβασμό προς τις διαφορετικές εθνοτικές, γλωσσικές και πολιτιστικές παραδόσεις των περιοχών που έχουν επηρεαστεί. Επιδείξτε ευαισθησία και γνώση. Ανταποκρίσεις για νεκρούς, τραυματίες ή ανθρώπους που έχουν εκδιωχθεί από τις περιοχές τους, θα πρέπει να αποστέλλονται πάντοτε με τον απαιτούμενο σεβασμό για όλους αυτούς που αφορούν. Σε τέτοιες στιγμές, ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος θα πρέπει να ανακατεύεται όσο το δυνατόν λιγότερο ή καθόλου, αλλά ταυτόχρονα να μπορεί να ψάχνει για θέματα που είναι ενδιαφέροντα και διαφορετικά.

Τα θύματα και οι οικογένειες τους έχουν περάσει κάποιο μεγάλο σοκ και μάλλον υποφέρουν από τις επιπτώσεις των τραυματικών εμπειριών τους. Ο δημοσιογράφος θα πρέπει να είναι προσεκτικός ώστε να μην προξενεί περαιτέρω ζημιά και να προσπαθεί να εξηγήσει για το τι ψάχνει να κάνει με αυτούς, και γιατί είναι σημαντικό να μιλήσουν μαζί του. Αν δεν συναινούν στο να δώσουν συνέντευξη, μπορεί να είναι καλύτερα να τους πλησιάζετε χωρίς μικρόφωνο ή φωτογραφική μηχανή για να αναπτύσετε συνεργασία και εμπιστοσύνη. Θα πρέπει να είμαστε επίσης ευαίσθητοι ότι η λύπη και άλλα συναισθήματα μπορεί να μεταδοθεί ακόμη και σε απόσταση ή δια μέσου έμμεσων φωτογραφιών. Πλησιάζοντας μια οικογένεια που πενθεί μπορεί να μην είναι ο πλέον αποτελεσματικός τρόπος για να καλύψετε μια καταστροφή.

Κάνετε ρεπορτάζ χωρίς να γίνεστε ακτιβιστές. Ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος είναι άνθρωπος, αλλά την ίδια στιγμή δεν θα πρέπει να ξεχνά το λόγος της παρουσίας του στην περιοχή που έχει πληγεί. Σε αυτή τη περίπτωση, θα πρέπει να αποφεύγετε συμμετοχή σε εργασίες ανακούφισης, αλλά ταυτόχρονα να έρχεστε σε επαφή με ειδικούς για να μάθετε για οποιαδήποτε αμέλεια εκ μέρους των αρχών, έχοντας πάντοτε κατά νου ότι πρέπει να μεταφέρετε και τις δυο πλευρές μιας υπόθεσης.

Ακόμη και σε περιπτώσεις ανταπόκρισης των πλέον πρόσφατων νέων, ο δημοσιογράφος θα πρέπει να ερευνά και να αμφιβάλει για κάθε δελτίο τύπου, ακόμη και αν έχει παραχθεί από επίσημο κυβερνητικό οργανισμό ή οργανισμό επιβολής της τάξης, προσπαθώντας ταυτόχρονα να διερευνήσετε τους ισχυρισμούς τους. Επίσης να θυμάστε σε περιπτώσεις καταστροφών, το να είσατε οι πρώτοι που θα κάνετε ανταπόκριση δεν σημαίνει τίποτε αν η ανταπόκριση σας δεν είναι ακριβής.

Από τα παραπάνω είναι περισσότερο από προφανές ότι τα ειδησεογραφικά πρακτορεία θα πρέπει να υιοθετούν κατευθυντήριες γραμμές για τις ανταποκρίσεις σχετικά με τις καταστροφές, και ταυτόχρονα να διοργανώνουν εκπαιδευτικά προγράμματα για τους δημοσιογράφους που αποστέλλονται στις πληγείσες περιοχές ώστε να είναι προετοιμασμένοι με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Ένα μεγάλο μέρος των κατευθυντήριων γραμμών και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα πρέπει να ασχολείται με θέματα που δεν μπορούν να αποκτήσουν εμπειρία κατά τη διάρκεια της δημοσιογραφικής κάλυψης ενός συμβάντος, όπως για τα ψυχολογικά τραύματα των πληγέντων, την παρακολούθησή τους, και ιστορίες μετά το τέλος της καταστροφής.

## Παραδείγματα/Πρότερη Εμπειρία

### Φυσικές καταστροφές

#### Ο σεισμός στην Αϊτή, 2010

«Θέλωμε τα μαζικά μέσα ενημέρωση να εκτιμούν τις ζωές των ανθρώπων που δεν είναι «εμείς». Περίμενα για οκτώ ημέρες να ακούσω ότι η δική μου μητέρα και γιαγιά στο *Port-au-Prince* είναι ασφαλείς, ήθελα να κρατήσω τις καλές αναμνήσεις του ατόμου που με έφερε σε αυτό τον κόσμο και αυτού που με έμαθε να είμαι γενναϊόδωρη και επίμονη. Ας αδράξουμε την ευκαιρία αυτής της τρομερής τραγωδίας και ας απαιτήσουμε τα καλύτερα από τις πηγές των ειδήσεων μας: αξιοπρέπεια για όλους»

*Manoucheka Celeste, Δημοσιογράφος από την Αϊτή*

#### Παλιρροιακά Κύματα, Ινδονησία, 2004

«Δεν έχω ξαναδεί κάτι όπως αυτό. Έχω καλύψει πολλούς σεισμούς και αυτό είναι το χειρότερο πράγμα που έχω δει να συμβαίνει σε μια κοινότητα οπουδήποτε. Κανένας δεν έμεινε ανέπαφος. Όποιον και να συνάντησα είχε χάσει κάποιον ή είχε κάποια εμπειρία κατά τη διάρκεια του συμβάντος. Τώρα όλοι μας ως άτομα θέλουμε να βοηθήσουμε κάποιους άλλους στη θέση που είμαστε, και όλοι μας κάποια στιγμή μεταφέρουμε τον πληγωμένο στρατιώτη στο νοσοκομείο ή βοηθάμε κάποιον. Αλλά αν βρίσκεστε σε μια πόλη που όλοι έχουν πληγεί, τότε η μη εμπλοκή σας είναι καλή κίνηση. Είναι αντιεπαγγελματικό να προσπαθηθείτε τους πάντες».

*David Loyn, Ανταποκριτής του BBC World*

#### Πλημμύρες στη Σερβία, 2014

«Οι Αρχές μας κράτησαν έξω από το Obrenovac για ώρες. Αφού είδα αυτά που είδα όταν τελικά μπήκαμε στη πόλη, είχαν δίκιο να μας κρατήσουν εκτός. Υπήρχε μόνο νερό, εμείς,

η αστυνομία και ο στρατός. Ποτέ δεν είχα δει πλημμύρες να διαγράφουν από το χάρτη πόλεις με χιλιάδες κατοίκους. Αλλά αυτό ακριβώς συνέβη εδώ».

*Manuela Strinu, Ρουμάνια δημοσιογράφος*

Ανθρωπογενείς καταστροφές

### **Πυρηνική έκρηξη του αντιδραστήρα στο Chernobyl, 1986**

«Ήμουν στην Αγία Πετρούπολη, κάνοντας ρεπορτάζ για την επιστροφή του Vladimir Horowitz, του πιανίστα που έδινε την πρώτη του συναυλία μετά από νομίζω 40 χρόνια. Όταν επέστρεψα στο ξενοδοχείο μου για να καταθέσω το ρεπορτάζ μου για το θέμα, έλαβα ένα telex από το γραφείο μου, το γραφείο της *Washington Post* στη Μόσχα, όπου αναφερόταν σύντομα ότι υπήρξε ένα μικρό πυρηνικό ατύχημα στη Δυτική Ουκρανία. Ανέφερε ότι υπήρχαν κάποιες απώλειες. Μέχρι τότε ήμουν ήδη στη Ρωσία αρκετό χρόνο για να ξέρω ότι αν είπαν ότι ήταν μικρό ατύχημα, ήταν μάλλον ένα σοβαρό περιστατικό που συνέβη και θα έπρεπε να του δώσω τη δέουσα προσοχή – και έτσι ήταν, για περίπου τρεις μήνες».

*Gary Lee, πρώην ανταποκριτής της Washington Post στη Μόσχα*

### **Έκρηξη πυρηνικού σταθμού στην Fukushima, Μάρτιος 2011**

«Ο μετρητής ραδιενέργειας ανεβαίνει, αλλά δεν αισθάνεται τίποτα. Δεν μυρίζεις κάτι, δεν αισθάνεται τη θερμότητα, απλά δεν αισθάνεται τίποτα. Και αυτό είναι πραγματικά το πιο τρομακτικό μέρος όλου του ταξιδιού».

*Tetsuo Jimbo, Ιάπωνας δημοσιογράφος και ιδρυτής του ιστοτόπου Videonews*

## Μέρος 2<sup>ο</sup>: Ρεπορτάζ κάτω από πίεση

### Γενικοί ισχύοντες κανόνες

Ακόμη όταν αυτός ή αυτή δεν δέχονται πυρά στο μέσο μιας εμπόλεμης ζώνης ή όταν αυτός ή αυτή δεν κάνουν ρεπορτάζ από το μέσο μιας βίαιης διαδήλωσης, ένας δημοσιογράφος μπορεί να είναι κάτω από μεγάλη πίεση. Δημοσιογράφοι που διερευνούν θέμα δημοσίου συμφέροντος συχνά εκτιμώνται μόνο από τους λίγους αναγνώστες, θεατές ή ακροατές τους, που καταλαβαίνουν τη σημασία της δουλειάς που κάνουν αυτοί οι δημοσιογράφοι. Δεν αγαπιούνται ούτε από τους εγκληματίες, αλλά ούτε από τους διεφθαρμένους πολιτικούς, και κάποιες φορές ακόμη ούτε από τους ιδιοκτήτες του μέσου ενημέρωσης για το οποίο εργάζονται, καθώς επίσης από κάποιους εκ των συναδέλφων τους και των συντακτών τους. Οι δημοσιογράφοι είναι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν διαφόρων ειδών πιέσεις – από τη μη δημοσίευση άρθρων, για την προσπάθεια άλλων να τους δωροδοκήσουν, ανοικτές απειλές και επιθέσεις. Βρίσκονται κάτω από πίεση λόγω ανθρώπων με δύναμη στο πολιτικό και οικονομικό πεδίο, καθώς και λόγω των διεφθαρμένων μερών του συστήματος. Μερικές φορές η ζωή τους είναι ένας πραγματικός εφιάλτης, αλλά όχι στα όνειρα, στην πραγματικότητα.

### **Α. Εσωτερικές πιέσεις (συνάδελφοι, προϊστάμενοι, εργοδότες, ιδιοκτήτες ΜΜΕ):**

#### Τι είναι

Στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που βρίσκονται σε μετάβαση, πολλοί από τους ιδιοκτήτες των μέσων ενημέρωσης είναι συνδεδεμένοι σε μια αλυσίδα διαφθοράς, που συνδέεται με τους πολιτικούς και τους μεγιστάνες. Η ιδιοκτησία μέσων ενημέρωσης χρησιμεύει για σκοπούς που δεν έχουν να κάνουν τίποτα με το δημόσιο συμφέρον. Ως εκ τούτου δεν ενδιαφέρονται για την ερευνητική δημοσιογραφία ή αναλυτικό ρεπορτάζ για θέματα που έχουν πραγματικά σημασία. Σε τέτοια μέσα ενημέρωσης οι συντάκτες δεν είναι οι πλέον έμπειροι και πλέον ικανοί δημοσιογράφοι αλλά μια επέκταση των ιδιοκτητών. Δεν ενδιαφέρονται για την ποιότητα του παραγόμενου προϊόντος αλλά για τα συμφέροντα του ιδιοκτήτη. Για να λειτουργήσει το σύστημα ομαλά, προτιμώνται υπάκουοι δημοσιογράφοι, ενώ οι καλύτεροι επαγγελματίες αγνοούνται ή εμποδίζονται ανοιχτά να κάνουν τη δουλειά τους.



Παρακάτω αναφέρονται μερικοί από τους πιο κοινούς τρόπους για τους εργοδότες, συντάκτες και συναδέλφους από άλλα μέσα ενημέρωσης για να ασκούν πίεση σε δημοσιογράφους που ασχολούνται με θέματα δημοσίου συμφέροντος:

- 1) Απόλυτη άγνοια (ή μη δίνοντας τους να κάνουν οποιαδήποτε δουλειά) ή μη δημοσίευση των ρεπορτάζ τους,
- 2) Μείωση μισθού,
- 3) Απειλές ότι θα χάσουν τη δουλειά τους,
- 4) Απόπειρες δωροδοκίας (για παράδειγμα, την αύξηση της αμοιβής ενός ατόμου υπό όρους – εφόσον ο δημοσιογράφος γράφει για άσχετα θέματα),
- 5) Προσπάθειες δυσφήμισης του δημοσιογράφου μέσω άλλων μέσων ενημέρωσης

### **Πώς να κάνετε ρεπορτάζ**

Αν ένας δημοσιογράφος είναι απασχολούμενος, είναι δύσκολο να διαχειριστεί μια κατάσταση που τα ρεπορτάζ του δεν δημοσιεύονται ή δεν του δίνεται δουλειά. Συνήθως μια σύμβαση εργασίας με ένα εργοδότη απαγορεύει στο δημοσιογράφο να εργάζεται για άλλα μέσα ενημέρωσης. Είναι πιο δύσκολο να πιέσεις ανεξάρτητους δημοσιογράφους με αυτό τον τρόπο, αλλά είναι γενικά λίγοι αυτοί καθώς τα περισσότερα μέσα ενημέρωσης δεν ενδιαφέρονται για θέματα δημοσίου συμφέροντος. Και αυτοί που είναι, δεν είναι πλούσιοι και δεν μπορούν να αμείψουν σοβαρή δημοσιογραφική δουλειά, οπότε οι δημοσιογράφοι αργούν να λάβουν την απόφαση να παραιτηθούν της θέσης τους, παρά την πίεση, και να εργάζονται ανεξάρτητα.

Παρόμοια κατάσταση εμφανίζεται όταν ο εργοδότης μειώνει το μισθό ενός δημοσιογράφου. Πολλοί δημοσιογράφοι πιστεύουν ότι είναι καλύτερα να λαμβάνουν κάποιο μισθό από το να μην λαμβάνουν καθόλου μισθό. Υπάρχουν όλο και περισσότεροι άνεργοι δημοσιογράφοι σήμερα. Αυτό είναι που κάνει την απειλή απώλειας της θέσης εργασίας τόσο αποτελεσματική στην άσκηση πίεσης.

Η ίδια ή μεγαλύτερη αμοιβή για πολύ λιγότερη δουλειά που συμβαίνει επίσης να είναι άνευ σημασίας και όχι για το δημόσιο συμφέρον – δεν θα πρέπει να γίνεται αποδεκτή από τους δημοσιογράφους με ακεραιότητα. Ωστόσο, η τιμωρία ακολουθεί την απόρριψη δωροδοκίας, σε όλη τη διαδρομή μέχρι την απόλυση. Είναι σχεδόν αδύνατον να αντέξει κάποιος την πίεση εντός του μέσου. Πηγαίνοντας σε κάποιο άλλο μέσο ή κάνοντας ανεξάρτητη δημοσιογραφία είναι ο μόνος τρόπος για ένα δημοσιογράφο να αντισταθεί στη πίεση. Ωστόσο οι επιλογές για ανεξάρτητη δημοσιογραφία είναι λιγοστές.

Η καλύτερη προστασία κατά της πίεσης από εργοδότες και συντάκτες είναι η αλληλεγγύη, αμοιβαία υποστήριξη των δημοσιογράφων που είναι πρόθυμοι να εργαστούν για το δημόσιο συμφέρον, αφοσίωση στο επάγγελμα και όχι πίστη στον διεφθαρμένο εργοδότη.

Περαιτέρω, δημοσιογράφοι που έχουν τη δυνατότητα να εργάζονται ελεύθερα πρέπει να κάνουν ρεπορτάζ για το θέμα των πιέσεων που ασκούνται στους συναδέλφους τους από ιδιοκτήτες μέσωσ ενημέρωσης.

Άλλα μέσα ενημέρωσης που εξυπηρετούν την προώθηση και προστασία των ιδιωτικών συμφερόντων των ιδιοκτητών τους μερικές φορές επιτίθενται ευθέως σε δημοσιογράφους που εργάζονται με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον, υποστηρίζοντας ότι η δουλειά αυτών των δημοσιογράφων είναι μεταμφιεσμένη διαφθορά, που γίνεται για να προστατεύσει κάποιους και να επιτεθεί σε κάποιους άλλους. Δεν γλυτώνει ούτε η ιδιωτική ζωή τους από αυτή την επίθεση. Η καλύτερη άμυνα είναι η τήρηση των επαγγελματικών προτύπων στην εργασία τους. Συνάδελφοι και άλλα μέσα ενημέρωσης που ακολουθούν τα επαγγελματικά πρότυπα θα πρέπει να υπερασπίζονται τους συναδέλφους τους που τελούν υπό διωγμό.

### Παραδείγματα/Πρότερη εμπειρία

Για μια ακόμη φορά θα αναφερθούμε στην εμπειρία του *Saša Leković*, που θα παρουσιάσει μια σειρά από παραδείγματα από την προσωπική του πρακτική εργασιακή εμπειρία για διάφορα μέσα ενημέρωσης και τους ιδιοκτήτες τους, που βρίσκει ότι μπορεί να είναι χρήσιμα γι' αυτό το εγχειρίδιο.

«Μετά από δέκα χρόνια εργασίας για τον ίδιο εργοδότη, βρήκα τον εαυτό μου στη θέση να πληρώνομαι εξαιρετικά, αλλά να υποβάλλομαι σε πίεση από τους συντάκτες με δυο τρόπους: είτε δεν δημοσίευαν τα ρεπορτάζ μου ή τα αλλοίωσαν αφήνοντας την υπογραφή μου. Μη θέλοντας να χάσω την αξιοπιστία μου, παραιτήθηκα».

«Λίγα χρόνια πριν υπόκειντο σε μια άλλη μέθοδο πίεσης – την μείωση του συμφωνηθέντος μισθού. Αντέδρασα πηγαίνοντας σε μια άλλη εφημερίδα, που ανήκε στον ίδιο ιδιοκτήτη, και χρειαζόταν ένα δημοσιογράφο με το δικό μου προφίλ. Μετά από αυτό δεν είχα πρόβλημα με το ύψος του μισθού μου. Μπορούσα τότε να λύσω το πρόβλημα, εντός μιας εταιρείας που είχε στην ιδιοκτησία της πολλές εφημερίδες. Σήμερα, σε καιρούς κρίσης και αβέβαιες καταστάσεις στο χώρο της δημοσιογραφίας κάτι τέτοιο θα ήταν ασύγκριτα πιο δύσκολο».

«Μερικές φορές δέχτηκα επίθεση από άλλα μέσα ενημέρωσης άμεσα ή έμμεσα. Κάθε φορά ήταν ένα μέσο ενημέρωσης που δεν τηρούσε τα ηθικά και επαγγελματικά πρότυπα, διαδίδοντας ρητορική μίσους και ασκώντας πίεση στους ιδιοκτήτες που θεωρούσε ως εχθρούς. Ένα παράδειγμα έμμεσης επίθεσης ήταν η εμφάνιση ενός κόμικς σε μια εφημερίδα, επικαλούμενη το χιούμορ, στόχευε διάφορα πρόσωπα. Κάποτε υπήρχε ένας χαρακτήρας πολύ παρόμοιος με μένα, με όνομα παρόμοιο με το δικό μου, που ήταν κατηγορούμενος ότι δεχόταν «χρήματα και αγόρια» από ένα διάσημο εγκληματία.

«Ένα παράδειγμα άμεσης επίσης ήταν ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε σε ένα ιστότοπο αφού είχα ήδη δημοσιεύσει ένα κείμενο για εξωχώριες εταιρείες που ξέπλεναν μαύρα χρήματα. Το κείμενο αυτό, κατά τους ισχυρισμούς, ήταν η «πραγματική διερεύνηση» του θέματος, υποστηρίζοντας ότι σκόπιμα άφησα εκτός του άρθρου μου κάποιες υπαίτιες εταιρείες γιατί ήθελα να προστατεύσω τους ιδιοκτήτες τους. Σε μια άλλη περίπτωση ο ίδιος ιστότοπος με κατηγορήσε ότι «κάνω βρώμικη δουλειά για τα μέσα ενημέρωσης» για λογαριασμό ενός πολιτικού. Στην πρώτη περίπτωση, αγνόησα την επίθεση, καθώς ο κάθε ένας που με γνωρίζει μπορούσε να καταλάβει αμέσως ότι ήταν σαφώς παράλογο. Στην άλλη περίπτωση, χρησιμοποίησα επιχειρήματα για να αρνηθώ την κατηγορία, αλλά μέσω των κοινωνικών δικτύων αφού τότε ήμουν ήδη ανεξάρτητος δημοσιογράφος, και δεν είχα συντάκτες να με υποστηρίξουν, και δεν υπήρχε αντίδραση από άλλα μέσα ενημέρωσης».

## **B: Εξωτερικές πιέσεις (πολιτικοί, εταιρείες, διαφημιστές, θρησκευτικές ομάδες, εγκληματίες/μαφιόζοι, δημόσια πρόσωπα):**

### **Τι είναι**

Συνήθως ή πίεση που έρχεται από ιδιοκτήτες είναι αποτέλεσμα πιέσεων από πολιτικούς, επιχειρηματίες, και ιδιαίτερα από μεγάλους διαφημιστές. Οι πολιτικοί, οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι, οι διαφημιστές, ή εταιρείες που αναφέρονταν συχνά συνήθως δεν έρχονται σε επαφή με τους δημοσιογράφους αλλά με τους ιδιοκτήτες του μέσου ενημέρωσης, οι οποίοι με τη σειρά τους πιέζουν τους δημοσιογράφους, συχνά μέσω ενός ενδιάμεσου – ένα συντάκτη. Σεν τέτοιες περιπτώσεις ο δημοσιογράφος έχει λίγες ευκαιρίες να αποδείξει από πού προέρχεται η πίεση, ή ότι υπάρχει πίεση εν τέλει. Ακολουθούν μερικές από τις βασικές προκλήσεις:

Ισχυροί πολιτικοί μπορούν να ασκήσουν πίεση μέσω άμεσων απαιτήσεων για να δημοσιευτεί ή να μην δημοσιευτεί κάτι. Επίσης για παράδειγμα μπορούν να αποφύγουν να δώσουν συνέντευξη σε κάποιο μέσο ενημέρωσης, ή να τα «τιμωρήσουν» δίνοντας αποκλειστικές πληροφορίες σε κάποιους άλλου. Κυβερνητικοί αξιωματούχοι ασκούν πίεση επίσης σε δημοσιογράφους μη παρέχοντας πληροφορίες που είναι νομικά υποχρεωμένοι να μοιραστούν.

Διαφημιστές μπορούν να μειώσουν την ποσότητα των διαφημίσεων ή να σταματήσουν εντελώς τη διαφήμιση σε ένα μέσο ενημέρωσης και με αυτό τον τρόπο να επηρεάσουν τις αποφάσεις των ιδιοκτητών και συντακτών, για παράδειγμα, στο να αποφεύγουν να δημοσιεύσουν αρνητικές πληροφορίες γι' αυτούς, τις εταιρείες τους και τους εταίρους τους.

Μαζί με τις παραπάνω αναφερθείσες μεθόδους πίεσης, η δωροδοκία είναι επίσης πολύ αποτελεσματική – πληρώνοντας κρυφή διαφήμιση, ταξίδια και άλλα οφέλη.

### **Πώς να κάνετε ρεπορτάζ**

Ένας δημοσιογράφος θα πρέπει να αρνηθεί όλες τις παραλλαγές δωροδοκίας ή άλλες μορφές πίεσης, και να συμμορφώνεται με τα επαγγελματικά πρότυπα της δουλειάς του.

Μην εξαρτάσαι από ένα μικρό αριθμό πηγών με υψηλό προφίλ κάθε είδους.

Μην έχεις «μελανά σημεία» στην επαγγελματική ή ιδιωτική σου ζωή. Θα γίνεις ευάλωτος πολύ σύντομα.

Αν τελείς κάτω από πίεση αλλά δεν μπορείς να το αποδείξεις δημοσίως, «εξάπλωσε τη φωνή σου» για το θέμα εντός των δημοσιογραφικών κύκλων. Αυτοί που σου επιτίθενται θα ξέρουν ότι δεν τους φοβάσαι.

Διατήρησε σε ασφαλές μέρος οποιαδήποτε απόδειξη της πίεσης (SMS, μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, έγγραφο, ηχητικό ή *video clip*...) και μοιράσου το με κάποιους που μπορείς να εμπιστευτείς.

Σε περιπτώσεις άμεσης πίεσης οποιουδήποτε είδους που είναι δυνατόν να αποδειχθεί, ένας δημοσιογράφος θα πρέπει να ενημερώσει τις ενώσεις δημοσιογράφων και το κοινό. Αν μια εγκληματική πράξη (π.χ., απειλή) είναι υπό εξέταση, ενημέρωσε την αστυνομία.

### **Παραδείγματα/Πρότερη εμπειρία**

Μια ακόμη περίπτωση από την εμπειρία του Saša Lekonić:

«Κάποτε ένας πρώην Υπουργός Εσωτερικών αρνήθηκε να δώσει συνέντευξη σε μια εφημερίδα για την οποία εργαζόμουν, ο λόγος ήταν ένα από τα άρθρα μου. Καθώς το εν λόγω άρθρο ήταν εντελώς σύμφωνο με τα επαγγελματικά πρότυπα, ρώτησα το συντάκτη μου να μου επιτρέψει να κάνω την συνέντευξη με τον Υπουργό, όταν συμφωνούσε να δώσει την συνέντευξη στην εφημερίδα ξανά. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε, αλλά ο Υπουργός επέμεινε ότι το άρθρο θα έπρεπε να έχει την άδεια του, μια διαδικασία που κατά την άποψη του συνεπαγόταν να αλλάξει τις απαντήσεις του αλλά και τις ερωτήσεις μου, με κάποιες ερωτήσεις να παραλείπονται εντελώς.

«Προέτρεψα τον εκδότη να δημοσιεύσει τι είχε κάνει ο Υπουργός, και ο συντάκτης είπε ότι θα δημοσιευτεί. Αλλά με ξεγέλασε. Επαναστάτησα και όχι πολύ καιρό μετά η αμοιβή μου κόπηκε».

## Πλημμύρες στη Σερβία, 2014

Οι μαζικές πλημμύρες που έπληξαν τη Σερβία στα τέλη Μαΐου 2014 έφεραν επίσης στο φως την πίεση και τη λογοκρισία που η Σερβική Κυβέρνηση ασκεί στα μέσα ενημέρωσης. Δηλαδή, η Σερβική Κυβέρνηση ενεργοποίησε μια κατάσταση ανάγκης, η οποία – εκτός της στέρησης άλλων δικαιωμάτων – της δίνει τη δυνατότητα να συλλαμβάνει και να κρατά άτομα που «υποκινούν πανικό κατά τη διάρκεια μιας κατάστασης ανάγκης».

Καθώς χρήστες του Internet άρχισαν να κάνουν σχόλια και να μοιράζονται πληροφορίες στα κοινωνικά δίκτυα και σε blogs για τις πλημμύρες, πολλοί από αυτούς άσκησαν κριτική στην έλλειψη επαρκούς προειδοποίησης από τις αρχές για την φυσική καταστροφή αυτού του μεγέθους και της ελλιπούς ανταπόκρισης της σε κάποιες περιοχές.

Στη συνέχεια οι αστυνομικές δυνάμεις τους έφεραν για ανάκριση για την κριτική που έκαναν στην κυβέρνηση και στις προσπάθειες της. Ταυτόχρονα, το blog “Druga strana” (Άλλη Πλευρά) και το portal “Teleprompter” απενεργοποιήθηκαν προσωρινά ενώ το blog του Dragan Todorović διεγράφη αφού αναδημοσίευσε ένα κείμενο με τον κατάλογο των λόγων για τους οποίους ο Aleksandar Vučić θα έπρεπε να παραιτηθεί.

Ως απάντηση, δημοσιογράφοι και bloggers ενώθηκαν με ένα ενιαίο blog (“In the Face of Censorship”), μιλώντας κατά της λογοκρισίας και τον εκφοβισμό των μέσων ενημέρωσης. Αυτό το κείμενο δημοσιεύτηκε και αναδημοσιεύτηκε σε δεκάδες μέσα ενημέρωσης και blogs την 24η Μαΐου. Σύμφωνα με την θέση του, οι Αρχές δεν μπορούν να κρατούν τον καθένα που σκέφτεται διαφορετικά από αυτές, επομένως ήταν πιο εύκολο να τους ανακηρύξεις «ψεύτες» και «τρελούς». Η ευρεία διάδοση και η δημόσια αποδοχή της θέσης αυτής ανάγκασε τη Σερβική Κυβέρνηση να παρέχει κάποιες εξηγήσεις τουλάχιστον για την συμπεριφορά της κατά τη διάρκεια των πλέον κρίσιμων ημερών.

## **C. Κάνοντας ρεπορτάζ υπό καθεστώς άμεσων απειλών και αγωγών:**

### **Τι είναι**

Ένας δημοσιογράφος σπάνια απειλείται άμεσα από πολιτικούς, διαφημιστές ή άλλους επιχειρηματίες. Χρησιμοποιούν περισσότερο εξελιγμένες μεθόδους, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως. Οι εγκληματίες απειλούν ευθέως πιο συχνά, αλλά ακόμη και πραγματικά ισχυροί εγκληματίες προτιμούν να χρησιμοποιούν ενδιάμεσους για να διαμηνύσουν σε δημοσιογράφους ότι «θα πρέπει να προσέχουν» για το τι κάνουν ή ότι γνωρίζουν

σε ποιο σχολείο πηγαίνουν τα παιδιά τους. Ο πιο κοινός τύπος των ανθρώπων για να εκφοβίσουν και να επιτεθούν άμεσα είναι τα λεγόμενα «μικρά ψάρια» από εγκληματικά κυκλώματα ή απλούς ανθρώπους που αισθάνονται ότι απειλούνται από δημοσιογραφική δουλειά. Βέβαια, μόνο και μόνο επειδή δεν αρέσει σε επικίνδυνους εγκληματίες να απειλούν άμεσα δεν σημαίνει ότι δεν οργανώνουν ξυλοδαρμούς ή ακόμη και δολοφονίες δημοσιογράφων. Σε χώρες με αυταρχικά ή ολοκληρωτικά καθεστάτα άμεσος εκφοβισμός και σωματικές επιθέσεις οργανώνονται από τις κυβερνητικές αρχές επίσης. Παρακάτω βλέπετε μερικές από τις γνωστές προκλήσεις στο τομέα αυτό:

«Φιλικές συμβουλές» ή άμεσες απειλές τηλεφωνικά (ανώνυμα ή ανοιχτά) είναι μια μέθοδος εκφοβισμού. Μηνύματα *SMS* και μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου θα πρέπει να αναφερθούν παρ' όλο που δεν είναι τόσο συχνά γιατί μπορούν να εντοπιστούν ευκολότερα.

Απειλώντας τα μέλη της οικογένειας ενός δημοσιογράφου είναι μια πολύ αποτελεσματικά μέθοδος εκφοβισμού. Αυτή μπορεί να ταρακουνήσει ακόμη και τους πλέον δυνατούς ανθρώπους.

Μαζί με τους εγκληματίες, μεθόδους εκφοβισμού χρησιμοποιούν και οι μυστικές υπηρεσίες. Μπορεί να είναι ένας συνδυασμός δωροδοκίας, εκβιασμού, και άμεσου εκφοβισμού. Οι κυβερνήσεις απειλούν με συλλήψεις και στημένες δικαστικές υποθέσεις.

Επιπλέον, σε αντίθεση με άμεσες φυσικές επιθέσεις, ισχυροί εγκληματίες και μυστικές υπηρεσίες δέρνουν και σκοτώνουν με τρόπους που είναι δύσκολο να αποδειχθούν.

Μερικές φορές τα μέσα ενημέρωσης στρέφονται κατά των δημοσιογράφων τους αντί να τους προστατεύουν.

## **Πώς να κάνετε ρεπορτάζ**

Κάθε απειλή και σωματική επίθεση εναντίον ενός δημοσιογράφου ή μέλους της οικογένειας του πρέπει να αναφέρεται στην αστυνομία και να δημοσιεύεται. Ένας δημοσιογράφος που δεν φοβάται να υψώσει το ανάστημά του/της και να αντισταθεί σε πιέσεις είναι πάντα ένα καλύτερο δημόσιο μήνυμα παρά η σιωπή.

Δημοσιογραφική αλληλεγγύη σε περιπτώσεις ως αυτήν είναι εξαιρετικής σημασίας. Κάθε περίπτωση σοβαρών απειλών και σωματικών επιθέσεων θα πρέπει να γίνεται γνωστή διεθνώς.

Ωστόσο, μην ξεχνάτε ότι δίνονται συμβουλές στην ενότητα ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΙΕΣΕΙΣ.

## Παραδείγματα/Πρότερη εμπειρία

Ο δημοσιογράφος Saša Lekonić ήταν αποδέκτης άμεσων τηλεφωνικών απειλών από εγκληματίες, έμμεσων απειλών σε μέλη της οικογένειάς του, τα φρένα του αυτοκινήτου είχαν πειραχτεί, και κάποιος προσπάθησε να τον σπρώξει εκτός δρόμου ενώ οδηγούσε. Δεν κράτησε τη σιωπή του γι' αυτά τα συμβάντα και οι απειλές σταμάτησαν. Είναι χρήσιμο όταν οι άνθρωποι που σε απειλούν ξέρουν ότι δεν θα μείνεις άφωνος για τις απειλές και ότι δεν θα αλλάξεις τον τρόπο με τον οποίο κάνεις ρεπορτάζ παρ' όλες τις απειλές. Αλλά, ακόμη και αυτό μερικές δεν βοηθά.

Ο Κροάτης συνάδελφος *Željko Peratović* βίωσε όλες τις μορφές πίεσης. Ήταν αποδέκτης διαφόρων απειλών, του επιτέθηκαν στο δρόμο, συντάκτες αρνήθηκαν να δημοσιεύσουν τα άρθρα του υπό πίεση των μυστικών υπηρεσιών και στο τέλος βρήκαν μια δικαιολογία για να τον απολύσουν. Κανένας δεν ήθελε να τον προσλάβει, αλλά δεν παρέδωσε τα όπλα. Είναι πολύ ενεργός ως ανεξάρτητος δημοσιογράφος και ως *blogger* και συνεχίζει να εστιάζει στο ίδιο θέμα που ήταν ο λόγος για το διωγμό του – μυστικές υπηρεσίες και η παράνομη συμπεριφορά τους.

Η Κροάτης δημοσιογράφος *Helena Puljiz*, τον καιρό που έκανε ρεπορτάζ από το γραφείο του Προέδρου της χώρας, οι μυστικές υπηρεσίες ήθελαν να την καταστήσουν συνένοχη με την ατζέντα τους. Όταν δεν τα κατάφεραν, την εκβίασαν το 2004 λέγοντας της ότι είναι υπό παρακολούθηση, και απειλώντας την ότι θα δημοσιεύσουν συμβιβαστικά πλάνα από την ιδιωτική της ζωή και θα απολύσουν τον αδελφό της από την αστυνομία. Οι δε συντάκτες την αποποιήθηκαν και δεν μπορούσε να βρει δουλειά για αρκετό καιρό. Ωστόσο δεν ενέδωσε – έκανε μήνυση και κέρδισε την υπόθεση στα δικαστήρια μετά από 10 χρόνια, το 2014.

Η ερευνήτρια δημοσιογράφος από το Αζερμπαϊτζάν *Khadija Ismayilova* φυλακίστηκε στο τέλος του 2014, με ψευδείς κατηγορίες για «παρακίνηση αυτοκτονίας» προκειμένου να εκφοβιστεί και να τιμωρηθεί επειδή ανακάλυψε σκάνδαλα διαφθοράς που αφορούσαν τον πρόεδρο *Ilhan Aliyev*. Πολλοί δημοσιογράφοι έγραψαν επιστολές διαμαρτυρίας στις πρεσβείες του Αζερμπαϊτζάν στις χώρες τους και οργάνωσαν διαμαρτυρίες ζητώντας την απελευθέρωση της συναδέλφου τους ενώ το Παγκόσμιο Δίκτυο των Ερευνητών Δημοσιογράφων αποφάσισε να οργανώσει την συνέχειά της έρευνας της. Αυτή είναι η σωστή απάντηση στην πίεση που βίωσε.

Δυστυχώς, επί του παρόντος, σε κάποιες χώρες πολλοί δημοσιογράφοι φυλακίζονται και τιμωρούνται για την δουλειά που έκαναν. Σε μερικές χώρες δολοφονίες δημοσιογράφων είναι συχνές. Κάποιοι δημοσιογράφοι είναι αναγκασμένοι να ζουν υπό την προστασία της αστυνομίας. Για παράδειγμα η Σέρβος δημοσιογράφος *Brankica Stanković* έχει αποκαλύψει σκάνδαλα διαφθοράς και ποινικά στα υψηλότερα επίπεδα

και βαθμούς για περίπου μια δεκαετία, στο πρόγραμμα *Insider* της τηλεόρασης *TV B92* στο Βελιγράδι. Τελεί διαρκώς υπό απειλές, και είχε διαταχθεί η δολοφονία τη. Ζει υπό την προστασία της αστυνομίας από το 2009. Με αυτό τον τρόπο εμποδίζεται να κάνει τη δουλειά της ως δημοσιογράφος αλλά ποτέ δεν παραιτήθηκε. Η ομάδα της συνεχίζει να εργάζεται με αυτήν ως συντάκτρια. Έγραψε ένα βιβλίο με όλα αυτά που συνέβησαν.

## **Επιστολή από τη φυλακή της *Fusun Erdogan*, Τουρκάλα δημοσιογράφος που έμεινε για 7 χρόνια στη φυλακή λόγω της δημοσιογραφικής δραστηριότητας της**

17 Ιανουαρίου,

Γειά σας,

Ονομάζομαι *Fusun Erdogan* και γράφω αυτή την επιστολή από τις γυναικείες φυλακές στο *Gebze* (κοντά στην Κωνσταντινούπολη). Είμαι παντρεμένη και έχω ένα γιο. Έχω διπλή υπηκοότητα, Τουρκική και Ολλανδική. Είμαι δημοσιογράφος και έχω εργαστεί ως δημοσιογράφος στην Κωνσταντινούπολη από το 1989 που επέστρεψα στην Τουρκία, μέχρι το 2006 που με συνέλαβαν.

Τώρα είμαι στο 7<sup>ο</sup> έτος της φυλάκισης μου. Η υπόθεση μου δεν έχει τελειώσει ακόμη. Σε κάθε δίκη ο δημόσιος κατηγορος χρησιμοποιεί το ίδιο κλισέ «με βάση τον τύπο του εγκλήματος και την κατάσταση των αποδείξεων» και ζητά τη συνέχιση της κράτησης μου μέχρι την επόμενη δίκη που σημαίνει συνήθως μετά από τρεις μήνες. Καμία από τις επονομαζόμενες «αποδείξεις» δεν έχει αποδειχθεί ότι είναι συνδεδεμένες μαζί μου.

Αυτά τα κλισέ γίνονται δεκτά από το δικαστήριο και αυτή η φαρσοκωμωδία μετατρέπεται σε εκτέλεση χωρίς μια δίκαιη δίκη από το 2006. Και τώρα ένοιωσα την ανάγκη να φέρω αυτή την αδικία στην προσοχή της ευρύτερης κοινότητας. Γι' αυτό το λόγο θα ήθελα να πληροφορήσω άτομα ή/και οργανισμούς για την κατάσταση μου, περιμένοντας την αλληλεγγύη και υποστήριξη σας.

Είμαι ιδρυτής και διευθυντής του *Özgür Radio* που άρχισε να εκπέμπει περιφερειακά, στην Κωνσταντινούπολη και τις γύρω περιοχές, το 1995. Ήμουν στην ίδια θέση μέχρι που με συνέλαβαν. Μέρα μεσημέρι εν μέσω πλήθους σε ένα πολυσύχναστο δρόμο της Σμύρνης, με έβαλαν με το ζόρι σε ένα αυτοκίνητο με πολιτικά χαρακτηριστικά και κρατήθηκα από μυστικούς αστυνομικούς 8 Σεπτεμβρίου 2006. Από τη στιγμή που με έσπρωξαν σε αυτό το αυτοκίνητο, έχασα την αίσθηση του χρόνου και χώρου γιατί με είχαν στριμώξει μεταξύ τις μπροστινές και οπίσθιες θέσεις, και τα μάτια μου ήταν καλυμμένα. Δεν ήξερα που με πηγαίνουν. Ταξιδέψαμε για αρκετές ώρες με αυτές τις συνθήκες.



Μετά από πολλές ώρες με πήγαν σε ένα σπίτι όπου με ανέβασαν στο δεύτερο πάτωμα. Μου ζήτησαν να ξαπλώσω στο πάτωμα με τον ίδιο τρόπο όπως άλλοι άνθρωποι που ήταν ξαπλωμένοι με το πρόσωπο προς τα κάτω. Όταν αρνήθηκα, με έσπρωξαν με δύναμη προς το πάτωμα.

Σε αυτό το συμβάν τραυματίσα τα γόνατά μου και τους αγκώνες μου, στοιχεία που συμπεριλαμβάνονται στην ιατροδικαστική έκθεση. Μετά τη μαγνητοσκόπηση μας, με πήγαν σε ένα αυτοκίνητο. Δεν ήξερα ακριβώς τι ώρα ήταν αλλά πρέπει να ήταν αργά γιατί ήταν σκοτεινά και τα φώτα του δρόμου και του σπιτιού ήταν αναμμένα.

Τελικά κατάλαβα που ήμουν μόλις είδα την επιγραφή του αστυνομικού τμήματος. Ήμουν στο *Nazilli*. Διανυκτέρευσα εκεί σε ένα ξύλινο κρεβάτι με χειροπέδες στο ένα χέρι. Πολύ νωρίς το πρωί με επιβίβασαν σε ένα απλό αυτοκίνητο για να με μεταφέρουν στην Κωνσταντινούπολη. Μετά από τέσσερις ημέρες κράτησης από την αστυνομία, με πήγαν στο δικαστήριο 12 Σεπτεμβρίου 2006. Είπα στο εισαγγελέα ότι δεν θα έδινα κατάθεση καθώς δεν ήξερα τους λόγους για την κράτηση μου. Ο δικηγόρος μου δεν μπορούσε να με υπερασπιστεί για τον ίδιο λόγο. Εκείνη την ημέρα με συνέλαβαν.

Λόγω του ότι ο φάκελος μου είχε χαρακτηριστεί «απόρρητος», το δικαστήριο δεν έδωσε πληροφορίες μέχρι το καλοκαίρι του 2007. Ούτε ο δικηγόρος, ούτε και εγώ μπορούσαμε να λάβουμε πληροφορίες σχετικά με τις κατηγορίες.

Το καλοκαίρι του 2007 μας διατέθηκε το κατηγορητήριο και η πρώτη ακρόαση πραγματοποιήθηκε 26 Οκτωβρίου 2007. Ωστόσο, οι εκθέσεις της Αστυνομίας ήταν ελλιπείς, με αποτέλεσμα ότι δεν ήμουν σε θέση να υπερασπιστώ τον εαυτό μου μέχρι την τρίτη ακρόαση το 2008. Έτσι, αυτό σήμαινε ότι κρατήθηκα στη φυλακή ακριβώς για δύο χρόνια χωρίς να ξέρω γιατί συνελήφθη. Ευχόμουν ότι η περιπέτεια μου θα τελείωνε εκεί.

Δυστυχώς, από το 2008, το σύστημα συνέχισε να με κρατά φυλακισμένη βασισμένο σε κάποιο υλικό από ένα ηλεκτρονικό υπολογιστή ως αποδεικτικό στοιχείο. Όλοι οι διευθυντές των ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών είναι υποχρεωμένοι από το RTUK - Radio and Television Supreme Council (Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο) - να παρέχουν αντίγραφα στο Γραφείο της Διεύθυνσης Τύπου στα κεντρικά της Αστυνομίας.

Το είδος της πληροφορίας περιλαμβάνει επικαιροποιημένα στοιχεία των διευθύνσεων οικίας και εργασίας και τηλεφωνικούς αριθμούς. Η Αστυνομία της Κωνσταντινούπολης ήξερε ήδη που ζούσα και που εργαζόμουν. Δεν είχε λόγο η Αστυνομία να με απαγάγει στο μέσο του δρόμου στη Σμύρνη όταν ήμουν εκεί σε επαγγελματικό ταξίδι. Το μόνο λόγο που μπορούσα να σκεφτώ ήταν μια επιχείρηση της αστυνομίας που έτρεχε τη παρούσα χρονική στιγμή.

Μια επιχείρηση κατά ενός παράνομου οργανισμού!

Ο δημοσιογράφος σύζυγος μου και ο βοηθός του οδηγήθηκαν σε αστυνομική κράτηση ως μέρος αυτής της επιχείρησης. Στην πραγματικότητα, υπήρχε μόνο ένας λόγος για τη σύλληψη μας: η αστυνομία προσπαθούσε να εκφοβίσει μέλη των προοδευτικών, ανεξάρτητων, δημοκρατικών, και εναλλακτικών μέσων ενημέρωσης. Με λίγα λόγια, κάθε αντιπολίτευση (ραδιόφωνα και εφημερίδες) στο υπάρχον σύστημα θα πρέπει να σιωπήσουν. Όπως πολλοί από εσάς γνωρίζετε, δεν είμαι μόνη και υπάρχουν πολλοί δημοσιογράφοι στη φυλακή σήμερα.

Εν τέλει, ποιο είναι το έγκλημα μου; Κατηγορούμαι ότι είμαι αρχηγός μια παράνομης οργάνωσης και ο εισαγγελέας ζητά την ισόβια κάθειρξη μου χωρίς δικαίωμα έφεσης. Για μια σκληρή ποινή σαν αυτή, θα περίμενε κανείς πολύ ισχυρές αποδείξεις και κατηγορητήριο εναντίον σε αυτό το άτομο.

Έχω μελετήσει κάθε φάκελο (περίπου 40 ντοσιέ και χιλιάδες σελίδες). Ωστόσο, δεν βρίσκω θεμελιωμένες αποδείξεις εναντίον μου πουθενά. Στο κατηγορητήριο των 300 σελίδων δεν υπήρχε καμία χειροπιαστή απόδειξη εναντίον μου επίσης. Η μόνη πληροφορία στο κατηγορητήριο σχετιζόταν με την ερώτηση στο ληξιαρχο ραδιοφωνικών σταθμών.

Ναι, ήμουν ο ιδρυτής και διευθυντής του *Özgür Radio*. Όλες μου οι δραστηριότητες ήταν διάφανες και ανοιχτές στο δημόσιο χώρο. Γιατί η αστυνομία δεν έμαξε το σπίτι μου ή το γραφείο μου αμέσως αν ήμουν μέλος της Κεντρικής Επιτροπής μιας παράνομης οργάνωσης; Έκαναν έρευνα δυο εβδομάδες μετά τη σύλληψη μου, την 21<sup>η</sup> Σεπτεμβρίου. Δεν υπάρχουν αποδείξεις στα ντοσιέ που συνδέονται με αυτή την έρευνα.

Επομένως, ποιες είναι οι αποδείξεις σε αυτά τα ντοσιέ που χρησιμοποιήθηκαν εναντίον μου; Υπήρχαν δυο έγγραφα. Το πρώτο ήταν ολιγοσέλιδο (επτά σελίδες για να είμαι ακριβής) εκτυπωμένες από Η/Υ που παρουσιάστηκαν από την Αστυνομία. Υποτίθεται, ότι το όνομα και επώνυμο μου περιλαμβανόταν στο τέλος αυτών των σελίδων. Αυτό είναι όλο! Δεν μετρά το γεγονός ότι δεν υπήρχαν αποδείξεις που έδειχναν ότι προετοίμασα αυτές τις σελίδες, ή βρέθηκαν δακτυλικά αποτυπώματα, ή υπογραφές δικές μου.

Η Αστυνομία ισχυρίζεται ότι βρήκαν αυτές τις σελίδες στο σπίτι στο χωριό *Ocaklar, Nazilli* και παρήχθησαν από τους Η/Υ που ανήκαν σε παράνομο οργανισμό. Πως ονομάζονταν αυτές οι αποδείξεις που είχαν συλληχθεί; Ακόμη και από την εξέταση των αστυνομικών στο δικαστήριο φάνηκε ξεκάθαρα ότι αυτές οι σελίδες δεν είχαν συλληχθεί με βάση το πρωτόκολλο όπως ορίζει ο νόμος.

Κατά τη διάρκεια της έρευνας, ο υψηλότερος ιστάμενος στο χωριό, ο γηραιότερος του χωριού, θα έπρεπε να είναι παρών ως μάρτυρας. Ωστόσο, ήρθε πολύ αργότερα και

αφού η έρευνα είχε ολοκληρωθεί και του ζητήθηκε να υπογράψει ένα λευκό χαρτί που έδειχνε ότι είχε δει όλο το υλικό.

Η συνεισφορά σε αυτές τις επτά σελίδες συμπεριλάμβανε πληροφορίες για νόμιμες διαδηλώσεις και αξιολογήσεις αυτών των εκδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν σε διαφορετικές πόλεις της Τουρκίας το 2005. Επιπλέον αυτών των σελίδων, υπήρχε και ένα άλλο έγγραφο που περιείχε αριθμούς και ανέφερε πάλι το όνομα μου στο κάτω μέρος. Σύνολο επτά γραμμών! Το έγγραφο χρησιμοποιήθηκε για να μου προσάψει το τίτλο του οικονομικού υπευθύνου, πληροφορία που δημοσιεύτηκε την 1<sup>η</sup> Νοεμβρίου 2007.

Ως αποτέλεσμα, τραπεζικοί λογαριασμοί και άλλη περιουσία που ανήκε σε μένα, το σύζυγο μου και κοντινούς συγγενείς τέθηκαν υπό έλεγχο. Τον Φεβρουάριο του 2009, το αντιτρομοκρατικό τμήμα της Αστυνομίας της Κωνσταντινούπολης έφερε σε πέρας μια επιχείρηση και συνέλαβε πολλούς ανθρώπους συμπεριλαμβανομένων του λογιστή, της γραμματέας, του προσωπικού καθαριότητας και τον συνιδρυτή του *Özgür Radio*, καθώς επίσης τον ανιψιό του συζύγου μου, τον λογιστή της εφημερίδας στην οποία εργαζόταν ο σύζυγος μου, και κάποιους άλλους ανθρώπους που ούτε καν ήξερα.

Όλοι αυτοί οι κατηγορούμενοι αθώωθηκαν όταν πήγαν στο δικαστήριο. Αυτή τη χρονική στιγμή, η υπόθεση μου είναι στο Ανώτατο Εφετείο. Ο εισαγγελέας θεωρεί ότι αυτά τα δυο έγγραφα είναι αρκετά επαρκή για να με αποκαλέσει αρχηγό ενός παράνομου οργανισμού και να προτείνει ισόβια ποινή χωρίς έφεση.

Οι παρακάτω επιπλέον πληροφορίες για το παρελθόν συμπεριλαμβάνονταν επίσης στο φάκελο μου: Είχα κρατηθεί και συλληφθεί το 1996, και αφέθηκα ελεύθερη μετά την πρώτη ακρόαση. Η κατηγορία αυτοργάνωσης και συνέργειας απορρίφθηκαν. Κάποια άλλη στιγμή είχα επίσης κρατηθεί αφού είχα λάβει μέρος στην προετοιμασία ενός δελτίου τύπου για τη σφαγή των κρατουμένων στην Φυλακή *Ulucanlar* της Άγκυρας.

Και τώρα ή επίσημη εκδοχή των παραβάσεων στη σελίδα 226 του κατηγορητηρίου:

« ... προσπάθησε να αλλάξει τη συνταγματική τάξη με τη βία, όντως διαχειριστής και επίσης μέλος της κεντρικής επιτροπής, υπεύθυνη για τις οικονομικές και νομικές δραστηριότητες της παράνομης οργάνωσης. Ως εκ τούτου, είναι υπεύθυνη, ως πρωτεύων δράστης για όλα τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν από την οργάνωση και τα μέλη της, σύμφωνα με τον Τουρκικό Ποινικό Κώδικα (*TCK*) 220/5 σε συνδυασμό με *TCK* 314/3 ...».

Αυτό είναι όλο! Τίποτα λιγότερο! Τίποτα περισσότερο! Βρίσκομαι στη φυλακή για τα τελευταία 6,5 χρόνια. Είναι αυτή δικαιοσύνη; Έτσι, ούτε η Αστυνομία, αλλά ούτε και ο εισαγγελέας μπορούν να παρέχουν συγκεκριμένα στοιχεία για την ανάμειξη μου σε

οποιαδήποτε παράνομη δραστηριότητα. Με βάση ένα έγγραφο της Αστυνομίας, έχω πρώτα δηλωθεί ως διαχειριστής του οργανισμού και διαχειριζόμενος τους λογαριασμούς του για τις βίαιες δραστηριότητες του.

Προσπάθησα να συνοψίσω τη βίαια μεταχείριση στην οποία έχω εκτεθεί και όλες τις κατηγορίες που μου έχουν επισυναφθεί από τον εισαγγελέα. Εκτός αυτών των νομικών θεμάτων, είμαι αντιμέτωπη με κάποια προβλήματα υγείας από την περίοδο της σύλληψης μου, υψηλή πίεση αίματος, ηπατίτιδα Β, κύστες και στους δυο μαστούς μου και αυξανόμενη μυωπία (από -2,5 στο -5,0).

Και αν αυτά δεν είναι αρκετά, διαγνώστηκα με καρκίνο του θυρεοειδούς και εγχειρίστηκα 13 Νοεμβρίου 2012. Τώρα λαμβάνω φαρμακευτική αγωγή. Δεν θέλω να αναφέρω προβλήματα που αντιμετωπίζω με τις κλειδώσεις μου λόγω του ότι βρίσκομαι σε πατάματα από τσιμέντο διαρκώς.

Για όλους τους προαναφερθέντες λόγους η κράτηση μου δεν μπορεί πλέον να θεωρηθεί ως μέτρο ασφαλείας από τον εισαγγελέα, αλλά έχει μετατραπεί σε ΕΚΤΕΛΕΣΗ! Αυτή η αδικία εναντίον μου πρέπει να γίνει δημόσια και να αντιστραφεί. Όλα μου τα δικαιώματα πρέπει να ανασυντεθούν. Γι' αυτό σας καλώ ως άτομα ή/και οργανώσεις να δείξετε την αλληλεγγύη σας προς εμένα και να είσαστε η φωνή μου εκεί έξω, όπου και αν βρίσκεστε στο κόσμο.

Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω όλους για το ενδιαφέρον σας, την συμπόνοια σας, και την μελλοντική υποστήριξη σας. Η επόμενη ακρόαση μου είναι την 12<sup>η</sup> Μαρτίου 2013, στο 10<sup>ο</sup> Ποινικό Δικαστήριο στο *Caglayan*, Κωνσταντινούπολη. Ελπίζω να δω κάποιους από εσάς εκεί.

Με τις καλύτερες ευχές και χαιρετισμούς σε όλους

*Füsun ERDOGAN*

Η ταχυδρομική μου διεύθυνση:

*Kapali Kadin Hapishanesi A7*

*Gebze-Kocaeli*

*Turkey*

## **Hong Kong *Apple Daily***

Μια άμεση απειλή για τα μέσα ενημέρωσης στο Χονγκ Κονγκ συνέβη τις πρωινές ώρες της 12<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 2015. Οι δράστες έριξαν μικρές βόμβες στο κτίριο της *Apple Daily* στο *Tsang Kwan* και στο σπίτι του ιδιοκτήτη της Jimmy Lai στο *Ho Man Tin, Kowloon*. Μετά την επίθεση βρέθηκαν δυο αυτοκίνητα καμένα σε διαφορετικά μέρη του Hong Kong.

Λίγες ώρες μετά την επίθεση ένας ληστής έκλεψε μια μεγάλη ποσότητα αντιτύπων της *Apple Daily* από ένα διανομέα στο *Hung Hom, Kowloon*. Η αστυνομία ανακάλυψε τον κλέφτη αργότερα και άνοιξε πυρ εναντίον του όταν προσπάθησε να τους πατήσει με το αυτοκίνητο του. Ένας αστυνομικός τραυματίστηκε κατά τη διάρκεια αυτού του συμβάντος.

Δεν είναι η πρώτη φορά που η εφημερίδα και το προσωπικό της έχουν απειληθεί. Τουλάχιστον τέσσερις εργαζόμενοι στα μέσα ενημέρωσης έχουν δεχτεί επίθεση και απειλές κατά της ζωής τους στο Hong Kong το 2014. Επίσης, αυτή είναι η τρίτη φορά που η κατοικία του Jimmy Lai έχει δεχτεί επίθεση από το 1993. Μέχρι σήμερα δεν έχουν βρεθεί οι ένοχοι.

(Πηγή: *International Federation of Journalists / IFJ website*)

### **Επιθέσεις στο *Charlie Hebdo*: «Είναι μακελειό, λουτρό αίματος. Όλοι είναι νεκροί»**

Έντεκα και τριάντα το πρωί, στο Παρίσι. Η *Corinne Rey*, γνωστή ως *Coco*, ένας σκιτσογράφος που εργάζεται για το γαλλικό σατυρικό περιοδικό *Charlie Hebdo*, μόλις είχε παραλάβει τη κόρη της από ένα κοντινό παιδικό σταθμό. «Όταν έφθασα στην είσοδο του κτιρίου που στεγάζεται το περιοδικό μαζί της, δυο μασκοφόροι μας απείλησαν – βίαια», είπε. «Ήθελαν να μπούμε μέσα και να πάμε στον επάνω όροφο. Πληκτρολόγησα τον κωδικό εισόδου μου ... μιλούσαν τέλεια γαλλικά. Είπαν ότι ήταν από την *al-Qaida*».

Τα γραφεία του *Charlie Hebdo* βρίσκονται στον αριθμό 10 στην *rue Nicolas Appert*, ένα από μια ανώνυμη σειρά χαμηλών κτιρίων, με χαμηλό ενοίκιο, των οποίων οι κρεμ προσόψεις είχαν περαστεί με φρέσκο χρώμα για να καλύψει το *graffiti* που υπήρχε παντού σε αυτή την ελαφρώς ατημέλητη γωνιά του 11<sup>ου</sup> Διαμερίσματος.

Οι ένοπλοι που ο *Rey* είχε αφήσει να μπουν είχαν αποβιβαστεί, κρατώντας *Kalashnikovs*, από μια μαύρη *Citroën* – με αριθμό κυκλοφορίας *CW 518 XV* – και σκούρα τζάμια, που οδηγούσε ένας τρίτος ντυμένος στα μαύρα. Η αστυνομία ανέφερε ότι: ήξεραν τι έκανα, φορούσαν *balaclavas* και αλεξίσφαιρα γιλέκα, κρατούσαν τα όπλα τους ως επαγγελματίες, και προχωρούσαν ήρεμα και φαινόντουσαν αποφασισμένοι.

Επέλεξαν την κατάλληλη στιγμή επίσης. Τετάρτη πρωί είναι η ημέρα έκδοσης της *Charlie Hebdo*, και η ευκαιρία για την εβδομαδιαία συνάντηση του συντακτικού προσωπικού. Μέσα στην αίθουσα συνεδριάσεων του δευτέρου ορόφου, είχαν συγκεντρωθεί περίπου 15 άτομα από το προσωπικό – σκιτσογράφοι, συντάκτες, συγγραφείς – για την συνάντηση, συμπεριλαμβανομένων και τεσσάρων διάσημων μελών της ομάδας: οι σκιτσο-

γράφου *Cabu*, *Wolinski* και *Tignous*, και ο εκδότης του περιοδικού από το 2012, ο σκιτσογράφος *Stéphane Charbonnier*, γνωστός ως *Charb*.

Μάρτυρες της αιματοχυσίας που θα ακολουθούσε είπαν ότι όταν οι ένοπλοι ήταν μέσα στο κτίριο δεν ήταν σίγουροι αρχικά που να πάνε. Με βάση κάποια *tweets* του *Yves Cresson*, που εργάζεται στην εταιρεία παραγωγής *Bayoo* δίπλα στο *Charlie Hebdo*, οι δυο επιτιθέμενοι μπήκαν πρώτα στα δικά τους γραφεία.

«11:25 π.μ., χρησιμοποιώντας την ταχυδρόμο, δυο ένοπλοι που φορούσαν κουκούλες εισήλθαν στα γραφεία μας» έλεγε το *tweet*. «Έψαχναν τον *Charlie*», είπε ο *Cresson* και πυροβόλησαν δυο σφαίρες που πέρασαν από την πόρτα και το παράθυρο.

Ένας μάρτυρας ανέφερε στην *Libération* ότι ρώτησαν μια γραμματέα σε ποιο πάτωμα ήταν τα γραφεία του *Charlie Hebdo*. Μια ανώνυμη γυναίκα που εργαζόταν σε ένα γραφείο στο δεύτερο όροφο, από την άλλη πλευρά του διαδρόμου που στεγαζόταν το *Charlie Hebdo*, είπε στο *France Info radio* ότι αυτή και οι συνάδελφοί της πρώτα άκουσαν «μια μεγάλη έκρηξη. Μετά κάποιος έσπρωξε και άνοιξε την πόρτα στο γραφείο τους, με μια κίνηση, και απαίτησε να ξέρει πού είναι το *Charlie Hebdo*. Κρατούσε όπλο. Κάναμε πίσω. Αφού έφυγε, ακούσαμε πυροβολισμούς. Πήγαμε στα παράθυρα: δυο άνδρες έτρεχαν με τα όπλα τους ... φώναζαν έξω, και πυροβολούσαν πάλι».

(Πηγή: *The Guardian*, Τετάρτη 7 Ιανουαρίου 2015)



## Μέρος 3<sup>ο</sup>:

### Βασικές αρχές ηθικής και αντικειμενικής δημοσιογραφίας

Σύμφωνα με την Ένωση Επαγγελματιών Δημοσιογράφων, την πιο διακεκριμένη οργάνωση των επαγγελματιών δημοσιογράφων στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, οι τέσσερις βασικές αρχές της ηθικής δημοσιογραφίας είναι, να:

- 1) Αναζητάς την αλήθεια όταν κάνεις ρεπορτάζ,
- 2) Ελαχιστοποιείς τη ζημιά,
- 3) Να ενεργείς ανεξάρτητα,
- 4) Να λογοδοτείς και να συμπεριφέρεσαι με διαφάνεια

Λάθος;

Επιπρόσθετα, ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος πρέπει να προσπαθεί σε όλες τις περιστάσεις και με όλα τα μέσα να κάνει αμερόληπτο ρεπορτάζ και να αναφέρει μόνο αυτά που αντιλαμβάνεται. Αν θέλαμε, ως εκ τούτου, να προσπαθήσουμε και να δημιουργήσουμε έναν ορισμό ηθικής και αντικειμενικής δημοσιογραφίας που θα έπρεπε να περιλαμβάνει τα ακόλουθα: ηθική και αντικειμενική δημοσιογραφία συμπεριλαμβάνει τις βασικές αξίες που θα έπρεπε κάποιος να διαθέτει για να εκτελεί τα καθήκοντα του με τον πιο επαγγελματικό τρόπο. Αν επρόκειτο να αναπτύξουμε περαιτέρω τις προαναφερθείσες αρχές, ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος πρέπει πάντοτε να είναι σε θέση να:

- a) Εξηγεί ηθικές επιλογές και διαδικασίες σε διάφορα ακροατήρια
- b) Ενθαρρύνει και όχι να αποφεύγει το διάλογο με αυτά τα κοινά και άλλα μέρη που σχετίζονται άμεσα με την εργασία του/της
- c) Ανταποκρίνεται γρήγορα σε ερωτήσεις για την ακρίβεια, σαφήνεια και αμεροληψία
- d) Αναγνωρίζει τα λάθη και να τα διορθώνει άμεσα και ευδιάκριτα
- e) Εξηγεί διορθώσεις και να δίνει διευκρινίσεις προσεκτικά και με σαφήνεια

Κάθε δημοσιογράφος θα πρέπει να εκθέτει ανήθικη συμπεριφορά στη δημοσιογραφία αμέσως, συμπεριλαμβανομένων και των δημοσιογραφικών επαγγελματι-



κών ενώσεων, και να ενεργεί σύμφωνα με τα ίδια υψηλά πρότυπα που αναμένει από τους άλλους. Μήπως όλα αυτά ακούγονται και φαίνονται πολύ θεωρητικά; Ίσως έτσι, ως εκ τούτου, ας προσπαθήσουμε να τα καταστήσουμε περισσότερο συγκεκριμένα δίνοντας ειδικά παραδείγματα για το τι πρέπει να κάνουμε και τι πρέπει να αποφεύγουμε.

## **A. Διαφθορά:**

### **Τι είναι**

Η διαφθορά είναι ένα φαινόμενο που δεν απαιτεί πολύ ανάλυση. Ενήλικοι από σχεδόν κάθε μέρος του κόσμου έχουν τουλάχιστον ένα παράδειγμα να αναφέρουν. Είναι περιττό να πούμε ότι έχει γίνει βασική υποχρέωση των δημοσιογράφων να εντοπίζουν πηγές διαφθοράς και τις δημοσιοποιούν. Αλλά τι γίνεται με τη διαφθορά στο πλαίσιο των μέσων ενημέρωσης; Τα μέσα ενημέρωσης και οι υπάλληλοι τους συχνά περιγράφονται ως «οι καθρέπτες της κοινωνίας», πράγμα που σημαίνει ότι δεν μπορούν να μείνουν απρόσβλητοι από την παθολογία που κάθε κοινωνία άσχει. Έτσι, ένα από τα κύρια προβλήματα και προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστεί από την κοινωνία και τα μέσα ενημέρωσης είναι η διαφθορά. Αλλά, τι είναι πραγματικά η διαφθορά στα μέσα ενημέρωσης; Ποιοι δημοσιογράφοι θα πρέπει να αποκαλούνται «διεφθαρμένοι» και γιατί;

Η απάντηση σε αυτές τις ερωτήσεις δεν είναι ποτέ απλή. Σχεδόν για όλους, διαφθορά είναι η αποδοχή ενός δώρου ως αντάλλαγμα για μια ωραία ιστορία ή ένα απλό ταξίδι που προσφέρεται στο δημοσιογράφο από μια ιδιωτική εταιρεία. Για τους περισσότερους είναι τα τεράστια ποσά που παρέχονται σε ένα μέσο ενημέρωσης μέσω της διαφήμισης, προκειμένου να αποτρέψει το μέσο ενημέρωσης να κάνει αρνητικό ρεπορτάζ για τον διαφημιζόμενο.

Ενώ το να κάνεις ρεπορτάζ για ένα διεφθαρμένο σύστημα, το κράτος ή άλλο οργανισμό / φορέα (εξωτερική διαφθορά) φαίνεται σχετικά απλό, δεν είναι. Κάποιος θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ειδικές περιστάσεις που έχει να αντιμετωπίσει ένας δημοσιογράφος πριν κάνει το ρεπορτάζ (πόσο δημοκρατική ή αυταρχική είναι η κυβέρνηση, πόσο αναπτυγμένα είναι τα μέσα της κοινωνίας των πολιτών, και πόσο αποτελεσματικά είναι τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την καταπολέμηση της διαφθοράς).

Γίνεται ακόμη πιο δύσκολο να κάνεις ρεπορτάζ για τη διαφθορά στους κόλπους των μέσων ενημέρωσης (εσωτερική διαφθορά), για προφανείς λόγους (φόβος ανεργίας, σχέσεις με συναδέλφους, κλπ.).

Σε αμφότερες περιπτώσεις, απαιτείται ένα καθαρό μυαλό, μια αντικειμενική στάση και απόλυτη αφοσίωση στις προαναφερθείσες αρχές.

## Πώς να κάνεις ρεπορτάζ

### A. Ρεπορτάζ για την εξωτερική διαφθορά

Ο δημοσιογράφος θα πρέπει να εφαρμόζει πάντοτε τις ακόλουθες τακτικές:

Αναγνώριση της ανάγκης ότι θα πρέπει να είναι οι φύλακες των δημοσίων υποθέσεων και της κυβέρνησης.

Επιβεβαίωση ότι η διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων πραγματοποιείται με διαφάνεια, και ότι τα δημόσια στοιχεία είναι διαθέσιμα σε όλους.

Παροχή πλαισίου. Ιδιαίτερη προσοχή στην μη παραποίηση ή υπεραπλούστευση στην πρόωθηση, προεπισκόπηση και σύνοψη ενός ρεπορτάζ.

Συλλογή τεκμηριωμένων και ορθών πληροφοριών σε όλη τη διάρκεια διεκπεραίωσης ενός ρεπορτάζ.

Ορθή ταυτοποίηση πηγών. Το κοινό έχει το δικαίωμα στην όσο το δυνατό ευρύτερη πληροφόρηση για να κρίνει την αξιοπιστία και τα κίνητρα των πηγών. Σε περιπτώσεις ανωνυμίας, εξηγήστε εκτενώς γιατί χορηγήθηκε. In cases of anonymity, explain thoroughly why it was granted. Υπάρχει αντίφαση στο να κάνετε ρεπορτάζ για τη διαφθορά και ταυτόχρονα να αποκρύπτετε πληροφορίες χωρίς σπουδαίο λόγο.

Επιμελής αναζήτηση θεμάτων ειδησεογραφικής κάλυψης που θα επιτρέπει να δίνονται απαντήσεις σε κριτική ή καταγγελίες για διάφορες ατασθαλίες.

Αποφυγή μυστικών ή άλλων συγκαλυμμένων μεθόδων συλλογής πληροφοριών, εκτός αν οι παραδοσιακές, ανοικτές μέθοδοι δεν θα αποφέρουν πληροφορίες ζωτικής σημασίας για το κοινό.

Προσοχή και θάρρος όταν υποχρεώνονται οι ισχυροί σε λογοδοσία. Δίνετε φωνή σε όσους δεν έχουν φωνή.

Υποστήριξη σε ανοιχτές ανταλλαγές απόψεων. Ακόμη και απόψεις με τις οποίες δεν είσαστε σύμφωνοι.

Αποφυγή στερεοτύπων. Οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να εξετάζουν τους τρόπους με τους οποίους οι αξίες και η εμπειρία μπορούν να διαμορφώσουν το ρεπορτάζ τους.

Παροχή πρόσβασης σε πρωτογενές υλικό όταν είναι σχετικό, απαραίτητο και κατάλληλο.

Μη σκόπιμη στρέβλωση των γεγονότων ή του πλαισίου, συμπεριλαμβανομένης και της οπτικής πληροφορίας.

Παροχή φωνής στους αδύναμους, στους δέκτες συκοφαντιών, και που πλήττονται από τη διαφθορά και όχι σε αυτούς που αποδέχονται τη διαφθορά και προσπαθούν να την δικαιολογήσουν.

## **B. Εσωτερική διαφθορά**

Ο δημοσιογράφος θα πρέπει πάντοτε να έχει κατά νου ότι η ύψιστη και πρωταρχική υποχρέωση του είναι να εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον και όχι τους συναδέλφους, φίλους ή τον εργοδότη του/της. Ως εκ τούτου:

Θα πρέπει να αποφεύγει τη σύγκρουση συμφερόντων, πραγματική ή ιδεατή και να αποκαλύπτει αναπόφευκτες συγκρούσεις.

Ταυτόχρονα, αρνηθείτε με όλα τα μέσα δώρα, εξυπηρετήσεις, οποιαδήποτε μορφή μετρητών, δωρεάν ταξιδιών και ειδική μεταχείριση, και αποφύγετε οποιεσδήποτε άλλες εξωτερικές δραστηριότητες που μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την ακεραιότητα και αμεροληψία, ή να προξενήσουν βλάβη στην αξιοπιστία σας.

Αρνηθείτε ευνοϊκή μεταχείριση σε διαφημιστές, χορηγούς ή άλλα ειδικά συμφέροντα και αντισταθείτε σε εσωτερικές και εξωτερικές πιέσεις που θα επηρέαζαν το ρεπορτάζ.

Διακρίνετε ειδήσεις από διαφήμιση και εναντιωθείτε σε περιέργα «υβρίδια» που τα όρια μεταξύ των δυο είναι ασαφή. Ταυτόχρονα, «πληρωμένο» περιεχόμενο θα πρέπει να επισημαίνεται με περισσή σαφήνεια.

### **Παραδείγματα/Πρότερη εμπειρία**

Στις αρχές Ιανουαρίου 2015, το Δίκτυο Balkan Investigative Reporting Network (BIRN) δημοσίευσε ένα άρθρο για τον τρόπο που η Elektroprivreda Srbije, η κρατική εταιρεία παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της Σερβίας, απένειμε ένα διαγωνισμό για την ανακαίνιση του ορυχείου Tamnava σε μια κοινοπραξία χωρίς καμία προηγούμενη εμπειρία σε τέτοιου είδους επιχειρήσεις, αυξάνοντας έτσι σημαντικά το συνολικό κόστος. Ο Σέρβος Πρωθυπουργός Aleksandar Vučić όχι μόνο κατήγγειλε το άρθρο ως ψέμα και τους δημοσιογράφους του BIRN ως συκοφάντες, αλλά κατηγόρησε και το Δίκτυο για λήψη χρηματικών κονδυλίων από την Ε.Ε. με σκοπό την κριτική στη Σερβική Κυβέρνηση. Το Δίκτυο απέρριψε τους ισχυρισμούς του Vučić ισχυριζόμενο ότι το ρεπορτάζ ήταν 100% αληθινό, ενώ το περιστατικό προκάλεσε μια αοστηρή δήλωση από την Ε.Ε. η οποία παρότρυνε την Σερβική Κυβέρνηση να μην καταπνίγει την κριτική που ασκούν τα μέσα ενημέρωσης.

## **Β. Πώς να αποφύγετε και να διορθώσετε λάθη**

### **Τι είναι**

Λάθη είναι μέρος της ανθρώπινης φύσης, ή ακόμη καλύτερα διατυπωμένο, μόνο αυτοί που δεν εργάζονται δεν κάνουν κανένα. Ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος που αντιμετωπίζει προθεσμίες όλη την ώρα, διάφορα είδη πίεσης, αμφιβολίες για την αξιοπιστία των πηγών του/της, είναι επιρρεπής, εκ των πραγμάτων, να κάνει πολλά λάθη, ανεξάρτητα αν είναι νέος/νέα δημοσιογράφος, συντάκτης ή αρθρογράφος. Ο τρόπος με τον οποίο κάποιος διαχειρίζεται τα λάθη και τις προκλήσεις τους, που κάνει τη διαφορά μεταξύ δημοσιογράφων.

Οι κύριοι λόγοι για συχνά ή σπάνια δημοσιογραφικά λάθη είναι:

- Έλλειψη χρόνου για επαλήθευση
- Πολύ στενές προθεσμίες
- Παραπλανητική/αναληθής πληροφορία
- Πίεση από ανωτέρους
- Υπέρμετρη εμπιστοσύνη στις ικανότητες και ένστικτο του/της
- Σκευωρία

Όλα εκτός από το τελευταίο εμπίπτουν στην κατηγορία των ακούσιων λαθών, ενώ το τελευταίο συμβαίνει ότι όταν ο δημοσιογράφος ξέρει εκ των προτέρων ότι δημοσιεύει ανακριβή πληροφορία για να δημιουργήσει σκόπιμα τις λάθος εντυπώσεις, ή να βλάψει ένα άτομο ή οργανισμό. Αυτού του τύπου τα «λάθη» αντιβαίνουν άμεσα τις βασικές αρχές του επαγγέλματος όπως έχουν περιγραφεί παραπάνω και θα πρέπει να επιφέρουν σοβαρές συνέπειες. Όλα τα άλλα, δεν έχει σημασία πόσο σοβαρά είναι, μπορούν να διορθωθούν.

### **Πώς να αποφύγετε και να διορθώσετε**

Κατ' αρχήν, ο επαγγελματίας δημοσιογράφος θα πρέπει να έχει κατά νου ότι δεν υπάρχουν πραγματικές δικαιολογίες για ανακριβή ή αναληθή πληροφορία. Το κοινό, οι εργοδότες και οι συνάδελφοι τους μπορεί να συγχωρέσουν ένα λάθος αλλά πολύ πιθανόν δεν θα το ξεχάσουν εύκολα. Ως εκ τούτου, είναι καλύτερα να μην κάνετε ρεπορτάζ για κάτι που δεν είσατε 100 τοις εκατό βέβαιοι.

Κάποια λάθη συμβαίνουν πάντοτε, όμως είναι καλό να έχετε κατά νου τι πρέπει να κάνετε σε τέτοιες περιπτώσεις. Το πρώτο βήμα είναι βέβαιο να αποδεχθείτε το λάθος και να το διορθώσετε άμεσα και με περίοπτο τρόπο. Επιπρόσθετα, είναι πάντοτε αναγκαίο να εξηγήσετε τη διόρθωση και να διευκρινίζετε το θέμα προσεκτικά και καθαρά. Αν υπάρξει παράκληση για δημοσίευση απάντησης, αυτή πρέπει να γίνεται αποδεκτή άμεσα, χωρίς δεύτερες σκέψεις και να παρουσιάζεται ολόκληρη και χωρίς επιπλέον σχόλια.

## Παραδείγματα/Πρότερη εμπειρία

Παρατίθενται μερικά παραδείγματα διόρθωσης λαθών με βάση τις παραπάνω αρχές:

*The New York Times*

«Ένα άρθρο την Κυριακή για την διπλωματική ζωή του *J. Christopher Stevens*, Αμερικανού πρέσβη στη Λιβύη, που σκοτώθηκε σε μια επίθεση εκεί την περασμένη εβδομάδα, έκανε μια μη πλήρη αναφορά για την εκδοχή του κ. *Stevens* για μια συνάντηση μεταξύ της *Cecilia Sarkozy*, τότε συζύγου του Γάλλου προέδρου, με τον Λίβυο δικτάτορα Συντ. *Muammar el-Qaddafi* το 2007. Ενώ ο κ. *Stevens* μετέφερε κουτσομπολιά ότι ο *Qaddafi* άνοιξε τη ρόμπα του κατά τη διάρκεια της συνάντησης και ήταν γυμνός, η πρώην κ. *Sarkozy*, τώρα κ. *Attias*, λέει ότι ο κ. *Stevens* δεν ήταν παρών στη συνάντηση και το ανέκδοτο που είχε επαναλάβει δεν ήταν αλήθεια. Το άρθρο επίσης συνέχευε τη χώρα στην οποία ο κ. *Stevens* υπηρέτησε με έναν άλλο πρώην διπλωμάτη, τον *John Bell*. Ήταν στην Αίγυπτο, όχι στη Συρία».

(Κυριακή 18 Νοεμβρίου 2012)

*The Guardian*

«Σε ένα άρθρο για τον αριθμό των ομοφυλοφίλων μελών του Συντηρητικού Κόμματος, ο *Evan Davis*, συγγραφέας, αναφέρθηκε σε σχόλια του *Ben Fenton*, δημοσιογράφου των *FT*. Αυτό ήταν λάθος: ο *Davis* σκόπευε να παραθέσει τα λεγόμενα του *Ben Furnival*, πρώην προέδρου της ομάδας *ParliOut* (λεσβίες, αμφιφυλόφιλοι, ομοφυλόφιλοι, και τρανσέξουαλ). Είμαστε ευτυχείς να επισημάνουμε ότι ο *Fenton* δεν συμμετείχε σε αυτό το άρθρο και ότι ο *Davis* δεν είχε κανένα λόγο να τον συμπεριλάβει καθώς ο *Fenton* δεν είναι ούτε ομοφυλόφιλος αλλά ούτε έχει δώσει ποτέ δημόσια ένδειξη των πολιτικών του τάσεων. Η *Guardian* εκφράζει τη λύπη της για το σφάλμα».

(*Glad to be Tory*, 21 Απριλίου 2012, σελίδα 37, *Weekend*)

*The Economist*

«Στη δημοσίευση «η αξία ενός καλού συντάκτη» (7 Ιανουαρίου), ασυναίσθητα αναφερθήκαμε στο τίτλο αναφερόμενοι στον *Joshua Rosenthal* του Πανεπιστημίου του Πουέρτο Ρίκο στη συνέχεια ως «κυρία *Rosenthal*». Η ταυτοποίηση του φύλου προοριζόταν για την συνάδελο του *Sandra Garrett*. Συγγνώμη και στους δυο».

*The Sun*

«Το ρεπορτάζ της *Sun* για την τραγωδία του *Hillsborough* πριν από 23 χρόνια είναι χωρίς αμφιβολία η πλέον μαύρη ημέρα στην ιστορία της εφημερίδας.

Η έκθεση της ανεξάρτητης ομάδας για την καταστροφή στο *Hillsborough* απογομώνει την επαίσχυντη προσπάθεια από την Αστυνομία του *South Yorkshire* να κρύψει την ενοχή της πίσω από ένα προπέτασμα ψεμάτων.

Αναδεικνύει μια συντονισμένη εκστρατεία από τους ανώτερους αξιωματικούς να δυσφημίσουν αθώους κατασκευάζοντας μακάβριους ισχυρισμούς για τους οπαδούς της *Liverpool* – και στη συνέχεια να τους δίνουν στα μέσα ενημέρωσης.

Αλλά αναδεικνύει επίσης την αιώνια δυσφήμιση της *Sun* που έκανε ρεπορτάζ με αυτή την παραπληροφόρηση που αμαύρωσαν τη φήμη των οπαδών της *Liverpool* συμπεριλαμβανομένων και των 96 θυμάτων.

Σήμερα ανεπιφύλακτα ζητάμε συγγνώμη από τα θύματα του *Hillsborough*, τις οικογένειες τους, τους οπαδούς της *Liverpool*, την πόλη του *Liverpool* και από όλους τους αναγνώστες μας για αυτή τη λάθος εκτίμηση.

Ο ρόλος της εφημερίδας είναι να αποκαλύπτει την αδικία. Να εξετάσει ενδελεχώς τους ισχυρισμούς που διατυπώνονται από εκείνους που βρίσκονται σε θέση εξουσίας.

Στον απόηχο της τραγωδίας του *Hillsborough* αποτύχαμε».

*Σημείωση: η εφημερίδα ζήτησε συγγνώμη στην πρώτη της σελίδα την Πέμπτη 13 Σεπτεμβρίου 2012*

Και ένα παράδειγμα ελλιπούς απολογίας που προέρχεται από ένα γιγαντιαίο μέσο ενημέρωσης όπως το *BBC* και της τηλεοπτικής εκπομπής του “*Panorama of North Korea*”.

«Η ανακάλυψη θεμάτων σε δύσκολα ή επικίνδυνα μέρη είναι ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα του *BBC*. Υπήρχε δημόσιο ενδιαφέρον για την εκπομπή από τη Βόρειο Κορέα, αλλά κατά την άποψη της επιτροπής, το *BBC* παρέλειψε να διασφαλίσει ότι όλοι οι ενήλικες με τους οποίους ταξίδεψε το *Panorama* είχαν επαρκή γνώση των πιθανών κινδύνων που θα τους επέτρεπε να δώσουν τη συναίνεση τους. Αυτή ήταν μια φοβερή παράλειψη, και είναι σωστό για το *BBC* να ζητήσει συγγνώμη από τους καταγγέλλοντες».

(Δευτέρα 17 Απριλίου 2014)

Παρόλο που ο σταθμός αποδέχθηκε τα λάθη που έκανε και ζήτησε συγγνώμη, παρέλειψε να το κάνει στον αέρα, παρά το γεγονός ότι η αποτυχία συνέβη στο τηλεοπτικό πρόγραμμα του. Αντιθέτως η συγγνώμη περιορίστηκε σε μια σύντομη γραπτή δήλωση.

## **C. Ανταποκρίσεις υπό την επιρροή εθνοτικών, γλωσσικών, πολιτικών, πολιτισμικών και αθλητικών προτιμήσεων και σχέσεων**

### **Τι είναι**

Δημοσιογράφοι, ως μέλη μιας ευρύτερης κοινωνίας, υπόκεινται σε εθνοτικές, γλωσσικές, πολιτικές και άλλες πεποιθήσεις. Αυτό είναι κάτι απόλυτα κανονικό και έχουν κάθε δικαίωμα να ασχολούνται με οτιδήποτε τους αρέσει. Τα προβλήματα ξεκινούν όταν αυτά υπεισέρχονται άμεσα ή έμμεσα στη δουλειά τους. Με βάση τις αρχές της ηθικής και αντικειμενικής δημοσιογραφίας, αυτό απαγορεύεται ρητά. Αλλά πόσο εύκολο είναι να το αποφύγει κάποιος;

Η κύρια πρόκληση, βέβαια, είναι ότι ο δημοσιογράφος θα πρέπει να λάβει αποστάσεις από οποιαδήποτε πεποίθηση και αυτό είναι κάτι καθόλου εύκολο. Ένα άτομο, για παράδειγμα που μαθαίνει στο σχολείο ότι η γείτονα χώρα πάντοτε ήθελε να προξενήσει κακό στη δική του/της χώρα έχει τη ροπή να κάνει ρεπορτάζ εναντίον σε οτιδήποτε αντλείται από αυτή τη χώρα. Ένας δημοσιογράφος συνδεδεμένος με ένα κόμμα, το βρίσκει μάλλον δύσκολο να εκφράσει αρνητικές απόψεις για την πολιτική συγκυρία ενώ ένας υποστηρικτής μιας αθλητικής ομάδας επίσης τείνει να κάνει ρεπορτάζ υπερ της.

### **Πώς να κάνετε ρεπορτάζ**

Είναι προφανές ότι ο δημοσιογράφος δεν μπορεί να αποφύγει τις εθνοτικές και γλωσσικές πεποιθήσεις του/της. Ένας επαγγελματίας, παρόλα αυτά, θα πρέπει να αποφύγει με κάθε κόστος την πολιτική. Βέβαια, είναι μια πρόκληση να παραμείνεις αμέτοχος/η.

Θα πρέπει λοιπόν να:

- Αποφεύγεται η σύγκρουση συμφερόντων, πραγματική ή ιδεατή
- Μένετε μακριά από πεποιθήσεις που μπορούν να συμβιάσουν την ακεραιότητα σας ή να κάνουν ζημιά στην αξιοπιστία σας
- Η αναπόφευκτη σύγκρουση συμφερόντων πρέπει να αναφέρεται πάντοτε

- Επιδείξατε προσοχή και θάρρος όταν ζητάτε να λογοδοτήσουν οι ισχυροί
- Κάνετε διάκριση μεταξύ προώθησης συγκεκριμένων απόψεων και δημοσιοποίησης νέων. Η ανάλυση και ο σχολιασμός θα πρέπει να επισημαίνονται και να μην παραποιούν τα γεγονότα ή το πλαίσιο αναφοράς
- Αναγνώρισε την ειδική υποχρέωση να εξασφαλίζεται ότι τα θέματα κοινού ενδιαφέροντος τα χειρίζεστε με διάφανο τρόπο και ότι τα κυβερνητικά αρχεία είναι προσβάσιμα προς επιθεώρηση

Πλήρης αντικειμενικότητα μπορεί να είναι αδύνατη, αλλά η αμεροληψία θα πρέπει να εξακολουθεί να αποτελεί πρωταρχικό στόχο. Ακόμη και εκείνοι που πληρώνονται για να εκφέρουν γνώμη και όχι απλά να κάνουν ρεπορτάζ – αρθρογράφοι, συντάκτες, τηλεοπτικοί παρουσιαστές, *bloggers* – θα πρέπει τουλάχιστον να γνωρίζουν όλες τις σχετικές απόψεις που παρέχουν στους αναγνώστες τους ή τους θεατές τους.

Ειδικά για τους δημοσιογράφους που καλύπτουν τις πολιτικές ή/και αθλητικές εξελίξεις, ο κύριος δείκτης απόδοσης τους θα πρέπει να είναι η αμεροληψία. Αν δεν μπορούν να είναι αμερόληπτοι, θα πρέπει να ζητήσουν την απαλλαγή τους πριν κάνουν λάθη τα οποία θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την αξιοπιστία τους καθώς και την αξιοπιστία του εργοδότη τους. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι ο δημοσιογράφος θα πρέπει να πάει στο άλλο άκρο, αποφεύγοντας ακόμη και να ψηφίσει. Όμως, δεδομένου ότι η αξιοπιστία είναι σε κίνδυνο, η αμεροληψία θεωρείται εκ των ων ουκ άνευ.

Το ίδιο ισχύει ότι πρόκειται για θέματα που σχετίζονται με οικογενειακές και στενές σχέσεις, που δημιουργούν ένα άλλο σύνολο ηθικών διλημμάτων. Ένας δημοσιογράφος θα πρέπει με κάθε κόστος να αρνηθεί να καλύψει τις δημόσιες δραστηριότητες αυτών των προσώπων. Αν όχι, είναι πολύ πιθανόν να καταλήξει με το «στίγμα» του προστατευτισμού, ακόμη και χωρίς να κάνει ουσιαστικά τίποτα.

Και τι θα κάνει ένας δημοσιογράφος που εργάζεται σε μια εφημερίδα / τηλεοπτικό σταθμό / ραδιόφωνο / *portal* που έχει μια καθαρή πολιτική, αθλητική ή άλλη πεποίθηση; Αυτή είναι μια σκληρή ερώτηση γιατί δεν μπορούν να γίνουν πολλά. Μια καθαρή πολιτική σύνταξης, γνωστή σε κάθε υπάλληλο και στο κοινό, μπορεί να λύσει κάποια από τα θέματα που προκύπτουν αλλά βεβαίως όχι όλα. Τα μέσα ενημέρωσης θα πρέπει να προτρέπονται να δηλώνουν την υποστήριξη τους σε υποψηφίους και κόμματα, αν δεν υπάρχει άλλος τρόπος. Αυτή η πρακτική που χρησιμοποιείται συχνά στη Βόρειο Αμερική και απαλλάσσει κατά κάποιο τρόπο τους δημοσιογράφους από το βάρος που πρέπει να κουβαλούν. Δίνοντας την πληροφορία στους αναγνώστες ή θεατές ποιοι υποψήφιοι μοιράζονται τις απόψεις της εφημερίδας είναι μέρος της συζήτησης. Τι πρέπει να κάνει ένας επαγγελματίας δημοσιογράφος όμως είναι να χρησιμοποιεί οποιαδήποτε ευκαιρία να εξηγήσει τη διαφορά μεταξύ νέων και γνώμης.



Οι ενώσεις δημοσιογράφων επίσης διαδραματίζουν ένα κρίσιμο ρόλο εδώ πιέζονται τόσο τα μέλη τους όσο και τους εργοδότες να εφαρμόζουν εμφανώς παρόμοια πρότυπα, δημιουργώντας ένα υγιέστερο και δικαιότερο περιβάλλον εργασίας.

## Παραδείγματα/Πρότερη εμπειρία

### *Καλή πρακτική*

Ο συντάκτης / εκδότης μιας εφημερίδας του *Denver* είπε στους υπαλλήλους του να μην παρακολουθήσουν τη συναυλία της οποίας τα έσοδα θα δίνονταν σε ένα υποψήφιο για την Γερουσία των ΗΠΑ. Αυτό ίσχυε για όλους τους υπαλλήλους από το γραφείο σύνταξης μέχρι τους κλητήρες.

Ο κώδικας δεοντολογίας στη Βόρεια Αμερική μέσωσν ενημέρωσης ότι *NPR* ή το *ABC* απαγορεύει στους δημοσιογράφους να συμμετέχουν σε πορείες και διαδηλώσεις που αφορούν γεγονότα που τα μέσα τους καλύπτουν ειδησεογραφικά, το οποίο σημαίνει σχεδόν όλες.

### *Κακή πρακτική*

Πως κρατικά μέσα ενημέρωσης όπως το *BBC* ή η *El Pais* έκαναν ρεπορτάζ για τα δημοψηφίσματα στην Σκωτία και την Καταλονία.

Πως τα Ελληνικά μέσα ενημέρωσης κάνουν ρεπορτάζ για την Τουρκία και τη Δημοκρατία της Μακεδονίας (πΓΔΜ). Υπάρχει μια ομοφωνία από όλα τα μέσα ενημέρωσης που καταδικάζει και κατονομάζει σχεδόν το κάθε τι που προέρχεται από τις χώρες αυτές ως προκλητικό για την Ελλάδα ή την Κύπρο. Ανεξάρτητα από τον πολιτικό τους προσανατολισμό, τα Ελληνικά μέσα ενημέρωσης χωρίς επιφυλάξεις υιοθετούν την επίσημη εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους.

## Μέρος 4<sup>ο</sup>:

### Προκλήσεις των νέων τεχνολογιών

Η κατάσταση σήμερα είναι εντελώς διαφορετική από ήταν τις προηγούμενες δεκαετίες. Η/Υ, ψηφιακές μηχανές λήψης και ακόμη μικροσκοπικές αλλά υψηλής ποιότητας φωτογραφικές μηχανές και έξυπνα τηλέφωνα, υπερσύγχρονη τεχνολογία και ασύρματο *Internet* παρέχουν τη δυνατότητα στους δημοσιογράφους να στέλνουν κείμενο, φωτογραφίες και εικόνα πρακτικά από την πρώτη γραμμή ενός πεδίου μάχης σε πραγματικό χρόνο. Ένα τεράστιο πλεονέκτημα για τους δημοσιογράφους του σήμερα, καθώς και για τα ρεπορτάζ γενικά σε σύγκριση με την κατάσταση μόνο δώδεκα χρόνια πριν.

Ωστόσο, όπως κάθε τεχνολογική πρόοδος, και αυτή έχει τα αρνητικά της σημεία. Είναι ευκολότερο να παρακολουθείς τις δραστηριότητες ενός δημοσιογράφου, συμπεριλαμβανομένων και των πολεμικών ανταποκριτών. Είναι ευκολότερο να ελέγχεις απαρατήρητα που κινούνται, με ποιους επικοινωνούν, τι είδους πληροφορία έχουν αποθηκεύσει στους Η/Υ και τηλέφωνα. Το αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος είναι ότι μυστικές υπηρεσίες ασφαλείας και άλλοι ενδιαφερόμενοι έχοντας στην κατοχή τους το αναγκαίο εξοπλισμό (που δεν είναι πάντοτε ακριβός ή περίπλοκος στη χρήση) μπορεί να θέσει ένα δημοσιογράφο σε κίνδυνο και να τον/την απειλήσει.

Αυτός είναι ο λόγος γιατί ένα Η/Υ ή ένα έξυπνο τηλέφωνο που το έχεις μαζί σου σε μια εμπόλεμη ζώνη θα πρέπει να έχει όσο το δυνατόν λιγότερες εμπιστευτικές πληροφορίες. Τέτοια δεδομένα θα μπορούσαν να σας βλάψουν, την εργασία σας και άλλους ανθρώπους αν πέσουν στα χέρια κάποιου κακόβουλου. Όλα τα ονόματα, τηλεφωνικοί αριθμοί και άλλες πληροφορίες απαραίτητες για το έργο σας στο πεδίο θα πρέπει να είναι γραμμένα σε ένα κομμάτι χαρτί αν δεν μπορείτε να τα αποστηθίσετε (και, αν δυνατόν, με κώδικα κρυπτογράφησης που δημιουργείτε μόνοι σας), και αποθηκευμένα σε μια κρυφή τσέπη του σακιδίου σας, στα ρούχα σας ή στα παπούτσια σας. Ο κώδικας μπορεί να είναι απλός αλλά είναι ουσιώδες να είσατε εσείς που τον δημιουργήσατε.

Για παράδειγμα, μπορείτε να γράψετε αριθμούς με τον ακόλουθο τρόπο: το 0 μπορείς είναι ο κώδικας για το 1, το 9 για το 2, κλπ. Ονόματα μπορεί να είναι γραμμένα ως υποκοριστικά, ή ακόμη καλύτερα ως έννοιες που σας θυμίζουν κάποιο συγκεκριμένο άτομο αλλά για άλλους είναι ασήμαντο. Για παράδειγμα μπορείτε να χρησιμοποιήσετε την λέξη «bingo» για κάποιον που του αρέσει να στοιχηματίζει ή να λαμβάνει μέρος σε λαχειοφό-

ρους διαγωνισμούς, «γωνία» για κάποιον που μένει σε γωνιακό κτίριο, κλπ. Συμπεριφερόμενος με αυτό τον τρόπο καθιστά εσάς και άλλους εμπλεκόμενους ανθρώπους στην επαφή τους μαζί σας ασφαλέστερους. Παρόλο που αυτή η μέθοδος εμφανίζεται ως πρωτόγονη, είναι πολύ αποτελεσματική.

Σε κάθε περίπτωση, κρατάτε όσο το δυνατόν λιγότερα δεδομένα στις συσκευές που έχετε μαζί σας σε εμπόλεμη ζώνη. Οπότε στέλνετε κάποια σημαντική και εμπιστευτική πληροφορία ή ρεπορτάζ, λαμβάνετε επιβεβαίωση ότι έχει ληφθεί, και διαγράφετε την πληροφορία από τη συσκευή σας. Ωστόσο, κρατάτε κάποιες πληροφορίες στις συσκευές σας – όχι φωτογραφίες, βίντεο ή αρχεία να φαίνονται σε περίπτωση που σας υποπτευθούν αν τύχει να σας ρωτήσουν τι έχετε συλλέξει. Υπάρχει η επιλογή να χωρίσετε τη μνήμη της συσκευής σας με τέτοιο τρόπο που μέρος του περιεχομένου είναι εμφανίσιμο σε όλους και το άλλο μέρος είναι προσβάσιμο μόνο με τη χρήση ειδικού κωδικού. Οι τελευταίες εκδόσεις λειτουργικών προγραμμάτων (*IOS* και *Android*) επιτρέπουν στους χρήστες να κρυπτογραφούν όλες τις αποθηκευμένες πληροφορίες στις φορητές συσκευές τους, με ενός υψηλού επιπέδου ασφαλείας.

Σε πολλές χώρες, οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν συστήματα φίλτρων στο *Internet*. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια συγκρούσεων ή μαζικών διαμαρτυριών ή δημόσιων διαδηλώσεων (π.χ., στην Τουρκία κατά τη διάρκεια των διαμαρτυριών στο Πάρκο *Gezi*, το 2013) η μεταφορά δεδομένων μπορεί να υπόκειται σε μεγάλους περιορισμούς.

Εδώ είναι μερικοί τρόποι για να ξεπεραστεί η λογοκρισία στο Διαδίκτυο:

### Υπηρεσίες Web Proxy

Οι υπηρεσίες αυτές χρησιμοποιούνται κοινώς για να κρύβουν την *IP* διεύθυνση της συσκευής σας ως τρόπος για να παρακολουθείτε το *Web* ανώνυμα, προστατεύοντας έτσι την ιδιωτικότητα σας στο διαδίκτυο. Επιπρόσθετα, μπορείτε να παρακάμψετε φίλτρα στο *internet* και *firewalls* με τη χρήση ενός *web proxy*, δίνοντας σας τη δυνατότητα να ξεμπλοκάρετε ιστότοπους όπως *YouTube*, *Facebook*, *Twitter*, κλπ., που είναι συνήθως μπλοκαρισμένοι σε κάποιες χώρες.

Όταν χρησιμοποιείτε ένα *web proxy* για επισκεφτείτε ένα ιστότοπο, ο ιστότοπος θα δει την διεύθυνση *IP* του *proxy* αντί για την διεύθυνση *IP* του Η/Υ, προστατεύοντας έτσι την ανωνυμία σας.

Υπάρχουν εκατοντάδες δωρεάν υπηρεσίες *web proxy* που μπορούν να σας παρέχουν αυτά τα οφέλη. Αλλά υπάρχουν κίνδυνοι ασφαλείας χρησιμοποιώντας δωρεάν *web proxy* υπηρεσίες όταν σερφάρετε στο *Web*.

Όταν χρησιμοποιείτε έναν *web proxy*, οποιαδήποτε ευαίσθητα δεδομένα που μεταφέρονται μέσω του *proxy* δεν είναι ασφαλή. Ως εκ τούτου, παραμένετε ευάλωτοι σε *hackers* όταν χρησιμοποιείτε *web proxy*. Μπορούν να κλέψουν τους κωδικούς ασφαλείας ή άλλες ευαίσθητες πληροφορίες.

Για περισσότερες πληροφορίες: [http://en.cship.org/wiki/Main\\_Page](http://en.cship.org/wiki/Main_Page) ή εναλλακτικά, συμβουλευτείτε κάποιον πιο έμπειρο από εσάς πώς να ρυθμίσετε αυτές τις υπηρεσίες στις φορητές συσκευές σας.

## Υπηρεσίες VPN

Το *VPN* ή ιδεατό ιδιωτικό δίκτυο είναι μια σύνδεση που σας επιτρέπει να δημιουργήσετε μια ασφαλή σύνδεση επάνω στο δημόσιο *Internet* με ιδιωτικά δίκτυα σε απομακρυσμένες περιοχές, το *private networks at a remote location*. Με τη χρήση του *VPN*, όλη η κίνηση στο δίκτυο (δεδομένα, φωνή, και βίντεο) μεταφέρονται δια μέσου ενός εικονικού τούνελ από την συσκευή σας (*client*) και τους *servers* του παρόχου της υπηρεσίας *VPN* και είναι κρυπτογραφημένα.

Αυτή η τεχνολογία χρησιμοποιεί ένα συνδυασμό χαρακτηριστικών όπως κρυπτογράφηση, πρωτόκολλα ενθυλάκωσης, ενθυλάκωση των δεδομένων και πιστοποιημένες συνδέσεις για να σας παρέχεται μια ασφαλής σύνδεση σε ιδιωτικά δίκτυα και να προστατεύει την ταυτότητα σας.

Με τα χρόνια, τα *VPNs* έχουν εξελιχθεί να παρέχουν το ίδιο επίπεδο ασφαλούς επικοινωνίας μεταξύ οποιασδήποτε συσκευής στο διαδίκτυο. Σήμερα, η χρήση του *VPN* είναι ολοένα και πιο δημοφιλή μεταξύ δημοσιογράφων ως τρόπος να προστατεύουν την ιδιωτικότητα τους στο διαδίκτυο, να ασφαλίζουν τις περιόδους που βρίσκονται συνδεδεμένοι, και να έχουν απεριόριστη πρόσβαση στο περιεχόμενο ιστότοπων που συνήθως είναι μπλοκαρισμένα ή απαγορευμένα.

## Υπηρεσίες Tor

Το *Tor* είναι ένα δωρεάν λογισμικό και ανοικτό δίκτυο που σε βοηθά να αμύνεσαι κατά της ανάλυσης της κυκλοφορίας στο διαδίκτυο, μια εκδοχή παρακολούθησης που απειλεί την προσωπική ελευθερία και ιδιωτικότητα, εμπιστευτικές επιχειρηματικές δραστηριότητες και σχέσεις, και κρατική ασφάλεια. Ο απλούστερος τρόπος να χρησιμοποιήσετε την υπηρεσία *Tor* είναι να κατεβάσετε τον σελιδομετρητή *Tor Browser* που σας παρέχει οτιδήποτε χρειάζεστε για την ασφαλή περιήγηση σας στο διαδίκτυο: <https://www.torproject.org/download/download-easy.html.en>

Οι νέες τεχνολογίες είναι πολύ χρήσιμες για τους δημοσιογράφους αλλά επίσης και γεμάτες προκλήσεις. Για παράδειγμα, δημοσιογράφοι που εργάζονται σε εμπόλεμες ζώνες ή κάνουν ρεπορτάζ για οποιαδήποτε μορφή σύγκρουσης, φυσικών καταστροφών, κλπ., πρέπει να έχουν κατά νου ότι διάφορα συμφέροντα εμπλέκονται – κάποια για να κρύψουν την αιτία της καταστροφής, τους θανάτους ή τα μεγάλα λάθη, κάποια για να κρύψουν τα τραγικά αποτελέσματα του τι ακριβώς έγινε. Η κατάσταση είναι παρόμοια για τους ερευνητές δημοσιογράφους που ενδιαφέρονται να προχωρήσουν την έρευνα τους σε βάθος οργανώνοντας έρευνες για εγκληματικές υποθέσεις, διαφθορά, κλπ. μπορεί να αποτελούν στόχους ακόμη και αν δεν είναι παρόντες σε ζώνες σύγκρουσης.

Σε όλες τις περιπτώσεις οι δημοσιογράφοι πρέπει να μεριμνούν για την ασφαλή επικοινωνία τους με άλλους δημοσιογράφους και πηγές. Υπάρχουν πολλές τεχνικές που δίνουν τη δυνατότητα στους υπαλλήλους των μέσων ενημέρωσης να αποφεύγουν την παρακολούθηση των τηλεφωνικών συσκευών τους και της επικοινωνίας τους στο διαδίκτυο.

Για να το κάνουν αυτό, οι δημοσιογράφοι πρέπει να έχουν ειδική γνώση, δεξιότητες και εργαλεία. Δεν είναι εύκολο κάποιος να διαθέτει όλα αυτά. Οι περισσότεροι δημοσιογράφοι βασίζονται σε ειδικούς εντός της δημοσιογραφικής κοινότητας. Υπάρχουν εξειδικευμένα δίκτυα για το σκοπό αυτό. Ωστόσο, κάθε δημοσιογράφος θα πρέπει να χρησιμοποιεί κάποια απλά κόλπα και συμβουλές για να προστατεύει την επικοινωνία του/της.

Για παράδειγμα, εναλλακτικές υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που χρησιμοποιούνται από ανθρώπους που έχουν αποφασίσει να μοιράζονται το χώρο επικοινωνίας ο ένας με τον άλλον. Ένα από τα κόλπα είναι το «*running IP*» που τους δίνει τη δυνατότητα να εμφανίζονται ότι εργάζονται σε διαφορετικές χώρες, ενώ πραγματικά βρίσκονται όλη την ώρα στο ίδιο δωμάτιο. Αλλάζοντας διεύθυνση *IP* μπορεί να σας βοηθήσει να εισέλθετε σε ιστότοπους σε χώρες που κάποιες από αυτές είναι απαγορευμένες (έτσι μπορείς να αλλάξεις με τη χρήση ειδικού λογισμικού από την επίσημη τοπική διεύθυνση *IP* σε *IP* άλλης χώρας – και να βλέπεις ιστοσελίδες που απαγορεύονται τοπικά). Αλλαγή διεύθυνσης *IP* καθιστά δυσκολότερο τον εντοπισμό για τους άλλους καθώς συνεχώς αλλάζει τοποθεσίες: είσαστε για παράδειγμα στην Γερμανία, αλλά εμφανίζεστε μέσω της διεύθυνσης *IP* ότι είσαστε στον Καναδά, τη Νιγηρία, την Ιταλία ή την Ρουμανία.

Επίσης μπορεί να χρησιμοποιήσετε κρυπτογραφημένη επικοινωνία – με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή μέσω τηλεφώνου. Δεν υπάρχει τρόπος για να προστατευτείτε απόλυτα από παρακολούθηση των επικοινωνιών σας αλλά οι δημοσιογράφοι πρέπει να κάνουν όσο το δυνατόν περισσότερα για να αποφύγουν προβλήματα ασφαλείας.

## Ψηφιακή ασφάλεια

Όπως η υπόθεση του *Snowden* έχει δείξει, ψηφιακή κατασκοπεία έχει γίνει πραγματική έγνοια για την κοινωνία των πολιτών. Έχοντας υπογραμμίσει τη σημασία της προσωπικής ασφάλειας, τώρα πρόκειται να επικεντρωθούμε στις ψηφιακές τεχνικές ασφαλείας και πρωτόκολλα που θα πρέπει να υιοθετηθούν από δημοσιογράφους ώστε να αποφύγουν να βρουν τους εαυτούς τους και τις πληροφορίες τους σε κίνδυνο.

Να γνωρίζετε ότι μπορεί να αποτελέτε πιθανό στόχο ψηφιακής κατασκοπείας ειδικά αν κάνετε έρευνα σε ευαίσθητα θέματα όπως:

- Τρομοκρατικές πράξεις ή/και ανθρώπους ή οργανισμούς που σχετίζονται με αυτές,
- Δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος (π.χ., λαθρεμπόριο ναρκωτικών και όπλων, ξέπλυμα μαύρου χρήματος, εμπόριο λευκής σαρκός, κλπ.,
- Γεωπολιτικά θέματα (π.χ., περιοχές σύγκρουσης όπως τον Ισραήλ / Παλαιστίνη, την Ουκρανία, το Ισλαμικό κράτος, το Ιράκ, τη Συρία, κλπ.),
- Υποθέσεις πιθανών εγκλημάτων πολέμου.

Σε αυτή την περίπτωση, κάποιος μπορεί να προσπαθήσει να εγκαταστήσει ένα εξελιγμένο και δύσκολο να ανιχνευθεί λογισμικό ή υλικό στον Η/Υ για να μπορεί να καταγράψει όλες τις δραστηριότητες σας (χρήση πληκτρολογίου, εικόνες οθόνης, είναι ακόμη πιθανόν να χρησιμοποιεί τον Η/Υ για να παρακολουθεί τι συμβαίνει σε ένα χώρο χρησιμοποιώντας το εσωτερικό μικρόφωνο ή την κάμερα). Προφανώς, όλες αυτές οι δράσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν με έξυπνα τηλέφωνα καθώς και με Η/Υ. Τα έξυπνα τηλέφωνα είναι τα πλέον ευάλωτα και επικίνδυνα εργαλεία να χρησιμοποιηθούν γιατί μπορεί να αποκαλύψουν:

- επικοινωνία μέσω *internet* (τους ανθρώπους με τους οποίους επικοινωνείτε καθώς και το περιεχόμενο των συζητήσεων),
- τηλεφωνική επικοινωνία (τους ανθρώπους με τους οποίους επικοινωνείτε καθώς και το περιεχόμενο των συζητήσεων),
- γεωγραφικό στίγμα (η φυσική παρουσία σας).

## Πώς να κάνετε ρεπορτάζ/Πρακτικές συμβουλές και δράσεις

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνετε αξιολογώντας τους πόρους που χρειάζεστε να προστατεύσετε:

Πηγές, συνεργάτες, δεδομένα, επικοινωνία, εαυτόν,

Τότε θα πρέπει να αποφασίσετε για την συμπεριφορά που θα υιοθετήσετε προκειμένου να αποφύγετε ή να μειώσετε το αντίκτυπο δραστηριοτήτων ψηφιακής παρακολούθησης,

Το κλειδί είναι η ανωνυμία. Όσο περισσότερο ανώνυμος είσαστε τόσο καλύτερα μπορείτε να κινηθείτε και θα είσαστε ασφαλής. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να μάθετε να χρησιμοποιείτε όλα τα εργαλεία που βελτιώνουν την αορατότητα σας,

Ενας καλός τρόπος για να το καταφέρετε είναι να χρησιμοποιήσετε ανθρώπινα και ψηφιακά *proxies*, εννοώντας ότι η ταυτοποίηση σας πρέπει να αποφεύγεται με κάθε κόστος. Για παράδειγμα, αν χρειάζεται να αγοράσετε έναν Η/Υ για ασφαλή επικοινωνία δεν είναι σοφό να τον αγοράσετε εσείς (ειδικά από το *internet* χρησιμοποιώντας πιστωτική κάρτα). Είναι πολύ καλύτερα αν όλα τα εργαλεία που χρειάζεται να αγοράσετε, να αγοραστούν από ένα άλλο άτομο που εμπιστεύεστε και δεν σχετίζεται με εσάς,

Ψηφιακά *proxies* είναι υλικά ή λογισμικά που αποκρύπτουν την διεύθυνση *IP* του Η/Υ (που μπορεί να σχετίζεται με την ταυτότητα σας) και κρυπτογραφούν τα δεδομένα που αποστέλλετε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή μέσω άλλου λογισμικού επικοινωνίας.

Ως εκ τούτου θα πρέπει να χρησιμοποιείτε διαφορετικά εργαλεία που σχετίζονται με το επίπεδο απειλής με βάση την αξιολόγηση σας:

- επίπεδο απειλής,
- εργαλεία

*Χαμηλό:* *Firewalls*, εξελιγμένο πρόγραμμα προστασίας από ιούς, *VPN*, *rootkit* and σαρωτές για *Trojan* λογισμικά, *Truecrypt/BitLocker*, ασφαλή συστήματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Είναι καλύτερα να χρησιμοποιείτε *Linux* και *Apple* ως δεύτερη επιλογή, τα *Windows* ως τελευταία επιλογή.

*Μεσαίο:* *Live distro: Tails, Whonix, Truecrypt, Protonmail*. Χωριστό σκληρό δίσκο *USB*.

*Υψηλό:* ειδικό Η/Υ που πρέπει να είναι μαζί σας διαρκώς (για να αποφύγετε αλλοίωση του υλικού), *Live Distro*, κρυπτογράφηση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου χρησιμοποιώντας *GPG*, κρυπτογραφημένο *USB* με *key data* και κωδικούς ασφαλείας. *OTR* ή *Cryptocat* για ζωντανή επικοινωνία, *TOR + end to end encryption*.

(Πηγή: *European University Institute e-learning modules: Investigative journalism, 2014*)

**Παράδειγμα:** Ο ιστότοπος *Peščanik (pescanik.net)* στη Σερβία ήταν αποδέκτης επανειλημμένων επιθέσεων από *hackers* το 2014. Το *multimedia portal* δέχτηκε πυκνές

επιθέσεις *DDoS* μόλις δημοσίευσε άρθρα, αποκαλύπτοντας ότι μέρη διδακτορικών διατριβών ορισμένων γνωστών προσώπων στη Σερβία ήταν αποτέλεσμα λογοκλοπής.

Πολύ καλές οδηγίες για τη ψηφιακή ασφάλεια περιέχονται στο βιβλίο *Security in-a-box* που αναπτύχθηκε από την *Tactical Technology Collective and Front Line*. Υπάρχει μια δωρεάν έκδοση στην διεύθυνση *securityinabox.org* σε διαφορετικές γλώσσες (Αγγλικά, Γερμανικά, Τουρκικά, Ρωσικά, Ιταλικά, Ισπανικά και πολλές άλλες γλώσσες). Το βιβλίο καλύπτει τα ακόλουθα θέματα: πώς να προστατεύετε τον Η/Υ από *malware* και *hackers*, πώς να προστατεύετε τις πληροφορίες σας από φυσικές απειλές, πώς να δημιουργήσετε και να τηρείτε ασφαλείς κωδικούς, πώς να προστατεύετε ευαίσθητα αρχεία στον Η/Υ σας, πώς να επανακτήσετε χαμένες πληροφορίες, πώς να καταστρέψετε ευαίσθητες πληροφορίες, πώς να κρατήσετε την επικοινωνία σας στο *internet* ιδιωτική, πώς να παραμείνετε ανώνυμοι και να παρακάμψετε λογοκρισία στο *Internet*.

Στην εισαγωγή του βιβλίου αναφέρεται: «Οι ενδιαφερόμενοι ανησυχούν όλο και περισσότερο για την ψηφιακή τους ασφάλεια και έχουν καλό λόγο να το κάνουν. Ενώ οι Η/Υ και το διαδίκτυο είναι εξαιρετικά ισχυρά εργαλεία για την υπέρσπιση ιδεών, ταυτόχρονα εκθέτουν ομάδες (που μπορεί ήδη να είναι αρκετά εύάλωτες) σε νέους κινδύνους. Καθώς όλο και περισσότεροι έχουν αρχίσει να βασίζονται στην ψηφιακή τεχνολογία για την επίτευξη προσέγγισης, συλλογή δεδομένων, σχεδίαση πληροφοριών, την εκπλήρωση στόχων επικοινωνίας και κινητοποίησης, αυτοί οι κίνδυνοι έχουν μεγαλώσει. Αν είσατε ένας ακτιβιστής που εστιάζει σε ευαίσθητα θέματα, ή εργάζεστε στενά με τέτοιους ανθρώπους, τότε πιθανότατα έχετε βιώσει (ή έχετε ακούσει ιστορίες) για ψηφιακές απειλές για την ασφάλεια και την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Η/Υ και σκληροί δίσκοι που κατασχέθηκαν, κωδικοί ασφαλείας που άλλαξαν μυστηριωδώς, ιστότοποι που παραβιάστηκαν ή υπερφορτώθηκαν με κακόβουλη κυκλοφορία, ξένοι δικτυακοί τόποι που δεν είναι πλέον προσβάσιμοι και μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που φαίνονται να έχουν πειραχτεί, μπλοκαριστεί, αλλαχθεί ή έχουν διαβαστεί από κάποιον άλλον εκτός από τον αποδέκτη. Αυτές είναι αληθινές ιστορίες και πολλοί από εμάς βρίσκονται σε ένα περιβάλλον που κάνει τα πράγματα χειρότερα, ένα στο οποίο λειτουργικά συστήματα Η/Υ είναι συχνά ξεπερασμένα, το λογισμικό είναι πειρατικό και υπάρχουν ανεξέλεγκτοι ιοί.





## Μέρος 5<sup>ο</sup>:

### Γενικές Συμβουλές

#### Προστασία ενός μέσου ενημέρωσης από τρομοκρατική ή εγκληματική επίθεση

Επαγγελματίες δημοσιογράφοι και εταιρείες μέσων ενημέρωσης μπορεί να αποτελέσουν στόχο μιας απειλής ή μιας επίθεσης ακόμη και αν εργάζονται μακριά από μια περιοχή σύγκρουσης. Μέσα ενημέρωσης σε «ειρηνικές χώρες» έχουν τύχει στόχοι τρομοκρατικών και εγκληματικών επιθέσεων ή επιθέσεων κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων. Μερικές γενικές συμβουλές για οργανισμούς μέσων ενημέρωσης:

1. Οργανώστε έλεγχο ασφαλείας για όλα τα άτομα που έρχονται στο γραφείο σας ή στην αίθουσα σύνταξης. Δεν χρειάζεται πάντοτε να είναι ακριβός έλεγχος – θα μπορούσε να είναι μια κάμερα ασφαλείας μπροστά στην πόρτα και περιοδικός έλεγχος αυτών που εισέρχονται στα γραφεία. Μην ανοίγετε την πόρτα σε αγνώστους. Έχετε διαθέσιμο ένα χώρο συνάντησης εκτός της ασφαλισμένης περιοχής. Οργανώνετε συναντήσεις με αγνώστους και άγνωστες πηγές εκτός γραφείου σε δημόσιους χώρους, όπως ένα καφέ.

2. να είσατε προσεκτικοί όταν ανοίγετε δέματα και επιστολές που έχετε λάβει. Να προσέχετε γιατί βόμβες μπορούν να σταλούν σε ένα μέσο ενημέρωσης – μπορούν να προετοιμαστούν από ένα ερασιτέχνη αλλά να είναι εξ ίσου επικίνδυνες και να σκοτώνουν. Μια βόμβα μπορεί να εμφανιστεί σαν μια Χριστουγεννιάτικη κάρτα, μια επιστολή ή ένα δέμα. Ένα βιβλίο ή κάποια έγγραφα που έχουν σταλεί στη σύνταξη μπορεί να συμπεριλαμβάνουν ένα εκρηκτικό μηχανισμό. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτές οι επιστολές περιέχουν πλαστικά εκρηκτικά. Αλλά και μια κανονική επιστολή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για μια επίθεση με άνθρακα ή κάποια μορφή ενός βιολογικού όπλου. Υπάρχει επίσης πάντοτε ο κίνδυνος να λάβετε ένα ραδιενεργό δέμα. Γενικά, η μέτρηση ραδιενέργειας για κάθε επιστολή / δέμα που αποστέλλεται στη σύνταξη είναι μια χρήσιμη πρακτική. Για παράδειγμα επιστολές που περιείχαν σπόρους άνθρακα εστάλησαν σε διάφορα μέσα ενημέρωσης και σε πολιτικούς το 2001, προξενώντας το θάνατο πέντε ατόμων και μολύνοντας άλλους 17. Αν έχετε κάποια αμφιβολία για κάποια επιστολή – επικοινωνήστε με την αστυνομία για βοήθεια.

3. Πάρτε κάθε απειλή σοβαρά – ενημερώστε την αστυνομία για την απειλή. Είναι καλό επίσης να ενημερώσετε το κοινό, τις τοπικές ενώσεις δημοσιογράφων και τις ομάδες που υπερασπίζονται την ελευθερία του τύπου και τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς επίσης και διεθνείς οργανισμούς για την ελευθερία του τύπου και για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως το *SEEMO* – αλλά και διεθνείς κυβερνητικούς οργανισμούς όπως *OSCE*, *COE*, κλπ.

4. Σε συναντήσεις εκτός γραφείου με ένα άγνωστο άτομο / πηγή θα πρέπει να είναι πάντοτε παρόντες δυο δημοσιογράφοι. Ο ένας θα συναντά την πηγή και ο άλλος θα βρίσκεται κάπου κοντά και θα παρακολουθεί τη συνάντηση – και αν είναι αναγκαίο να είναι σε θέση να καλέσει την αστυνομία μέσω κινητού τηλεφώνου.

5. Αν είναι δυνατόν, να έχετε μαζί σας ένα σύστημα καταγραφής όλων των εισερχόμενων κλήσεων.

6. Αποθηκεύετε όλα τα εισερχόμενα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και δώστε την δυνατότητα πρόσβασης σε συνάδελφο σας σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

7. Αν οποιοδήποτε ρεπορτάζ σας προκάλεσε αρνητική αντίδραση σε κάποια ομάδα ή άτομο, επικοινωνήστε με τις διεθνείς οργανώσεις για την ελευθερία του τύπου, τοπικές ενώσεις δημοσιογράφων και την αστυνομία για συμβουλές.

8. Υποστηρίξτε τα μέσα ενημέρωσης από αλληλεγγύη – αν κάποιο μέσο ενημέρωσης που γνωρίζετε έχει πρόβλημα – κάνετε ρεπορτάζ για την υπόθεση. Αντιγράψτε λεπτομέρειες εκθέσεων, φωτογραφικών, σκίτσων που θεωρήθηκαν προβληματικά και βοηθήστε το μέσον με τη διανομή των πληροφοριών σχετικά με την υπόθεση.

9. Αν έχετε την αίσθηση ότι ένα ρεπορτάζ θα μπορούσε να προκαλέσει μια επικίνδυνη αντίδραση, για παράδειγμα από μια τοπική εγκληματική ομάδα, οργανώστε την δημοσίευση του άρθρου σε συνεργασία με ένα μέσο ενημέρωσης εκτός της χώρας σας. Το ξένο μέσο θα πρέπει να δημοσιεύσει πρώτο το άρθρο, και εσείς θα αναφέρετε αυτό το μέσον ως πηγή. Αυτή η μέθοδος μπορεί να βοηθήσει να προστατεύσετε το προσωπικό σας από απειλές. Εγκληματίες, βέβαια, έχουν επίσης καλή συνεργασίας εκτός συνόρων, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις θα είναι πιο εύκολο για μια τοπική εγκληματική ομάδα να απειλήσει ένα τοπικό δημοσιογράφο παρά ένα ξένο μέσο ενημέρωσης.

### **Προστασία από μυστικές υπηρεσίες**

Οι δημοσιογράφοι είναι πολύ συχνά στόχος παρατηρήσεων που έγιναν από μυστικές υπηρεσίες. Σε κάθε χώρα υπάρχουν ενεργές εγχώριες μυστικές υπηρεσίες (πολιτικές, στρατιωτικές, ειδικές ανά φορέα όπως υπουργεία εξωτερικών) και διαφορετικές για το εξωτερικό. Μέρος των ξένων υπηρεσιών δραστηριοποιούνται σε διπλωματικές

αποστολές, ένα άλλο μέρος είναι άμεσα ενεργό εντός της χώρας για το δικό τους προσωπικό. Σε μερικές χώρες έχουμε επίσης επίσημα γραφεία ξένων μυστικών υπηρεσιών και αστυνομικών υπηρεσιών.

1. Να έχετε κατά νου αυτή τη λεπτομέρεια όταν χρησιμοποιείτε το κινητό τηλέφωνο σας ή τον Η/Υ. Για εργασίες που πρέπει να προστατεύονται από «άλλα μάτια» χρησιμοποιείτε πάντοτε ένα επιπλέον Η/Υ χωρίς σύνδεση στο *internet* (όχι *W-Lan* σύνδεση).

2. Προσέξτε ότι κάθε *USB* μνήμη – ακόμη και μια καινούρια – μπορεί να έχει εγκατεστημένη ένα «ειδικό λογισμικό». Παρόμοιο λογισμικό μπορεί να είναι εγκατεστημένο επίσης σε *CD/DVD* ή άλλη συσκευή.

3. Αν ως δημοσιογράφος έρχεστε σε επαφή με ένα μέλος των μυστικών υπηρεσιών ή αστυνομικό ή κάποιον άλλο κυβερνητικό εκπρόσωπο για «ενημερωτική συζήτηση» ή με μια «προσφορά για συνεργασία» χρησιμοποιείτε την επιτροπή του μέσου σας και δημοσιεύστε καθώς και πληροφορείστε το κοινό τι πρότειναν οι κυβερνητικοί εκπρόσωποι. Αν νομίζετε ότι μια συνάντηση με αυτόν το κυβερνητικό εκπρόσωπο μπορεί να σας βοηθήσει να βρείτε κάποια χρήσιμη πληροφορία – μην ξεχνάτε ότι είσαστε δημοσιογράφος. Σημαίνει ότι μπορείτε να χρησιμοποιήσετε όποια πηγή έχετε – αλλά ποτέ δεν πρέπει να δώσετε σε κυβερνητικό εκπρόσωπο σημαντικές πληροφορίες που έχετε. Ιδιαίτερα όχι πληροφορίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να καταστρέψουν τη ζωή ενός ανθρώπου. Συναντήστε τον κυβερνητικό εκπρόσωπο μόνο σε δημόσιο μέρος. Αν είναι δυνατόν να συνοδεύεστε από ένα συνάδελφο σας που θα παρακολουθήσει τη συνάντηση από απόσταση. Μην δέχεστε ποτέ πληρωμή, και μην βάλετε ποτέ την υπογραφή σας σε οποιοδήποτε έγγραφο. Ποτέ μην δεχτείτε να ξεκινήσετε να εργάζεστε με βάση τις επιθυμίες του κρατικού εκπροσώπου. Θα πρέπει πάντοτε να παραμένετε ανεξάρτητος και κατά τη διάρκεια της συνάντησης με κρατικό εκπρόσωπο θα πρέπει να «ελέγχετε» τη συνάντηση – μην δώσετε την ευκαιρία να αρχίσει αυτός να ελέγχει τη δουλειά σας και την ζωή σας.

4. Αν ταξιδεύετε – πρέπει να ξέρετε ότι σε κάθε δωμάτιο ξενοδοχείου μπορεί να υπάρχει μια μικρή κάμερα. Σήμερα είναι πολύ εύκολο να εγκατασταθεί μια κάμερα σε ένα δωμάτιο ξενοδοχείου.

5. Μην αφήνετε έγγραφα ή τον Η/Υ στο δωμάτιο του ξενοδοχείου, ούτε για 5 λεπτά, αν πηγαίνετε μόνο μέχρι τη ρεσεψιόν. Ο χρόνος αυτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί από ένα υπάλληλο μυστικών υπηρεσιών να αντιγράψει τα αρχεία σας.

6. Αν έχετε συνάντηση – είτε σε μια αίθουσα συναντήσεων ή σε ένα δημόσιο χώρο (εστιατόριο, καφέ), κάθε μέρος μπορεί να τελεί υπό παρακολούθηση – μπορεί να είναι κάποιο άτομο που κάθεται στο διπλανό τραπέζι, αλλά επίσης σε μορφή κάμερας ή μικροφώνου. Η νέα γενιά κινητών τηλεφώνων προσφέρει την δυνατότητα να χρησιμοποιείτε την κάμερα ή το μικρόφωνο – οπότε κάθε συζήτηση που έχετε μπορεί να καταγραφεί – μερικές φορές ακόμη και από συνάδελφο.

7. Το χρηματοκιβώτιο σε δωμάτιο ξενοδοχείου, στις περισσότερες περιπτώσεις, ανοίγει εύκολα. Μην αφήνετε σημαντικά έγγραφα σε αυτό.

8. ο Η/Υ και το κινητό τηλέφωνο σας πρέπει να προστατεύεται με τη χρήση ενός κωδικού ασφαλείας. Δεν είναι εγγυημένη προστασία από κρατικούς υπαλλήλους όπως αυτών που εργάζονται για μια κρατική υπηρεσία ή από κάποιους κακοποιούς, αλλά τουλάχιστον θα πάρει λίγο περισσότερο χρόνο και συνήθως αυτοί που θέλουν να υποκλέψουν τις πληροφορίες σας δεν έχουν πολύ χρόνο.

9. Χρησιμοποιείτε λογισμικό που αλλάζει την διεύθυνση IP.

10. Αν είναι αναγκαίο, χρησιμοποιείτε διαφορετικούς τηλεφωνικούς αριθμούς κινητών τηλεφώνων στην δουλειά σας.

### Πρόσθετες συμβουλές

1. Αν ταξιδεύετε στο εξωτερικό να έχετε, αν είναι δυνατό (με βάση τη νομοθεσία της χώρας σας) δυο διαβατήρια μαζί σας. Το ένα θα το έχετε μαζί σας και τα δεύτερο φυλαγμένο σε ασφαλές μέρος.

2. Αν πηγαίνετε σε διαδήλωσης μην έχετε μαζί σας κανένα σημαντικό έγγραφο σε πρωτότυπο – πάρτε μαζί σας, αν είναι δυνατόν, ένα αντίγραφο, και αφήστε το πρωτότυπο στο σπίτι σας, στο γραφείο σας ή στο ξενοδοχείο ή όπου αλλού διαμένετε. Αν είσαστε εκτός από το συνηθισμένο μέρος που ζείτε και εργάζεστε, φυλάσσετε, αν είναι εφικτό, τα έγγραφα σας στο χρηματοκιβώτιο της ρεσεψιόν ή ενοικιάστε μια θυρίδα σε τράπεζα κατά τη διάρκεια της παραμονής σας για να φυλάσσετε τα σημαντικά έγγραφα. Ή αν έχετε μια επαφή σε τοπικό μέσο ενημέρωσης – φυλάσσετε όλα τα σημαντικά έγγραφα στο γραφείο του συναδέλφου σας.

3. Κρατείστε αντίγραφα όλων των σημαντικών εγγράφων που έχετε μαζί σας στο σπίτι ή στο γραφείο σας αν είναι δυνατόν. Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης μπορείτε εύκολα να λάβετε ένα αντίγραφο είτε με φαξ ή μέσω σαρωτή και ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Αν είναι δυνατόν κρατείστε ηλεκτρονικά αντίγραφα των σημαντικών εγγράφων σας σε κάποιο *server* ώστε να έχετε εύκολη πρόσβαση. Αλλά μην ξεχνάτε ότι κακοποιοί, μυστικές υπηρεσίες και *hackers* μπορούν να έχουν επίσης πρόσβαση σε αυτά αν τα έχετε αποθηκευμένα στο διαδίκτυο.

4. Έχετε πάντοτε μαζί σας την διεθνή κάρτα δημοσιογραφίας. Οι κάρτες εκδίδονται από το *IFJ* και το *SEEMO*. Επίσης έχετε μαζί σας την κάρτα που σας έχει εκδώσει το μέσο ενημέρωσης σας ή η τοπική ένωση δημοσιογράφων.

5. Ποτέ μην χρησιμοποιείτε στολές αστυνομικών, στρατιωτικών ή άλλων κυβερνητικών θεσμών αν εργάζεστε ως δημοσιογράφος.

6. Σε κάποιες καταστάσεις είναι καλό να έχετε ξεκάθαρες πληροφορίες ότι εργάζεστε ως δημοσιογράφος με την πινακίδα “PRESS” στο όχημα σας, αλλά μερικές φορές είναι καλύτερα να μην έχετε αυτή την πληροφορία. Παρακαλώ να ελέγχετε την πολιτική και κοινωνική κατάσταση της περιοχής ή χώρας που επισκέπτεστε.

7. Μην δείχνετε φωτογραφίες σε πραγματικό χρόνο των αστυνομικών μονάδων σε περίπτωση ομηρείας ή σε περίπτωση απόπειρας αυτοκτονίας. Αποφύγετε την εντυπωσιακή κάλυψη αυτοκτονιών, ομηρίας, πολέμου, τρομοκρατικών ή εγκληματικών πράξεων. Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται το ρεπορτάζ μπορεί να επηρεάσει τις καταστάσεις, ένα φαινόμενο που αναφέρεται ως «μετάδοση». Πρέπει πάντοτε να παρουσιάζετε τα γεγονότα.

8. Ποτέ μην αναφέρετε το όνομα, ή να δώσετε στοιχεία θύματος εγκληματικής πράξης εκτός αν αυτό το άτομο θέλει να δοθούν τα στοιχεία του/της στη δημοσιότητα.

9. Μην χρησιμοποιείτε αυτό λογοκρισία. Μιλήστε για ένα πρόβλημα / υπόθεση όπου πρέπει να χρησιμοποιήσετε αυτό λογοκρισία με τους συναδέλφους σας, και ενημερώστε οργανισμούς δημοσιογράφων και για την προάσπιση της ελευθερίας του τύπου.

10. Αν κάνετε ρεπορτάζ κάτω από ειδικές συνθήκες – όπως ως πολεμικός ανταποκριτής από την μια πλευρά ή εργάζεστε ως ενσωματωμένος δημοσιογράφος (ρεπόρτερ νέων σε συνοδεία στρατιωτικής μονάδας που εμπλέκεται σε συγκρούσεις) ή κάνετε ρεπορτάζ για μια αστυνομική δράση μαζί με μια ομάδα αστυνομικών, πρέπει να παρουσιάζετε καθαρά αυτή την πληροφορία στο ρεπορτάζ σας – οι αναγνώστες, ακροατές, θεατές πρέπει να ξέρουν ότι το ρεπορτάζ σας ετοιμάστηκε κάτω από ειδικές συνθήκες και με κάποια μορφή λογοκρισίας. Μην ξεχνάτε ότι μπορείτε να είσαστε ευκολότερος στόχος σε αυτή την περίπτωση.

11. Αν υποχρεωθείτε να φύγετε από μια χώρα για λόγους ασφαλείας, επικοινωνήστε με εκπροσώπους των ξένων διπλωματικών αρχών (πρεσβείες) για βοήθεια. Αν είστε αποδέκτης απειλών κατά της ζωής σας και δεν έχετε προστασία στη χώρα σας, επικοινωνήστε με εκπροσώπους ξένων διπλωματικών αρχών, με διεθνείς οργανώσεις για την ελευθερία του τύπου και δημοσιογραφικούς οργανισμούς, καθώς και OSCE, COE, αλλά επίσης εξετάστε τη δυνατότητα να λάβετε «δημοσιογραφική ασυλία» στο εξωτερικό. Φεύγοντας από μια χώρα, λόγω έκτακτων συνθηκών, για αρκετούς μήνες μπορεί συχνά να προστατεύσει τη ζωή ενός δημοσιογράφου. Ατιμωρησία, που σημαίνει απαλλαγή από τιμωρία, ή αποφυγή πληρωμής προστίμων και μια αποτυχία να προσαχθούν οι δράστες στη δικαιοσύνη, συμβαίνει συχνά σε χώρες με υψηλό επίπεδο διαφθοράς ή σε μια χώρα που τα μέλη των υπηρεσιών ασφαλείας, του στρατού ή των μυστικών υπηρεσιών προστατεύονται από ειδικές διατάξεις ή ασυλίες για ποινικές, αστικές, διοικητικές ή πειθαρχικές κυρώσεις.

12. Ελέγξτε το νομικό σύστημα της χώρας στην οποία εργάζεστε. Αν εργάζεστε στο εξωτερικό, ελέγξτε τους τοπικούς νόμους και κανονισμούς. Η προστασία και η ασφάλεια των δημοσιογράφων δεν εμπεριέχεται πάντοτε στους νόμους. Η αστυνομία δεν προστατεύει πάντοτε τους δημοσιογράφους που έχουν δεχτεί επίθεση. Δείτε αν κάποιος νομικός κανόνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν εναντίον σας. Ελέγξτε αν οι κυβερνητικές αρχές της χώρας στην οποία εργάζεστε σέβονται της εμπιστευτικότητας των δημοσιογραφικών πηγών. Ελέγξτε τους νομικούς κανόνες για δυσφήμιση, συκοφαντία, εξύβριση, συκοφαντική δυσφήμιση, ειδικά ποινική δυσφήμιση, αλλά επίσης τους νομικούς κανόνες για την πρόσβαση σε πληροφορίες και προστασία της ιδιωτικής ζωής. Πολύ συχνά αντιτρομοκρατικοί νόμοι, καθώς και νόμοι για την κρατική ασφάλεια καθιστούν την δουλειά των δημοσιογράφων δύσκολη. Ένας δημοσιογράφος πρέπει να έχει πρόσβαση σε κυβερνητικούς υπαλλήλους, σε κυβερνητικούς εκπροσώπους, σε δημόσιες εκδηλώσεις και εκδηλώσεις Τύπου χωρίς διακρίσεις, αλλά συχνά αυτό δεν ισχύει.

13. Εργαζόμενος ως δημοσιογράφος κάτω από «κανονικές συνθήκες» θα πρέπει πάντοτε να ξέρεις ότι μπορεί να είσαι αποδέκτης μιας απειλής. Προστάτευσε την οικογένεια σου και τον εαυτό σου πριν αυτό συμβεί. Η οικογένεια σου ή οι φίλοι σου μπορεί να αποτελέσουν στόχο μιας απειλής λόγω της δουλειάς σου. Μην δημοσιεύετε στοιχεία για την διεύθυνση κατοικίας σας, τα μέλη της οικογένειάς σας (ιδιαίτερα τα παιδιά), φίλους. Αποφύγετε να αναρτάτε προσωπικά στοιχεία και προσωπικές φωτογραφίες στα κοινωνικά δίκτυα όπως το *Facebook*, *twitter* ή στο *LinkedIn*. Μην δίνετε στην δημοσιότητα, αν είναι δυνατόν, την ακριβή ημερομηνία γέννησης σας (για παράδειγμα μπορείτε να γράψετε Νοέμβριος 1950, αλλά όχι την ημέρα). Όταν δίνετε σε κάποιον τα στοιχεία επικοινωνίας σας, δίνετε πάντοτε την διεύθυνση κα το τηλέφωνο της εργασίας σας και όχι την προσωπική σας διεύθυνση και τηλεφωνικό αριθμό.

14. Δημοσιογράφοι που εργάζονται σε περιοχές υψηλού κινδύνου ή πολεμικοί ανταποκριτές έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να υποφέρουν από διαταραχές μετα-τραυματικού στρες (*PTSD*). Σύμφωνα με διάφορες μελέτες το 30-40 των πολεμικών ανταποκριτών είναι πιθανόν να υποφέρουν από *PTSD* κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Μια καλή επαφή, και για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το *PTSD* είναι το *Dart Center for Journalism and Trauma*, ένα έργο του *Columbia University Graduate School of Journalism*. Το Κέντρο είναι αφιερωμένο στην ενημέρωση, τις καινοτόμες και ηθικές ειδήσεις σχετικά με τη βία, τις συγκρούσεις και τις τραγωδίες. Περισσότερα για το *PTSD* στις οδηγίες για οργανισμούς των οποίων το προσωπικό εργάζεται σε περιβάλλοντα υψηλού ρίσκου: <http://www.ukpts.co.uk/site/assets/UKPTS-Guidance-Document-120614.pdf>

## Μέρος 6<sup>ο</sup>:

### Πρόσθετα έγγραφα/Πρόσθετες δημοσιεύσεις

1. Σχέδιο δράσης του ΟΗΕ για την ασφάλεια των δημοσιογράφων και το θέμα της ατιμωρησίας.

<http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists/un-plan-of-action/>. Αυτό το σχέδιο επικυρώθηκε από την Ανώτατη Εκτελεστική Επιτροπή του ΟΗΕ την 12<sup>η</sup> Απριλίου 2012. Το σχέδιο προετοιμάστηκε κατά τη διάρκεια της πρώτης συνάντησης του *UN Inter-Agency*, που οργανώθηκε από τον Γενικό Διευθυντή της *UNESCO* μετά από αίτημα του Διακυβερνητικού Συμβουλίου του Διεθνούς Προγράμματος για την Ανάπτυξη της Επικοινωνίας (*IPDC*). Το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ για την ασφάλεια των δημοσιογράφων και το θέμα της ατιμωρησίας εγκρίθηκε την 18<sup>η</sup> Δεκεμβρίου 2013

2. Ψήφισμα για την ασφάλεια των δημοσιογράφων και το θέμα της ατιμωρησίας: <http://www.mfa.gr/missionsabroad/images/stories/missions/un/journalists.pdf>

3. Εγχειρίδιο Ασφαλείας Δημοσιογράφων του *OSCE*: <http://www.osce.org/fom/85777>

4. Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων – Η Ασφάλεια των Δημοσιογράφων: [http://www.un.org/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=A/HRC/27/L.7](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/27/L.7)

5. Οδηγός Ασφαλείας Δημοσιογράφων του *CPJ*: <https://cpj.org/reports/2012/04/journalist-security-guide.php>

6. Πληροφορίες για την ασφάλεια των δημοσιογράφων από το Κέντρο Ερευνητικής Δημοσιογραφίας: <http://www.tcij.org/resources/handbooks/infosec>

7. *UNESCO* – Ασφάλεια για δημοσιογράφους: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists/>

8. Ψηφιακή και κινητή ασφάλεια για Μεξικανούς δημοσιογράφους και *Bloggers*: <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Digital%20and%20Mobile%20Security%20for%20Mexican%20Journalists%20and%20Bloggers.pdf>



9. Ψηφιακή Ασφάλεια για δημοσιογράφους από το *Internews Center for Innovation & Learning*

[http://www.internews.org/sites/default/files/resources/Internews\\_PK\\_Secure\\_Journalist\\_2012-08.pdf](http://www.internews.org/sites/default/files/resources/Internews_PK_Secure_Journalist_2012-08.pdf)

10. Ασφάλεια για δημοσιογράφους: <https://source.opennews.org/en-US/learning/security-journalists-part-two-threat-modeling/>

11. Χαρτογράφηση ψηφιακής και κινητής ασφαλείας για δημοσιογράφους και *bloggers*  
<http://www.icfj.org/our-work/mapping-digital-and-mobile-security-journalists-and-bloggers>

12. Ασφάλεια στο διαδίκτυο για δημοσιογράφους: ποτέ μην θεωρείτε ότι είστε ασφαλείς:

<http://onlinejournalismblog.com/2013/02/06/online-security-for-journalists-never-assume-youre-secure/>

13. News Innovation Platform: <http://www.ipinewsinnovation.org/>

14. Προχωρήμενη ψηφιακή ασφάλεια για δημοσιογράφους:

<http://www.kbridge.org/en/advanced-digital-security-for-journalists//>

## Μέρος 7<sup>ο</sup>:

### Συμβουλές ανά χώρα και στοιχεία επικοινωνίας σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης

Δεν υπάρχει χώρα χωρίς καμία μορφή πίεσης προς δημοσιογράφους – σε κάθε χώρα υπάρχει ένα είδος πίεσης που αφορά την ασφάλεια τους. Η πίεση μπορεί να προέρχεται από νομικούς κανόνες ή άμεσα από ένα άτομο ή μια ομάδα (επιχειρηματίες, εγκληματίες, Μαφία, εταιρείες, θρησκευτικές ομάδες, υπάλληλοι σωφρονιστικών καταστημάτων, αστυνομικοί, μυστικές υπηρεσίες, πολιτικοί, άλλα δημόσια πρόσωπα, αλλά επίσης και άγνωστα άτομα – ο γείτονας που δεν είναι ευχαριστημένος με το γεγονός ότι ο δημοσιογράφος κάνει ρεπορτάζ για μια υπόθεση).

#### Στοιχεία επικοινωνίας σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης:

Σε περίπτωση απειλής ή επίθεσης ο δημοσιογράφος θα πρέπει να έρθει σε επαφή με:

##### ΕΣΗΕΑ/ΕΣΗΕΜΘ

Όνομα: Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών/Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης

Διεύθυνση: Ακαδημίας 20- Αθήνα/Στρατηγού Καλάρη 5- Θεσσαλονίκη

Τηλέφωνο: 210 3675400/2310 243572

Email: [info@esia.gr](mailto:info@esia.gr)/[info@esiemth.gr](mailto:info@esiemth.gr)

##### Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Συντακτών (ΠΟΕΣΥ)

Διεύθυνση: Ακαδημίας 20-Αθήνα

Τηλέφωνο: 210 3639881

Email: [press@poesy.gr](mailto:press@poesy.gr)

##### Ελληνική Αστυνομία

Τηλέφωνο: 210 6977000

Άμεση Δράση (24 ώρες): 100

Email: [security.branch@hellenicpolice.gr](mailto:security.branch@hellenicpolice.gr)

Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη  
Τηλέφωνο: 210 6977000  
Email: info@morocp.gov.gr  
Διεύθυνση: Παναγιώτη Κανελλόπουλου 4-Αθήνα

Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών  
Διεύθυνση: Ακαδημίας 60-Αθήνα  
Τηλέφωνο: 210 3398102  
Email: info@dsa.gr

Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης  
Διεύθυνση: 26<sup>ης</sup> Οκτωβρίου 5, 4<sup>ος</sup> όροφος-Θεσσαλονίκη  
Τηλέφωνο: 2310 542987  
Email: dsthe@otenet.gr

## **Άλλες σημαντικές επαφές επικοινωνίας**

### **Office of the OSCE Representative on Freedom of the Media**

Wallnerstrasse 6  
1010 Vienna, Austria  
Office: +43 1 514 36 6800  
Fax: +43 1 514 36 6802  
pm-fom@osce.org

### **South East Europe Media Organisation (SEEMO)**

www.seemo.org  
info@seemo.org

### **IFEX**

Members of IFEX [https://www.ifex.org/our\\_network/](https://www.ifex.org/our_network/). IFEX was created in 1992 in Montréal, Canada, when a dozen leading free expression organisations came together to create a coordinated mechanism to rapidly expose free expression violations around the world.

### **Europol**

<https://www.europol.europa.eu/>

### **Interpol**

<https://www.europol.europa.eu/>

**Media Support**

<http://www.mediasupport.org>

**International News Safety Institute (INSI)**

<http://www.newssafety.org/home>



## Σημειώσεις σχετικά με τους συγγραφείς

### Ράντομιρ Λίτσινα

Senior Editor, *Danas*, Serbia

Ο *Radomir Ličina* είναι ένας από τους ιδρυτές και ιδιοκτήτες της *Danas*, ανεξάρτητης πολιτικής ημερήσιας εφημερίδας από το Βελιγράδι, Σερβία. Έχει περισσότερα από σαράντα πέντε χρόνια δημοσιογραφικής εμπειρίας σε ημερήσιες εφημερίδες της πρώην Γιουγκοσλαβίας (*Borba* and *Naša Borba*) και της Σερβίας. Ως δημοσιογράφος και συντάκτης, έκανε ρεπορτάζ από διαφορετικές χώρες της Ευρώπης, Νότιας Ασίας, Μέσης Ανατολή καθώς και από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Εκτός από την εργασία του στα Σερβικά μέσα ενημέρωσης, συνέβαλε με πολλές εκθέσεις, σχόλια, αναλύσεις, και συνεντεύξεις σε διάφορα μέσα ενημέρωσης στην περιοχή και παγκόσμια και έλαβε μέρος σε πολλά περιφερειακά και διεθνή συνέδρια και εκδηλώσεις που ασχολήθηκαν με την ελευθερία του τύπου και συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων των μέσων ενημέρωσης. Ξεκίνησε μαζί με τον *Oliver Vujovic* την Οργάνωση για τα Μέσα Ενημέρωσης στην Νοτιοανατολική Ευρώπη (*SEEMO*).

### Σάσα Λέκοβιτς

Freelance investigative journalist and trainer, Croatia

Ο *Saša Lekonić* είναι επαγγελματίας δημοσιογράφος από το 1979. Από το 2003 είναι ανεξάρτητος δημοσιογράφος, και διευθύνει τον μη κυβερνητικό, μη κερδοσκοπικό οργανισμό Investigative Journalism Center/IJC ([www.cin-ijc.com](http://www.cin-ijc.com)), με βάση το Ζάγκρεμπ, Κροατία, αλλά ενεργός σε όλη την Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ως δημοσιογράφος και συντάκτης, καθώς και ως διπλωματούχος εκπαιδευτής ερευνητικής δημοσιογραφίας και ομιλητής έχει εργαστεί με εκατοντάδες δημοσιογράφους, κατά κύριο λόγο στις χώρες την Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς επίσης και στην Αρμενία και Νιγηρία. Ο κ. Lekonić διδάσκει ερευνητική δημοσιογραφία στο VERN (Ζάγκρεμπ) and στο Πανεπιστήμιο Singidunum (Βελιγράδι) στο Τμήμα Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας. Είναι επίσης σύμβουλος του SEEMO.

## Γιώργος Παπαδάκης

Δημοσιογράφος, Ελλάδα

Ο Γιώργος Παπαδάκης ξεκίνησε την δημοσιογραφική καριέρα του στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο του *Antenna* στην Θεσσαλονίκη. Αργότερα, εργάστηκε σε διαφορετικές χώρες για πολυάριθμα Ελληνικά, περιφερειακά και διεθνή μέσα ενημέρωσης όπως οι εφημερίδες *ΕΞΙΠΡΕΣ* και Κυριακάτικη *Ελευθεροτυπία*, το portal *MKD.mk*, το ειδησεογραφικό πρακτορείο *Eurolang* και άλλα. Σήμερα είναι Διευθυντής Επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Ελεύθερης Συμμαχίας ([www.e-f-a.org](http://www.e-f-a.org)) και αρθρογράφος για τις μειονοτικές εφημερίδες *Nova Zora* και *Trakyanin Sesi* στην Ελλάδα. Η καριέρα του στην επικοινωνία περιλαμβάνει εργασίες όπως εκπρόσωπος Τύπου του Αναπτυξιακού Προγράμματος του ΟΗΕ στην Ελλάδα, ιδιωτικές εταιρείες δημοσίων σχέσεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό και συμβουλευτικές υπηρεσίες. Έχει επίσης διατελέσει μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του SEEMO και ειδικός Σύμβουλος του Γενικού Γραμματέα του SEEMO για τα μειονοτικά μέσα ενημέρωσης.

Είναι μέλος της ΕΣΗΕΑ.

## Σλάτζανα Ματέγεβιτς

Εργάζεται από το 2000 σε διάφορα έργα με το SEEMO.